

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXVII

АПРИЛ 1906

БРОЈ 4

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 17 априла 1906 године, постављен је за Министра просвете и црквених послова г. **Андра Николић** државни саветник.

Истим указом уважена је оставка пређашњем Министру просвете и црквених послова г. *Љубомиру Стојановићу*, који је стављен на расположење.

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 29 априла 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у **Министарству просвете и црквених послова**: за секретара прве класе г. *Миливоје Ј. Поповић*, професор Богословије Св. Саве.

УВАЖЕЊЕ ОСТАВКЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 29 априла 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, решено је:

да се г. *Животи Н. Бурковићу*, писару прве класе Министарства просвете и црквених послова, уважи оставка коју је поднео на државну службу.

УНИВЕРЗИТЕТ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 20 априла 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у Универзитету: за ванредног професора за грчки језик с књижевности у филозофском факултету г. д-р *Василије Ђерић*, стални доцент;

за привременог доцента у филозофском факултету г. д-р *Недељко Кошанин*, супленат Богословије Св. Саве; и

за привременог доцента у правничком факултету г. д-р *Милета Новаковић*, свршени правник.

МУШКА УЧИТЕЉСКА ШКОЛА У ЈАГОДИНИ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 20 априла 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у Мушкој Учитељској Школи у Јагодини: за професора г. *Настас Петровић*, професор учичке гимназије, по службеној потреби.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПЕНЗИОНОВАЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 20 априла 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се г.г. *Живојин Симић*, директор треће београдске гимназије, *Сретен Ј. Стојковић*, директор реалке и *Иван Дамњановић*, професор крагујевачке гимназије, на основу § 69 закона о чиновницима грађанског реда и чл. 72. закона о средњим школама, ставе у стање покоја с пензијом која им припада по годинама службе.

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 29 априла 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у београдској реалци: за директора прве класе г. *Ђока Анђелковић*, професор друге београдске гимназије;

у трећој београдској гимназији: за директора прве класе г. *Ранко Петровић*, професор исте гимназије.

у првој београдској гимназији: за професора г. *Михаило Лукић*, суплент исте гимназије;

у другој београдској гимназији: за професоре г.г. *Радојко Деметровић* и *Михаило Недељковић*, супленти исте гимназије;

WWW.UNILIB.RS

у зајечарској гимназији: за професора г. д-р *Душан Пантелић*, суплент исте гимназије;

у крагујевачкој гимназији: за професора г. *Милан Петковић*, суплент исте школе;

у нишкој гимназији: за вишег учитеља друге класе г. *Стеван Николић*, виши учитељ треће класе у истој школи;

у ужичкој гимназији: за вишег учитеља треће класе г. *Стеван Мацура*, учитељ прве класе у истој школи;

у ваљевској гимназији: за суплента г. *Борђе Пауковић*, порезник београдског пореског одељења, по његову пристанку;

у врањској гимназији: за професора г. *Лазар Кнежевић*, суплент исте гимназије;

у чачанској гимназији: за професора г. *Коста Јовановић*, учитељ исте школе;

у мушкој учитељској школи у Јагодини: за професоре г.г. *Емило Цветић*, *Милан Тодоровић*, *Јован Ђ. Јовановић* и сивђел *Платон*, супленти исте школе; и за суплента г. *Недељко Гиздовић*, учитељ крушевачке гимназије; и

у Вишој Женској Школи у Београду: за професора свештеник г. *Милан Шиљак*, суплент исте школе.

ДУХОВНИ СУД ЕПАРХИЈЕ ТИМОЧКЕ

УВАЖЕЊЕ ОСТАВКЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 29 априла 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова одлучено је да се свештенику г. *Драгиши Милетићу*, писару Духовног Суда Епархије Тимочке, уважи оставка коју је поднео на државну службу.

РАСПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Свима Духовним Судовима

На жалбу једног духовног Суда о тешкоћама које имају протојереји и намесници при наплаћивању својих дневница и путних трошкова приликом обилажења цркава, због полицијских власти, којима је дужност била да рачуне о тим дневницама и путним трошковима оверавају, учинио сам предлог Главној Контроли да се то измени и од ње сам добио пристанак, који ми је она саопштила својим актом Бр. 3928 од 28 пр. месеца.

Према овој одлуци Главне Контроле коју и ја усвајам протојереји и намесници при подношењу рачуна о извршеним прегледима у подручним им црквама имају се овако управљати:

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„да у будуће, кад год пођу у ревизију увек извештавају духовни суд: кога су дана и у које време пошли на пут, а по свршеној ревизији, да поднесу извештај суду о томе: које су поименце цркве прегледали; шта су тим прегледом нашли; колико су времена код сваке поједине цркве пробавили; кога су се дана и у колико сати вратили с пута и колико су свега дана на путовању и послу пробавили, како би се на основу свију тих података могао духовни суд уверити у исправност навода у поднетом рачуну на исплату и рачун оверити“.

Саопштавајући Суду горњу одлуку препоручујем му да је саопшти свима којих се тиче, а сам пак да обрати најозбиљнију пажњу поднесеним рачунима који ће се исплаћивати пошто их он овери,

О овој одлуци извештена је и Главна Контрола која ће у овом смислу издати наредбу својим рачуноиспитачима.

ПБр. 454

18 марта 1906 год.

у Београду.

Министар
просвете и црквених послова
Љуб. Стојановић, с. р.

Директорима средњих школа

Ученици средњих школа, према којима се употреби која казна из тачака а) и б) чл. 31. закона о средњим школама, могу одмах продужити редовно учење у којој другој средњој школи и користити се свима правима редовних ученика. Али има случајева, да ученик, на тај начин, удаљен или искључен из једне не наставља редовно школовање у другој средњој школи, већ по својој вољи остаје код куће, ван школе, и спрема се да полагањем испита, крајем те или почетком нове школске године, пређе у старији разред.

Питање је сад, кад се овакав ученик пријави за испит, како га ваља сматрати: као редовна или приватна ученика?

По нормама 4. и 5. расписа од 5. октобра 1898. г. ПБр. 17831. може се редован ученик за неоправдане изостанке искључити од редовног учења и упутити да разред доврши као приватан ученик, или се може сматрати да је напустио школу и тиме престао бити редован ученик, а кад то стоји за редовна ученика, — онда се још пре може узети: да је ученик, удаљен или искључен по тач. а) и б) чл. 31. закона, не хотећи продужити редовно школовање у другој средњој школи, тим самим напустио школу, престао бити редован ученик, па напустио и право на рачуњање дотле добивених тромесечних оцена успеха.

Позивање чл. 53. закона на одредбе чл. 39. вреди само за прва два става; за последњи пак став, на основу којег се погрешно аргументира у распису ПБр. 14039. од 1. октобра 1902 год., нема прилике за примену ни на приватна ни на ученика горњег случаја, пошто нема тромесечних оцена, на основу којих би разредно веће могло изводити оцене годишњег успеха. Овај став води бригу само о редовним

ученицима који су са сумњивим или nedovoljnim оценама остали до краја школске године било због дужег боловања или због другог каквог оправданог узрока, и то ако разредно веће нађе да је тај узрок оправдан. Логично је, да разредно веће не може наћи, да је оправдан узрок то, што је ученик због својих противзаконских поступања удаљен или искључен из једне школе, а још мање то, што он од своје властите воље није хтео отићи у другу школу и бити редован ученик. Према томе овакав ученик може само приватно полагаати цео испит за прелазак у старији разред.

На основу свега овога нашао сам за потребно одлучити: а) да се ученик, који је удаљен или искључен по тачкама а) и б) чл. 31. закона о средњим школама и није продужио редовно учење у којој другој средњој школи, сматра као приватан ученик, кад се пријави да полаже испит ма у којој средњој школи; и

б) Да од данас престаје важити распис ПБр. 14039 од 1. октобра 1902. г.

Препоручујем директору да овај распис саопшти свима наставницима поверене му школе, и да се стара о извршењу његову.

ПБр. 3904.

20. марта 1906. год.

Београд.

Министар
просвете и црквених послова,

Љуб. Стојановић с. р.

Окружним школским одборима, Управитељима учитељ. школа, Школском Одбору за Београд

У очекивању да ће се г.г. наставници, наставнице, основних школа усрдно старати да увек и у свакој прилици држе на достојној висини свој рад и у службеној дужности и ван ове, одлучио сам да се од данас прекине практика извештавања свих наставника о казнама, заведена наредбом Министра просвете и црквених послова ПБр. 20011. од 25. новембра 1905 година.

Изволите известите сву г.г. наставнике о овој мојој одлуци.

ПБр. 4680.

20. априла 1906. год.

Београд.

Министар
просвете и црквених послова,

Анд. Николић, с. р.

СТЕЧАЈ ЗА ПОПУЊАВАЊЕ УЧИТЕЉСКИХ МЕСТА

На основи чл. 35. закона о народним школама Министарство просвете и црквених послова расписује овај стечај за учитељска места која се имају попунити крајем ове школске године.

Београд.

III раз. 2. одељ. жен. шк. на Дунавском крају.
Сва 4 разр. муш. школе код Споменика (на крагујевачком друму).

Београдски округ.

А. Празна места :

Арнајево. — Лазаревац. — Поповић III и IV раз. — Ритопек I раз. — Рожанац.

Б. Места привремено попуњена сталним наставницима :

Амерић. — Бегалица. — Бели Поток. — Вел. Црљени. — Венчани I раз. 2. одељ. и II раз. — Дражањ I раз. — Кораћица III раз. 1 одељ. — Крушевица. — Неменикуће II раз. — Ресник II раз. 2 одељ. III и IV раз. — Соколово. — Чукарица.

В. Места попуњена привременим наставницима :

Барајево III и IV раз. — Борак I и II раз. — Вранић II раз. — Дрлуца. — Камендол. — Лесковац. — Пударци. — Рогача III и IV раз. — Рудовац. — Шепшин. — Шиљаковац.

Ваљевски округ.

А. Празна места :

Доњ. Топлица I и II раз. — Осечина II раз.

Б. Места привремено попуњена сталним наставницима :

Бајевац III и IV раз. — Бајевац I и II раз. — Баталаге. — Врело I раз. 2. одељ. и II раз. — Грабовац III и IV раз. — Грабовац I и II раз. — Доњ. Топлица III и IV раз. — Драчић I и II раз. 1. одељ. — Звечка III и IV раз. — Звечка I и II раз. — Лелић. — Лесковице I и II раз. — Лопатањ III и IV раз. — Миличиница II раз. 2. одељ. III и IV разред. — Осечина I раз. — Рајковић — Славковица I и II раз. 1. од. — Тврдојевац.

В. Места привремено попуњена сталним наставницима :

Боговаћа I, II и III раз. 1. одељ. — Брежђе I и II раз. — Врело III раз. — Лесковице III и IV раз. — Осечина III раз. — Осладић III и IV раз. — Пироман III и IV раз. — Поћута II раз. 2. одељ. и III раз. — Славковице II р. 2 одељ. и III и IV разред. — Тулари.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Врањски округ.*А. Празна места :*

Големо село I и II раз. — Бунуша I и II раз. — Медвеђа I раз. 1. одељ. — Ратаје I и II раз. 1. одељ.

Б. Места привремено попуњена сталним наставницима.

Бојник I и II раз. 1. одељ. — Влад. Хан III и IV раз. — Губеревац — Јашуња I раз. — Кална. — Клајић. — Корбевац I и II раз. 1. одељ. — Лапотинац. — Лесковац IV раз. 1 одељ. и III раз. 4. одељ. жен. школе. — Лесковац II раз. 4. одељ. муш. школе. — Лесковац I раз. 2. одељ. и III раз. 3. одељ. жен. школе. — Нерадовце I раз. — Печењевце I и II раз. — Преображење I и II раз.

В. Места попуњена привременим наставницима :

Бунуша III и IV раз. — Бучумет. — Вел. Грабовница. — Владина III и IV раз. — Гор. Присјан. — Доњ. Коњувац. — Доњ. Требешиње. — Јелашница II, III и IV раз. — Јовац. — Косанчић II раз. 2. одељ. III и IV раз. — Крива Феја. — Моштаница I раз. 1. одељ. — Оране. — Првонег. — Преслап. — Реткоцер. — Сијарина. — Стубал. — Црна Трава II раз. 2. одељ. III и IV разред.

Крагујевачки округ.*А. Празна места :*

Гледић. — Дивостин. — Жабаре III и IV раз. — Крагујевац I раз. муш. школе у Доњем крају. — Топола III раз. муш. школе.

В. Места привремено попуњена сталним наставницима :

Божурња I и II раз. — Борач II раз. — Влакча III IV раз. Влакча I и II раз. — Гараци. — Гор. Трешњевица I раз. — Грошница I и II раз. 1. одељ. — Гунцати III и IV раз. — Гунцати I и II раз. — Десимировац I и II раз. — Јарушице II, III и IV раз. — Кољари. — Лужнице жен. школ. — Љубичевац. — Маскар — Мал. Крчмари. — Рогојевац II, III и IV раз. — Страгари I раз. — Цероввац. — Шаторња II раз. 2. одељ. III и IV раз. — Шаторња I и II раз. 1. одељ.

В. Места попуњена привременим наставницима :

Велико Шење. — Винча. — Вишевац. — Годачица. — Грабовац. Гор. Трешњевица II раз. 1. одељ. III и IV раз. — Доњ. Комарице. — Доњ. Сабанга. — Ђурђево (Баре). — Јеловник. — Маслошево. — Рогојевац I раз. — Стојник II раз. 2. одељ. III и IV раз. — Трнава (доњ. крај).

Крајински округ.*А. Празна места :*

Брусник I раз. муш. и жен. шк. и IV раз. муш. шк. — Вратна. — Горњани припр. раз. жен. шк. и I раз. муш. и жен. шк. — Клокочевац припр. раз., II, III и IV раз. муш. шк. — Корбово припр. раз.

муш. и жен. шк. и I раз. муш. шк. — Малајница припр. раз. муш. и жен. шк. и I раз. муш. шк. — Подвршка припр. раз., II, III и IV раз. жен. шк. — Прахово III раз. муш. и жен. шк. — Танда жен. шк. — Уровица припр. раз. муш. и жен. шк.

Б. Места привремено попуњена сталним наставницима:

Брестовац муш. шк. — Вајуга жен. шк. — Вел. Јасикова припр. раз., III и IV раз. жен. шк. — Вел. Јасикова припр. раз., I и II раз. муш. шк. — Велесница. — Вельково. — Видровац I и II раз. муш. шк. — Голубиње жен. шк. — Горњани припр. раз. и IV раз. м. шк. — Горњани I раз. муш. шк., II, III и IV раз. жен. шк. — Грабовица припр. раз. и I раз. жен. шк. — Јабуковац III и IV раз. жен. шк. — Јабуковац припр. раз. жен. шк. — Јасеница жен. шк. — *Кладово* I и II раз. жен. шк. — Кленовац муш. шк. — Клокочевац жен. шк. — Корбово II, III и IV раз. муш. шк. — Кулузиште I, II и IV раз. жен. шк. — *Мајдан-аек* I, II и IV раз. жен. шк. — Малајница II, III и IV раз. муш. шк. — Мал. Јасикова жен. шк. — Мала Каменица припр. раз. и I раз. — Михаиловац припр. и IV раз. жен. шк. — Подвршка припр. раз. муш. шк. и I раз. жен. шк. — Поповица муш. шк. — Прахово II раз. жен. шк. — Прахово I раз. муш. и жен. шк. — Рајац жен. шк. — Самариновац. — Сиколе III и IV раз. муш. шк. — Сиколе I и II раз. I. одељ. жен. шк. — Сип. — Табаковац. — Топоница припр. раз., III и IV раз. муш. шк. — Чубра II, III и IV раз. муш. шк. — Чубра жен. шк. — Штубик III и IV раз. муш. шк. — Штубик I раз. жен. шк.

В. Места попуњена привременим наставницима:

Вајуга припр., III и IV раз. муш. шк. — Вел. Јасикова I и II раз. жен. шк. — Вел. Јасикова III и IV раз. муш. шк. — Глоговица припр., III и IV раз. жен. школе. — Горњани II и III раз. муш. шк. — *Доњ. Милановац* припр. раз., III и IV разред муш. шк. — Дубочаји припр. раз., III и IV раз. — Дупљани муш. шк. — Дуљани жен. шк. — Душановац приправ., I и II раз. муш. шк. — Јабуковац IV раз. муш. шк. — Јабуковац II раз. муш. шк. — Јасеница муш. шк. — Кленовац жен. шк. — Корбово жен. шк. — Костол. — Луке II, III и IV раз. муш. шк. — Луке II, III и IV раз. жен. шк. — Љубичевац припр., III и IV раз. жен. школе. — Љубичевац муш. шк. — Мала Врбица. — Мала Јасикова муш. шк. — Малајница жен. шк. — Мала Каменица припр., раз. II и III раз. — Манастирица — Михаиловац I, II и III раз. жен. шк. — Мосна. — Плавна II, III и IV раз. муш. шк. — Подвршка муш. шк. — Рајац I, III и IV раз. муш. шк. — Речка жен. шк. — Ртково припр. и I раз. муш. шк. — Рудна Глава жен. шк. — Рудна Глава припр. и I раз. муш. шк. — Сиколе II раз. 2. одељ., III и IV раз. жен. шк. — Слатина жен. шк. — Слатина муш. шк. — Србово. — Тамнич жен. шк. — Тамнич муш. шк. — Танда муш. шк. — Топоница I и II раз. — Уровица III и IV раз. муш. шк. — Уровица припр., III и IV раз. жен. шк. — Уровица припр. и I раз. муш. шк. — Уровица припр. II раз. жен. шк. — Црнајка муш. шк. — Црнајка жен. шк. — Шаркамен муш. шк.

Крушевачки округ.

Б. Места привремено попуњена сталним наставницима:

Александровац I раз. муш. шк. — Брезовица. — Вел. Врбица IV раз. — Вел. Врбица II раз. — Вел. Дренова I раз. — Вел. Дренова II раз. — Вел. Шиљеговац I раз. 2. одељ. — Гор. Ступањ I и II раз. — Град Сталаћ I раз. — Град Сталаћ II, III и IV раз. — Дворани II раз. — Дупци. — Милутовац II раз. — Милутовац IV Ново Село. — Падеж I и II раз. — Појате. — Рујиште. — Читлук. — Шанац.

В. Места попуњена привременим наставницима:

Глободер. — Дубље. — Златари. — Мађер. — Мајево III раз. Плеш III и IV раз. — Плеш I и II раз. — Стопања. — Ратаји I и II раз. — Рибари III и IV раз.

Моравски округ.

Б. Места привремено попуњена сталним наставницима:

Багдан I раз. 2. одељ. — Бељајка. — Бигреница прип. и II раз. муш. шк. — Бигреница жен. школа. — Грабовица. — Драгоцвет I раз. — Двориште. — Јовац III и IV раз. — Милошевац I и II раз. 1. одељ. — Опарић I и II раз. — Плана. — Плажани. — Превешт I и II раз. — Пчелица I и II раз. — Ратковић II, III и IV раз. — Рашевица. — Свилајинац II раз. 1. одељ., I раз. 2. одељ. жен. шк. — Супска. — Тропоње I и приправ. раз.

В. Места попуњена привременим наставницима:

Батинац. — Бигреница I, III и IV раз. мушк. шк. — Буљани — Бунар III и IV раз. — Деоница. — Доњи Катун. — Драгово III и IV раз. — Дубница. — Ланиште III и IV раз. — Секурич III и IV раз. — Тропоње II, III и IV раз.

Нишки округ.

А. Празна места:

Ниш I раз. 1 одељ. муш. шк. код Саборне Цркве. — Ниш V раз. муш. шк. на Стамбол-Капији. — Соко-Бања II и IV раз. муш. школе.

Б. Места привремено попуњена сталним наставницима:

Гркиња. — Добрујевац I и II раз. — Ниш III раз. муш. шк. на Стамбол-Капији. — Ресник I раз.

В. Места привремено попуњена наставницима:

Вел. Вртоп. — Вел. Крчимир. — Гор. Барбеш. — Милушинац. — Личје. — Липовац. — Црнојевица.

Пиротски округ.

Бела Вода. — Јаловик-Извор.

Б. Места привремено попуњена сталним наставницима :

Брлог. — Горња Крњина. — Дојкинци. — Завој. — Јаловик-Извор II раз. 2 одељ., III и IV раз. — Јања. — Модра Стена. — Мо-клиште I раз. — Осмаково. — Рсавци. — Стрижевац. — Суково I и II раз. — Чиниглавци. — Шпај.

В. Места попуњена привременим наставницима :

Бабушница. — Богдановац. — Вел. Лукања. — Доњ. Коритница. — Камбелевац. — Клисура. — Расница I и II раз. — Ржана. — Рудињ — Сопот. — Срећковац. — Студена. — Топли Дб. — Црноклиште.

Подрински округ.*А. Празна места.*

Грнчара II раз. — Костајник. — Накучани III и IV раз.

Б. Места привремено попуњена сталним наставницима :

Баново Поље I и II раз. — Бела Црква I раз. — Вукошић. — Гор. Трешњица III и IV раз. — Гор. Трешњица I и II раз. — Дворска. — Добрић I и II раз. — Драгинац II — Јадран. Лешница I раз. 2. одељ. и II раз. — Јадран. Лешница I раз. 1. одељ. — Комирић I и II раз. — Липолист III и IV раз. — Липолист I и II раз. — Орид I раз. I. одељ. — Прњавор III и IV раз. — Радаљ. — Свилеува I раз. — Свилеува II, III и IV раз. — Узвеће. — Цветуља. — Чокешина. — Шабац I раз. жен. шк. у Поцерској улици. — Шабац II раз. жен. шк. у Поцерској улици.

В. Места попуњена привременим наставницима :

Шабац II раз. 2. одељ. и III раз. муш. шк. у поцерској улици. — Бела Црква II и III раз. 1. одељ. — Вел. Река. — Гор. Буковица II и III раз. — Десић. — Доњ. Трешњица. — Засавица. — Јазовник. — Јаловик. — Комирић III и IV раз. — Лојанице. — М. Зворник. — Накучани I раз. 1. одељ. и II раз. — Прово. — Слпчевић. — Совљак. — Ставе III и IV раз. — Ставе I и II раз. — Црнијево.

Пожаревачки округ.*А. Празна места.*

Бискупље. — Дубока I раз. муш. шк. — Затоње I раз. — Осаница муш. шк.

Б. Места привремено попуњена сталним наставницима :

Баре III и IV раз. — Божевац I раз. муш. шк. — Божевац жен. шк. — Бошњак. — Буковска припр. и I раз. — Бусур припр. II, III и IV раз. — Бусур припр. и I раз. — Влашки Дб жен. шк. — Војилово I раз. — Голубац I раз. муш. шк. — Дубока припр. и I раз. жен. шк. — Жабари III и IV раз. муш. шк. — Жабари I и II раз. жен. шк. — Ждрело III и IV раз. — Ждрело I и II раз. — Затоње II, III и IV раз. — Зеленик. — Јасиково жен. шк. — Јошаница. — Каона припр. и I раз. муш. шк. — Кладурово приправ. и

II раз. — Кобиље приправ. и I раз. — Кленовник I раз. — Крвије. — Крепољин жен. шк. — Кула III и IV раз. — Кула I и II раз. — Лазница III и IV раз. муш. шк. — Лазница I и II раз. муш. шк. — Лазница I и II раз. жен. шк. — Лесково. — Мелница II, III и IV раз. жен. шк. — Милатовац. — Мишљеновац II раз. 2. одељ., III и IV разред. — Мишљеновац I и II раз. 1. одељ. — Мустапић I и II раз. — Нересница приправ. и I раз. муш. шк. — Нересница II, III и IV раз. муш. шк. — Осаница жен. шк. — Печаница. — Пољана III и IV раз. муш. шк. — Ракова Бара приправ. и I раз. — Рановац II, III и IV раз. жен. шк. — Рашанац приправ. и II раз. — Рибари. — Салаковац I и II раз. 1. одељ. муш. шк. — Стамница II, III и IV раз. жен. шк. — Старчево приправ., I и II раз. — Старчево III и IV раз. — Чешљева Бара.

В. Места попуњена привременим наставницима:

Барич. — Бистрица. — Буковска II и III раз. — Винци. — Волуја приправ., III и IV раз. — Волуја I и II раз. — Вошановац. — Врбница. — Гарово. — Двориште. — Десина. — Добра. — Добриње II, III и IV раз. — Дољашница. — Доњ. Крушевица. — Дубока III и IV раз. муш. шк. — Дубока приправ. и II раз. муш. шк. — Дубочка. — Жагубица III раз. муш. шк. — Златово. — Јасиково муш. шк. — Каменово. — Каона II, III и IV раз. — Кладурово II, III и IV раз. — Клење I раз. — Кобиље II, III и IV раз. — Крепољин III и IV раз. муш. шк. — Кудреш. — Курјача. — Кучајна. — Кучево III и IV раз. муш. шк. — Кушиљево жен. шк. — Лазница приправ. раз. муш. и жен. шк. — Мало Лаоле. — Мало Градиште. — Манастирица III и IV раз. — Манастирица I и II раз. — Мајиновац. — Мелница I и II раз. муш. шк. — Мелница приправ. муш. и жен. шк. I раз. жен. шк. — Мелница III и IV раз. муш. шк. — Миљевић. — Мирјево приправ., I, III и IV раз. муш. шк. — Мустапић приправ. и III раз. — Ракинац III и IV раз. муш. шк. — Ракова Бара II, III и IV раз. — Стамница II, III и IV раз. муш. шк. — Суводол. — Табановац. — Трњани III и IV раз. — Ђовдин. — Шетоње I и II раз.

Руднички округ.

Б. Места привремено попуњена сталним наставницима:

Белановица II раз. — Бољковци II раз. 2. одељ. и III раз. 1. одељ. — Брезна I раз. 2. одељ. — Гор. Милановац II раз. муш. шк. — Драгољ. — Заграђе III и IV раз. — Љутовница. — Мојсиње. — Моравци I и II раз. — Прислоника. — Рошци. — Савинац. — Шилопај.

В. Места попуњена привременим наставницима:

Враћевшница III и IV раз. (гор. шк.) — Враћевшница III и IV раз. (доњ. шк.) — Заграђе I и II раз. — Миоковци III раз. Цветке.

Смедеревски округ.

А. Празна места.

Азања IV раз. 1 одељ. муш. шк. — Вучак. — М. Крсна.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unilib.rs

В. Места попуњена привременим наставницима:

Азања II раз. 2. одељ. и III раз. 1. одељ. м. шк. — Башин. — В. Плана IV раз. — Дубоња I и II раз. — Ковачевац I раз. — Н. Ацбеговац I и II раз. 1. одељ. — Осипаоница II раз. — Рабровац I и II раз. — Селевац I. раз. 2. одељ. — Селевац IV раз. — Селевац III раз.

В. Места попуњена привременим наставницима:

Водањ. — Водице. — Враново. — Радовање.

Тимочки округ.*А. Празна места*

Боровац.

Б. Места привремено попуњена сталним наставницима:

Балинац. — Бор. жен. — Брестовац припр. и III раз. муш. шк. — Брестовац припр. и I раз. 1. одељ. жен. шк. — Бучје жен. шк. — Врбовац I и II раз. — Врбовац III и IV раз. — Гор. Бела Река жен. шк. — Гор. Бела Река муш. шк. — Доња Бела Река жен. шк. — Злот приправ. и IV раз. жен. шк. — Злот I раз. муш. и жен. шк. — Јабланица, жен. шк. — *Књажевац* I раз. муш. шк. — Кожељ. — Краљ. Село I. раз. 2. одељ. и IV раз. 2. одељ. — Кривељ, припр. муш. и жен. шк. — Кривељ I и II раз. муш. шк. — Ласово I и II раз. муш. шк. — Ласово III и IV раз. муш. шк. — Ласово II, III и IV раз. жен. шк. — Леновац жен. шк. — Леновац I и II раз. муш. шк. — Лубница припр. муш. и жен. шк. и I раз. жен. шк. — Мал. Извор III и IV раз. — Мал. Извор I и II раз. — Мариновац I и II раз. — Метовница II, III и IV раз. муш. шк. — Метовница II, III и IV раз. жен. шк. — Метовница припр. и I раз. муш. и жен. школе. — Оснић II и III раз. муш. шк. — Оснић II, III и IV раз. жен. шк. — Оснић приправ. раз. жен. шк. — Оснић I раз. муш. и жен. шк. — Оштрељ жен. шк. — Савинац. — Слатина приправ. муш. и жен. шк. и IV раз. жен. шк. — Трнавац (тимочки срез).

В. Места попуњена привременим наставницима:

Бачевица приправ. и I раз. жен. шк. — Бачевица II раз. муш. и жен. шк. и III и IV раз. муш. шк. — Бели Поток I и II раз. — Бели Поток III и IV раз. — Брестовац I раз. 2 одељ. и II, III и IV раз. жен. шк. — Брестовац I, II и IV раз. муш. шк. — Бучје (ср. зајеч.) муш. шк. — Валакоње приправ. муш. и жен. и I раз. муш. шк. — Вина — Доња Каменица III и IV раз. — Жуковац. — Злот приправ. и IV раз. муш. шк. — Злот приправ. и II раз. муш. шк. — Зоруновац — Јабланица муш. шк. — Криви Вир II, III и IV раз. жен. шк. — Мали Извор (тим. срез) муш. шк. — Оснић приправ. и IV муш. шк. — Оштрељ муш. шк. — Подгорац I, III и IV раз. муш. шк. — Прлита. — Сумраковац I и II раз. — Шарбановац II, III и IV раз. муш. шк.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Топлички округ.*А. Празна места :*

Рача I раз.

Б. Места привремено попуњена сталним наставницима :

Балајивац. — Барбаговац III раз. — Блажево I и II раз. — Грабовница. — Доње Црнатово. — Драгуша II, III и IV раз. — Драгуша I раз. — Житни Поток I и II раз. — Рача II, III и IV раз. — Тулари.

В. Места попуњена привременим наставницима :

Блажево III и IV разр. — Вел. Плана. — Добри Дб. — Доњ. Речица. — Ђакус. — Концељ III и IV раз. — Луково. — Мекиш. — Облачина.

Ужички округ.*А. Празна места :*

Гостиљ. — Мачкат IV раз. —

Б. Места привремено попуњена сталним наставницима :

Ариље II раз. 1. одељ. — Ариље I раз. 1. одељ. — Б. Башта IV раз. — Бачевци II раз. — Бреково I и II раз. — Годовик. — Каменица. — Радановац. — Ражана. — Рогачица III и IV раз. — Сеча Река I и II раз. — Шљивовица.

В. Места попуњена привременим наставницима :

Бајина-Башта I раз. 1. одељ. — Бачевци I, III и IV раз. — Бреково III и IV раз. — Глумач. — Доброселица III и IV раз. — Доброселица I и II раз. — Душковци. — Заовине. — Јежевица. — Костојевић III и IV раз. — Кремна. — Мочиоци. — Пилица II и IV раз. — Рогачица I и II раз.

Чачански округ.*А. Празна места :*

Градац. — Придворица I раз. 1. одељ.

Б. Места привремено попуњена сталним наставницима :

Атеница III и IV раз. — Брезова. — Горачић I и II раз. — Грацац. — Гуча II раз. и III раз. 2. одељ. — Гуча I раз. — Заблаћ II, III и IV раз. — Заблаћ I раз. — Ивањица I раз. муш. шк. — Ивањица III раз муш. шк. — Каменица. — Косовица. — Краљево I раз. и II раз. 1. одељ. муш. шк. — Мрсаћ. — Павлица. — Рашка I раз. 2. одељ. и II раз. 1 одељ. — Рашка I раз. 1. одељ. — Самаиле I раз. и II раз. 1. одељ. — Студеница. — Тијање. — Трнава I и II раз.

В. Места попуњена привременим наставницима :

Ковиље. — Лиса. — Међуреч. — Придворица I раз. 2. одељ. II, III и IV раз. — Прилипац II, III и IV раз. — Рашка III раз. — Миланца II и III раз.

Поред којих имена нису означени разреди значи да је школа четвороразредна.

Молбе за премештаје ваља подносити преко окруж. школ. одбора, који треба да их имају најдаље 1. маја о. год. Оне морају бити написане како је наређено расписом од 29. марта о. год., ПБр. 3811.

На стечај се не могу јављати 1. учитељи у пензији; 2. пређашњи учитељи и 3. привремени учитељи.

ПБр. 4115. Из канцеларије Министарства просвете и црквених послова, 8. априла 1906. год., у Београду.

СТЕЧАЈ

За израду уџбеника за Науку Хришћанску за уџбенике III и IV разреда основне школе

На основи мишљења Главног Просветног Савета од 14. маја 1905. г., СБр. 297., и 23. марта о. г., СБр., 5., што је усвојио и Господин Министар просвете својим одлукама од 28. маја пр. г., ПБр. 3629., Министарство просвете и црквених послова расписује овим стечај за израду уџбеника за *Науку Хришћанску* за ученике III и IV разреда основне школе.

Ови уџбеници ваља да буду израђени према савременим дидактичким захтевима, и не треба да изнесу више од по пет до шест штампаних табака мање осмине и то крупнијим слојом.

Сви списи, који се морају поднети у рукопису, послаће се Главном Просветном Савету на оцену, и најбољи биће примљени за државне уџбенике.

За најбоље списе, који ће се откупити једном за свагда, даће се награда о. секом по предлогу Главног Просветног Савета.

Рок је за подношење списа на стечај *први март* 1907. године.

ПБр. 4071. Из канцеларије Министарства просвете и црквених послова, 7. априла, 1906. год., у Београду.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ИЗВЕШТАЈ ДРЖАВНОГ АРХИВАРА

Господине Министре,

Част ми је поднети вам кратак извештај о раду у Државној Архиви, у току прошле, 1905 године.

По Дневнику докумената и предмета, који улазе у Државну Архиву (стр. 5—9). Државна Архива добила је:

4. јануара од г. Јаше С. Петровића, управника Главног Београдског Телеграфа, 17 докумената и 18 прилога поштанских аката од 1848—1860 године.

7. фебруара из Народног Музеја акта Главне Контроле у 80 фасцикула од 1845—1860 год.

10. фебруара 58 аката и писама Ст. Магазиновића, Поклон г. Н. Н.

18. фебруара из Касационог Суда „Српске Новине“ за 1847, 1861, и 1863., „Званичне Новине“ за 1857, 1859 и 1860 год.

15. марта. Из Архиве Народне Скупштине скупштинска акта у 96 фасцикула и 16 књига од 1858—1890; Сенатска акта у 39 фасцикула и 5 књига за 1901—1902 годину.

18 марта г-ђа Драга удова Срет. Л. Поповића касационог судије у пензији, поклонила је Живот и Прикљученија Павла Поповића од Лазара Поповића (ориг. рукопис писара Лазе), Мемоаре Срет. Л. Поповића и др. белешке.

1. априла из Народне Скупштине 18 разних штампаних књига.

12. априла. Из крагујевачког суда најстарија акта у пет сандука.

4. маја. Из Министарства Унутрашњих Дела један сандучић речника шифара за унутрашњу преписку; један сандучић разних печата и General Karte von Bosnion etc. од 1876.

9. маја. Из Архиве Министарства Унутрашњих Дела: архива министарска од 1839—1870 „Српске Новине“ од 1841, 1849, 1861—1870 „Српске Народне Новине“ од 1840. „Званичне Новине“ од 1856, 1857, 1858, 1860 год.

9. маја. Чувар Народне Скупштине послао је фасцикулу аката о административној подели Србије по уставу од 1888.

10. маја. Министарство Унутрашњих Дела послало акта Народне Скупштине из разних година (у неописаном нреду).

10. маја. С тавана Министарства Иностранних Дела разне штампане књиге и печат Савета српског, Попечитељства финансија, Правосудија и магистрата окр. крушевачког.

20. маја. Из Министарства Просвете седам разних школских печата.

25. маја. Из Министарства Правде два државна печата Кнежевине Србије и печата разних надлежстава, која су у подручју истог министарства.

27. маја. Чувар Народне Скупштине оригиналну заклетву краља Александра на устав од 6. априла.

31. маја. Г. В. Даниловић проф. из Смедерева поклатио писмо Илије Гарашанина (без датума) у коме препоручује Јевр. Радојковића који иде у Русију државним послом.

16. и 25. јуна. Откупљено од Аврама М. Леви-а 242 акта преписке између разних чиновника кнеза Милоша.

2. јула. Из Народне Скупштине примљена два челична печата Сената Краљевине Србије.

5. јула. Из Народне Скупштине штембиљ Сената Краљевине Србије.

12. јула. Из Народне Скупштине седам фасцикула аката Сената Краљевине Србије.

25. августа. Из Царинске Управе примљено 88 печата.

29. септембра. Из Министарства Иностранних Дела примљено пет кутија аката поверљиве архиве из времена кнеза Михаила (везе с Бугарима, Хрватима, Црном Гором, српским Агентима у Босни и Херцеговини и др.).

20. октобра. Од г-ђе Савке Панићке на поклон добивени су мемоари Стевана Стефановића-Тенке и разна друга писма.

1. новембра. Из Министарства Иностранних Дела оригинали закључења Велике Народне Скупштине у Тошчидеру 1868 и устава од 1869 г.

7. децембра. Откупљено од Аврама Леви-а пет рачунских књига о раду на разним државним и кнежевим грађевинама.

Акта Народне Скупштине пре 1870 године и знатан део архиве Министарства унутрашњих дела пренешени су у Државну Архиву у хаотичном стању: то су биле управо гомиле хартије.

Цела година 1905 употребљена је поглавито за чишћење и распоређивање тих разбацаних докумената Народне Скупштине и Архиве Министарства Унутрашњих Дела, и тај је рад тек ових дана завршен. Сама архива Министарства унутрашњих дела смештена је у 665 кутија. Уз то иде још тридесет књига регистара и 18 књига разних кондуит листа. Међу тим актима Министарства унутрашњих дела нађено је много важних докумената из старе кнежевске канцеларије (писма Јована и Јеврема Обреновића, цариградског патријарха, народних кнезова у Београду и др.) који су распоређени на своја места у Архиви кнежевске канцеларије. Акта Народне Скупштине нађена у архиви Министарства унутрашњих дела распоређена су према скупштинским сесијама и придодата актима, која су већ раније била пренесена из архиве Народне Скупштине, што ће донети неке мале измене у инвентару дотичне архиве.

Сређивање старе Архиве Крагујевачког Суда било је исто тако тешко и споро, јер је и она била пренесена у највећем нeredу. Она је смештена у 97 кутија; акта су сређена по хронолошком реду.

У току 1905 радило је у Државној Архиви, у циљу научног истраживања 17 лица, од којих су били: један државни саветник у пензији, четири професора Универзитета, два професора гимназије, један професорски кандидат, један ђак филозофског факултета, један ђак технике,

један правник, један слушалац трговачке академије, један књижевник, један секретар Министарства финансија, један чиновник Министарства народне привреде, један виши официр и један виши чиновник полиције. Акта узимана на преглед већином су из кнежевске канцеларије (48 саопштења); из Архиве Државног Савета било је 28 саопштења, из осталих Архива: Архиве Министарства просвете 1; јагодинског начелства 1; Министарства унутрашњих дела 1 саопштење.

Главна је невоља Државне Архиве што она није смештена у згради, која би приближно одговарала условима који се траже за установу ове врсте. Ну ово питање је и сувише добро познато господину Министру да би о њему требало да се говори. Желети је само да господин Министар нађе начина да београдска општина једном да одговор о замењивању плаца на коме је било првобитно пројектовано да се зграда за Државну Архиву подигне. Даље одлагање овога питања излаже државну касу све већим излишним издатцима. Сваке године, услед придоласка новог материјала у Државну Архиву, морају се чинити у приватним зградама стелажи и преварке, које после сеобе представљају готово чист губитак. Међу тим и само пресељавање досија свеака и кутија докумената из зграде у зграду скопчано је са многим тешкоћама материјалним, јер се мора пажљиво вршити. О другим неприликама и да не говорим, јер се за установу оваке природе тражи на првом месту сталност и сигурност од пожара и крађе.

О Митрову-дне таква сеоба предстоји Државној Архиви. Ну та ће сеоба поред свих неприлика бити један велики добитак: документи ће бити смештени бар у једној изолованој згради и од тврдог материјала. Те пак добре и неоспорно потребне стране данашња зграда није имала. Сем тога добиће се и више простора. Просторије којима данас Државна Архива располаже све су попуњене. Наравно односно грејања, потребног водовода, затвора, јединства улазака и излазака у новој згради Државне Архиве остаће се готово по старом. Према овоме не би требало да се питање о зидању зграда напушта и одлаже, већ га треба што пре привести крају.

Подносећи Вам овај кратак извештај, г. Министре, ја Вас молим да изволите примити уверење о моме најдубљем поштовању.

Бр. 60.

3. марта 1906. год.

Београд.

Државни архивар,
Д-р Михаило Гавриловић.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilj.rs

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

924. РЕДОВНИ САСТАНАК

25. јануара 1906. год.

Били су: председник Сава Урошевић; редовни чланови: д-р Петар Л. Вукићевић, д-р Чедомиљ Митровић, Јован Н. Томић, Љубомир М. Протић и Ранко Петровић; ванредни чланови: Никола Лазић, Михаило Ј. Ђорђевић и д-р Светолик П. Стевановић.

Пословој: Миладин И. Шеварлић.

I

Прочитан је и примљен записник 923. састанка.

II

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 19. овог месеца, ПБр. 296, којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Христине Ж. Мил. Д. Фундука, која је молила да министарство просвете откупи 100 примерака књиге: „Из новије српске лирике“ од пок. д-ра Љуб. Недића.

Пошто је ово дело познато члановима Савета, Савет је дао мишљење: да се ова књига може употребити за поклањање ученицима виших разреда средњих школа и да се ради тога меже откупити ако има буџетске могућности.

III

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 21. овога месеца, ПБр. 735 којим је спроведен Савету на оцену одговор г. Стевана Сремца, професора реалке, који је изјавио да ће при прештампавању књиге: „Општа историја за ниже разреде средњих школа“ од пок. Јована Ђорђевића, унети извесне измене и да ће те измене послати Савету до краја месеца априла ове године.

Савет је ову изјаву г. Ст. Сремца примио к знању.

IV

Прочитао је писмо г. д-ра Војислава Бакића, пређ. председника Главног Просветног Савета, од 24. овога месеца којим извештава Савет да раније одређена комисија за преглед предлога закона о преуређењу Главног Просветног Савета не може овај предлог проучити и Савету о њему поднети своје мишљење.

Савет је ово примио к знању.

V

Прочитани су реферати г.г. д-ра Стевана Марковића, Ђоке Анђелковића и Максима Трпковића, професора, о књизи: „Експериментална Физика за ниже разреде средњих школа“, коју је у рукопису поднео г. Јеленко Михаиловић, професор, и молио да ју министарство просвете откупи и употреби као уџбеник у нижим разредима средњих школа.

Реферат г. д-ра Стевана Марковића гласи:

Главном Просветном Савету

И ако је моје уверење, да у нижим разредима гимназије није место настави из физике; ипак сам био намерао, да прегледам дело г. Ј. Михаиловића, дато ми на оцену. Моји други послови нису ми допустили, да овај преглед извршим од корица до корица. Стога ми је част спровести исто дело (у рукопису) Гл. Просветном Савету са неколико напомена, које се намећу при општем прегледу:

1. Писац у својим напоменама к рукопису обећава, да ће накнадно цео рукопис прегледати стручни познавалац нашег језика. Потребно је, да се то изврши пре оцене дела, јер тај стручни познавалац језика можда ће изменити термине.

2. Даље писац истиче, да је израдио дело на чисто експерименталној методи, у ствари се служио методом опажања (и ово је разложно) у природи, а уносио је и нарочите справе, које се не могу сматрати као инструменти за експерименте (гњурачко звоно при објашњењу непробојности, као опште особине материје).

3. Писац треба да је решен о распореду излагања, иначе, ако он буде променио овај распоред, како наглашава, онда мора бити понављања или привремене непотпуности.

4. Велики број слика није увек згодан ни за јасност и краткост излагања ни за цену дела.

5. Писац је требао, да се држи програма, и да је начисто са обимом, који треба да предложи, а простом напоменом: да се што је сувишно, може да изостави, признаје, да он горње није утврдио.

6. Величина дела изиће преко 18 табака школског формата, а то је много. К томе долази још један део слика, поред текста.

7. Слика може дело скратити, јер је за илустровање исте чињенице употребио по неколико опажања. При овоме да избаци она, која уносе више непотребних појава као елемената опажања. Делу приличи више назив: „*Популарна физика*“.

8. За ове своје напомене не тражим никакве награде.

Рукопис враћам у прилогу -/.

16. новембра 1904. год.

у Београду.

С поштовањем

Др. Стеван Марковић

Реферат г. Ђоке Анђелковића гласи :

Главном Просветном Савету

Прегледао сам у рукопису Физику од г. Јеленка Михаиловића асистента на метеоролошкој стацији намењену за ниже разреде наше средње школе. Да бих могао што правилније ценити ово дело ја сам своја посматрања о оном што сам прочитао свео на ове тачке.

1. На начин излагања ове науке намењене ученицима III разреда наше средње школе са меродавним погледима стручних људи.
2. Погрешке које су се поткрале г. Јеленку и то (1) погрешке у научном излагању појединих закона и тумачења појава (2) оманшке.
3. На оцену самога дела са нарочитим мишљењем.

I.

Од почетка до краја (на 448 стр.) начин излагања код г. Јеленка је дескриптиван, често, више него би то требало. Ту се описује појава, за тим оглед са справом која је потребна за њено извођење. За тим се узме један два па и више сличних појава па се и оне опишу у истом пространству а после свега овога се изводи закључак који утврђује: или *појам* или *факат* или и *сам закон*. Такав је случај нпр. кад се хоће да створи појам о тежини усипањем живе на руку, а после у чашу па за тим усипање воде у чашу (§§ 31 и 32) тако у §§ 42—47 при утврђивању норме о тежини а после се продужује опис огледа од споредне важности (§§: 48, 49, 50, 51 итд.). Такав је начин спроведен кроз цело дело, те му је величина већа него што треба за уџбенике физике у III р. По мојем рачунању дело би изашло на 18—20 табака осредње осмине ако не и више.

Међу, тим, по начину излагања два немачка писца који су ми при руци, физика за нижу гимназијску наставу не пише се тако.

У књизи од D-r *Mach*-а и D-r *J. Odstrčil*-а: Grundriss der Naturlehre für die Unteren Classen der Mittelschulen) начела за израду дата су у овим јединим тачкама.

1. Свагда се полази од појаве, тако, да се појмови стварају природно.
2. Од појава узимају се оне које су најпростије најјиримамљивије и оне које су велики мислиоци испитивали и тим о њима створили своје погледе. Сем тога појаве које се износе стоје у вези са историјом физике (види нпр. Хидростатику и Статику ове књиге.
3. Излагање је стално у вези са пређашњим.
4. Појаве се не ређају без везе делова са целином већ се граде све већа и шира посматрања.

Упоредио ово излагање са излагањем истога материјала код г. Јеленка утврдило би се само то, да је г. Јеленково излагање сложено са оваквим само у тачци 1 и нешто са тачком 2 а да је излагање по тачци 3 једва нешто подударно а по тачци 4 никако.

У истом и још доследнијем правцу и смислу је израђено дело г. Бернера за ниже гимназије које је написано кроз методски. Задржавајући горње принципе индуктивног и дедуктивног излагања физике као науке и то: за *нижи* ступањ: јаче претежу посматрања огледи и индукција а у *вишим* не напуштајући ово истицу се аксиоме, посматрања и дедукције формулисане у математичком облику као закони физичких појава са огледним доказивањем.

www.unilib.rs Примера ради навешћу излагање извесних појава и закона за ниже разреде.

(1) Реч је о општим особинама и то непробојност или испуњавање простора.

§ 2. *Искусство*. Ако се хоће да продре у неко тело осетићемо: или, да се тело одушире навали (чврста тела) или се размиче испред навале (течна и гасовита).

Закон Простор који неко тело већ заузима не може неко друго тело заузети.

Огледни докази: 1. Пуњење неке флаше водом кроз левак (х) кад левак стоји лабаво (в) ако се левак утврди у каучуновом зашупачу 2. Ако загњуримо чашу у воду доњим отвором ваздух у њој спречава продирање воде. Кад чаша стоји управно а ако се нагне изаћи ће мехури ваздушни. 3. Гњурачно звоно.

(2) **Центарно кретање**. Овде се прво износи закон центринеталне силе, за тим њен утицај на тело да га скрене са правца кретања по тангенти постало утицајем тренутне силе после чега постаје кружно кретање. За овим објашњава постанак центрифугалне силе са законом: да она зависи од величине полупречника круга и величине масе.

После овога се у једном низу ређају: 9. разних појава и огледа који се тумаче законом централног кретања сила.

У том духу је израђена цела књига. Ту се изнесу *искусства огледа* и затим утврде *појмови принципа*, а после стварају *закони* којима се тумачи читав одељак. Разуме се да је оваква књига само добро израђен подсетник, а наставник је она сила која свему даје живота и бјизи и ученицима.

2.

У овом делу изнећу из дела г. Јеленковог нетачности у излагању које ваља кориговати.

(1) Тако је осетна погрешка учињена код одредаба о кретању. Појам о брзини није тачно изведен и ако је правилно отпочето посматрање тј.: да кад два човека иду истим путем па један дође раније до извесне белеге а други доцније. Онда је било потребно изнети протекла времена t и t' на томе путу S па упоредити $S: t$ и $S: t'$ чији би резултат дао појам о брзини као нарочитом степену кретања узетом по времену.

(2) Неправилна је примена трајне силе на произвођење једнако убрзаног кретања. Тако би по тумачењу г. Јеленкову испало да то кретање производи стално промењива сила која у првој секунди саопштава убрзање 9,81 м. а у другој са *два пута* већом силом производ $V = 2 \cdot 9,81 = 2 \cdot g$. што није тачно јер је земљино привлачење трајна сила.

(3) При обради звука удаљена су два огледа од којих би по једном: тело што звучи *трепгало* (осциловано) а по другом би се та трепгања предавала ваздуху тј. његовим молекулма који би се слоја молекулма на други пренаслали трептање до уха.

(4) објашњења водених таласева су погрешна, јер по г. Јеленку таласни брег постаје згушњавањем водених молекула а таласни до разређивањем, док је узрок таласању разлика у хидростичном притиску, тако, да водени стуб који мора пасти вуче земља до хоризонталне површине а после по закону инерције иде ниже док међу тим у суседном слоју постаје брег итд.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

(5) Г. Јеленко налази да јачина звука зависи да ли учествују при кретању (трептању) сви молекули неког тела или само неки. Међу тим по теорији таласања јачина тона зависи од *амплитуде* трептања свих молекула у неком систему а то значи од кинетичке енергије.

(6) Испитивање тонова отпочиње са хладнијевим фигурама па за тим прелази на трептање прUTOва па тек после на трептање струна и ваздуха. Овакав ред ми се чини неприродан, нити сам га нашао у уџбеницима.

(7) Одељак о топлоти би требао бити јаснији у овим односима: температуре и мењања запремине, топлоти топљења и испаравања, у прецизнијим објашњењима како ради парни ваљак и распоређивач паре а за тим у болим објашњењима претварања монарног кретања у молекуларно са довољним бројем огледа.

(8) Наука о електрици није у савременом правцу довољно обделана што се може најбоље видети упоређујући тај одељак у Маху и Одстричну.

(9) Од погрешака или омахака у језику мислим да би се ове могле навести :

Употребљена је реч *блех* м. лим, *тепсија* м. плитица

3.

После ових обавештења које сам имао част изнети пред. Гл. Просв. Савет на реду је да дам и своју оцену о делу г. Јеленкову.

(1) Напазим да г. Јеленко пије израдио добар уџбеник за ученике ниже средње школе тако да би могао одговорити потребама правога уџбеника, те се по томе не може препоручити за ученике III р. средње школе.

Моји су разлози за овакво мишљење основани на погледима и оценама које сам изнео у почетку овога реферата разуме се под претпоставком ако се и Главни Просв. Савет слаже са начелима која сам истакао да их треба имати добар уџбеник.

(2) На завршетку реферата не пропуштам прилику изјавити да би г. Јеленко из овога својег дела на многим местима доста брижљиво прикупљеног и обделаног материјала у њему могао израдити добру школску књигу а ако би се г. Јеленко подесио и прихватио захтеве који су испуњени у оним уџбеницима које сам мало пре навео а о којима се критика врло похвално изразила.

Част ми је умолити Главни Просв. Савет да изволи примити уверење о мојем истинитом поштовању.

8. децембра 1905. год.
у Београду.

Ђока Анђелковић
професор

Реферат г. Максима Триковића гласи :

Главном Просветном Савету

Прегледао сам рукопис: *Експериментална Физика за ниже разреде средњих школа* од Јеленка Михаиловића професора и част ми је поднети следећи реферат.

Дело је рађено на чистој експерименталној основи. Изношени су најпре простији огледи доводећи их чешће у везу са опажањем из свакидашњег живота, затим сложенији са нарочитим инструментима изазивајући средње

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBG.BS

појаве, које се саме ређе јављају — нису тако свакидашње, и на послетку долази тумачење огледа и извођење правила или закона.

Писац је добро погодио пут да се постигне сврха истакнута савременом потребом физичке наставе. Овај начин — ићи од простијега ка сложенејем — буди интересовање код ученика, наводи их на размишљање и изазива тежњу, да сами посматрају сличне појаве, тумаче их и класификују у групе којима припадају; физички закони постају им простаји и разумљивији, а знање тако добијено остаје им трајно. Циљ је на тај начин постигнут.

Распоред одељака је добар и природан. На прво место долазе „Опште особине материје“ затим „Механика чврстих тела“ па „Механика течних тела“ „Механика гласовитих тела“, „Наука о звуку“ „Наука о топлоти“ „Наука о светлости“ „Наука о магнетизму“ и „Наука о електрицитету“.

Материјал је у делу тако обилан, да ће бити врло тешко готово немогуће прећи га у III разреду са 3 часа недељно. Нарочито још кад се узме у обзир да I час обично оде на проширивање ученика где их је велики број. — Писац је то уочио, и добро је учинио, што је многе одељке у рукопису означио звездицом који би се имали штампати ситуијним или у опште другим словима, како би их наставници у многобројним разредима могли изоставити сасвим или им мање пажње поклонити без велика уштрба по целину. Од два неизбежна зла мора се бирати оно које је мање.

Писац је јамачно имао на уму непотпуност наших физичких кабинета, те је увео велики број слика, да олакшају наставу. И то је добро учинио. У недостатку инструмента, често сама слика каже собом више и боље, него ли и најбољи опис такав какве појаве. Па и иначе, слике су добро дошле и онде, где би кабинети били баш и потпуни. Оне подсећају ученике на оно што су у школи видели, нагоне их да понављају у мислима шта је и како наставник на часу радио, и на тај начин понеке ситуије појединости које нису добро уочили истакну им се јаче — не могу им отићи у заборав. Осим тога, саме слике доста упућују ученике, да многе огледе покушају сами извршивши конструирајући инструменте из стварчица које су им навек при руци, или до којих се лако може доћи без великих трошкова. Тиме се развија воља за збирком апарата, за самосталан рад и за сам предмет.

Ну не мислим овим рећи, да треба у уџбеник унети и излишне слике, којих има приличан број у овоме делу, а без којих се може бити. Ту подразумевам слике од којих се две или више односе на једну и исту ствар. Тако н. пр. за помрачење сунца и месеца има две слике а довољна је једна; за луку или прост микроскоп има преко десет слика које представљају разне облике, а довољна је једна или највише две и т. д. Даље има слика, које не би никако требало уносити, него их дати ученицима као задатке да их сами израде. Такве су слике н. пр. под бр. 253, 254, 255, 256 и 257. Оне се односе на конструкцију ликова код сферних огледала, кад предмет заузима разне положаје према огледалу. Исти је случај и са сликама под бр. 298, 299, 300 и 301 које се односе на конструкцију ликова код сочива, кад предмет заузима разне положаје према сочиву и т. д. Има још на много места оваквих слика које би требало из текста изоставити, а у току године задати их ученицима на израду. Од 452. слике у тексту, могле би се згодним одабирањем оваквих и њима сличних изоставити једна петина без икакве штете по сам предмет, а и уџбеник био би знатно краћи.

Пошто има врло много изгледа, да ћемо у најкраћем времену, можда већ идуће школске године, добити нове наставне програме са утврђеним бројем часова свакога предмета у појединим разредима, и — по свој прилици

— ти ће програми бити израђени и упуштени за предавање, то сам мишљења да г. писац причека још мало и ово дело подеси према новоме програму и евентуално новом броју часова. Нарочито је то потребно још и из разлога, док се не утврди и програм из Математике, јер многи одељци у овоме делу третирају су на основу математичког знања, које су ученици раније стекли или стижу у самом III разреду као и. пр. рачунање са општим бројевима (Алгебра). Ако би се програм из Математике изменио, морале би се по свој прилици извесни делови Физике на други начин третирају или сасвим изоставити за ниже разреде и т. д.

15. јула 1905. год.
Београд.

Максим Триковић
професор

По саслушању реферата г.г. референата Савет је одлучио: да се „Експериментална Физика за ниже разреде средњих школа“, од проф. Јеленка Михаиловића, због своје опширности и недовољне срећености не може употребити за уџбеник у средњим школама. Ну, ако би г. Михаиловић хтео да је према напоменама г.г. референата скрати и исправи, Савет му напомиње: да уџбеник за физику у III разреду средњих школа не сме изнети више од десет штампаних табака заједно са сликама.

Пошто је г. д-р Стеван Марковић у својем реферату изјавио да не жели награде за њ, то му је Савет није ни одредио, већ је г.г. Ђоки Анђелковићу и Максиму Триковићу, у име хонорара за њихове радове о овој књизи, одредио по *тридесет (30) динара*.

VI

Прочитан је реферат г. Ристе Ј. Одавића, професора, о књизи: „Ђакон Авакум, историјска слика у 2 чина“, од Мих. Сретеновића, учитеља, у издању књижарнице Боже О. Дачића и компаније, који су молбили за одобрење да се њихово издање ове књиге може употребљавати за поклањање ученицима народних школа и да се може набављати за ученичке и школске књижнице.

Реферат г. Ристе Ј. Одавића гласи:

Главном Просветном Савету

На питање: да ли се књига г. Мих. Сретеновића „Ђакон Авакум“, историјска слика у 2 чина, може употребљавати за поклањање ученицима народних школа о годишњим испитима и да ли се може набављати за ученичке и школске књижнице? — част ми је послати овај свој одговор.

У тежњи да знатније историјске моменте и драмски приваже, латно се г. Сретеновић, у овом случају, похвалног али врло тешког огледа, да тако обради и примерну пожртваност ђакона Авакума. Без претензија да од те грађе изради драму, писац се задовољно скромним именом „историјска слика“, а тиме је и мене, као референта, разрешио од иначе потребног разгледања овог дела као чисто драмске творевине. Драматско обличје овога дела згодно је само због непосредног исказивања мисли и осећаја, и ако би епска обрада ове грађе била захвалнија и за писца и за читаоца. Закулисна радња на-

бићања на кочево, јауци мученика, суделовање бинских лица у свему том ужасу, — управо су елементи грознога и одвратнога. У епском облику све би то друкчије изгледало, а у драмском је требало радњу завршити само поласком у смрт. —

Кад сам већ почео са погрешкама у овом делу, онда да изнесем и остале. Веома је чудна, па чак и смешна пишчева погрешка, што је у радњу уносио и музику. По његовим индикацијама, „тиха музика посмртног марша“ прати ужасно умирање српских жртава! За све то време, турски целати, засуканих руку, излазе на позорницу и одводе све по два и два од 12—15 парова јадних Срба. Сваки њихов одлазак, свако српско умирање пропраћено је „слабим запомагањем“ или „изнемоглим“ „Ах!“.. Пајсије пије набијен на колац истога дана кад и ђакон Авакум. Пошто је писац хтео да заједно погину, требао је то оправдати ма чим у радњи, а ништа их оставити без и једне речи у последњем виђењу. — Исто тако, ђакон Авакум није ножем убијен по наредби више турске власти, него се његову јунаштву зачудише извршиоци, турски целати, те му се смиловаше и смртну казну извршише пожем. А у том има разлике.

Дело је писано јужним и источним дијалектом: јужним говоре Турци а источним Срби. Али је у јужном дијалекту толико погрешака, да се писцу озбиљно може замерити. Он пише: човек, заповест, дело, светли, беше, речи, вероваћеш и т. д. Поред тога има и приличан број непотумачених турцизама, као: савиђегдуи, хазетлери, чик-члтоак, бирда и др. —

Ове године, у школској ревизији, прегледао сам и школске књижнице. У њима сам налазио и таквих *препоручених* књига, које ни по чему не би требало да су у њима. Сећајући се њих, а одобравајући родољубну и васпитну страну „Бакона Авакума“, ја га препоручујем за откуп, јер сам уверен да бих се, према досадашњем оцењивању других дела, огрешно ако га не препоручим.

На крају овога реферата узимам слободу изнети пред Главни Просветни Савет једно питање, чијим ће се решењем, ја верујем, од сада избећи релативни, а доћи до позитивних судова у оцењивању поднесених књига. Питање је: *да ли је потребно да се за све народне школске књижнице одреди списак свих оних досадашњих српских књига без којих оне не би могле бити?*

Главном Просветном Савету захвалан за указану пажњу.

10. XI. 1905. год.

Београд.

Р. Ј. Одавић

професор у Првој Београдској Гимназији

По саслушању овога реферата Савет је одлучио: да се књига „Бако Авакум, историјска слика у 2 чина“, од Мих. Сретеновића, може употребљавати за књижнице народних школа.

Г. Ристи Ј. Одавићу, у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је *двадесет (20) динара*.

VII

Прочитан је реферат г.г. д-ра Николе Вулића, Мите Живковића и Стевана Фотића, професора, о књизи: „Изабране песме П. Овида Назона“, коју је у рукопису поднео г. Фрања Елезовић, професор у

цензији, и молио за одобрење да се може употребљавати као уџбеник у средњим школама.

Реферат г.г. д-ра Николе Вулића, М. Живковића и Стев. Фотића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледали смо рукопис „Изабране песме П. Овида Назона. За потребу ученика средњих школа приредно и протумачио Фр. Елезовић“ и мишљења смо да га Министарство Просвете може издати, ако г. писац учини у њему ове измене:

1. исправи нетачности у Овидијевој биографији и у њој мало опширније проговори о песниковим делима;
2. изведе доследно транскрипцију грчких и латинских властитих имена;
3. смањи за половину број комада узети из Fasti;
4. изостави из коментара оно што има у школској граматици и школском речнику;
5. дотера српски језик који није свуда исправан;
- 6., изостави грчке изразе.

На крају част нам је саопштити Главном Просветном Савету да раније нисмо могли поднети реферат о овом рукопису стога што су други и трећи потписати били јако заузети школским пословима.

12. Новембра 1905. год.

Београд.

Н. Вулић
М. Живковић
Стеф. Фотић

Према овоме реферату г.г. референата Савет је одлучио; да би се ова књига могла препоручити као помоћна књига приватног издања за латински језик у средњим школама, ако би је писац претходно поправно према напоменама г.г. референата.

Г. д-ру Николи Вулићу, Мити Живковићу и Стевану Фотићу, у име хонорара за реферат о књизи, одређено је свега *четрдесет (40) динара*.

VIII

Прочитан је реферат г. Сретена М. Аџића о наставним средствима за народне школе: „Бројница“ и „Напутака за бројницу“, које је поднео г. Никола Т. Ђурић, учитељ у Броду (у Славонији), и молио за одобрење да се могу употребљавати у нашим народним школама као помоћна наставна средства при предавању рачуна.

Реферат г. Сретена М. Аџића гласи:

Главном Просветном Савету

У прилогуу под .: враћам Савету, у засебном пакету, „Бројницу за Народне основне школе“, коју је приредно г. Никола Т. Ђурић, учитељ у Броду, као и „Напутака за ту „Бројницу“, са овим кратким рефератом:

„Бројница“ је на широком платну облепљена хартијом, од 1,65—1,45 мет., које је снабдевено горе и доле штаповима. С једне је стране на том платну престављено, сиђушним тачкицама: 1, 10, 100, 1.000, 10.000 100.000

www.uns.edu.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNIBE.BG, 000.000, а с друге, пртежима, десетне мере: квадратни метар, са мањим његовим деловима, и кубни дециметар, са литром и килограмом.

Ово је последње представљено прегледније и спретније на нашој Таблици десетних метара, а која је знатно јефтинија од ове „Бројница“, и коју има свака наша школа, поред тога што све ово може израдити и сваки учитељ сам, као што раде и ученици Учитељских школа, кад им год устреба ради предавања. Ово је прво, пак по све излишно, јер се чула представа о количинама 100.000 и 1.000.000 може исто тако очигледно представити, кад то захте потреба, пшеничним зрнима, а 100.000 још и кукурузним зрнима, наизаним на конач или у кесицама, како раде наши учитељи.

Ни „Напутак“ уз ову „Бројницу“ не „напућује“ баш бог зна како, те да би „бројница“ заиста могла „као прикладно помагало у пучкој школи олакшати и осигурати настојање напредне рачунске обуке“.

Најзад према маленој важности ове „Бројнице“ њена је цена од 12 круна аустријских (13—14 дин.) и сувише велика, да би била грехота издавати новац из земље и за ово непотпуно и непотребно „помагало“ у рачунској „обуди“, а права би глоба била за сиромашне наше школе, кад би им се ово очигледно средство на силу наметнуло.

На основу свега тога моје је мишљење, да Главни Просветни Савет не треба да препоручи ову „Бројницу“ са „Напутком“.

На завршетку најучтивije молим Савет за извињење, што је се овај предмет задржао код мене и сувише дуго. Узрок је у томе, што је око уређивања ове школе, и измештања њених канцеларија и кабинета, била ова „Бројница“ затурени у једном кабинету, тако да је једва пронађена овога лета приликом распремања ради дозиравања.

Савету захвалан на поверењу.

12. новембра 1905. год
Јагодина.

Сретен М. Ацић
управитељ муш. учит. шк. јагодин.

Према овоме реферату г. референта Савет је одлучно: да се „Бројница за народне основне школе“ и „Напутак за бројницу“, од Николе Т. Ђурића учитеља, не могу употребљавати у нашим народним школама. Овим је завршен овај саветски састанак.

925. РЕДОВНИ САСТАНАК

17. фебруара 1906. год.

Били су: председник Сава Урошевић; потпредседник Ср. Ј. Стојковић; редовни чланови: д-р Петар Л. Вукићевић, Павле Поповић, д-р Чед. Митровић, Јован Н. Томић, Љубомир М. Протић, Ранко Петровић и д-р Миљивоје Н. Јовановић; и ванредни чланови: Никола Лазић и д-р Светолик П. Стевановић.

Пословођ: Миладин И. Шеварлић.

I

Прочитан је и примљен записник 924 састанка.

II

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 3. овог месеца, ПБр. 1540,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

којим је спроведена Савету на оцену молба г. Д-р Васа Рувараца, који је молио за место суплента у средњим школама.

По прегледу докумената молиоцевих Савет је одлучио: да г. д-р Васа Руварац, има прописне квалификације за суплента у средњим и стручним школама.

III

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 13. овога месеца, ПБр. 1708, којим је спроведена Савету на оцену молба г. д-ра Милоша Перовића, свршеног студента филозофије цетишког универзитета, који је молио за место суплента у средњим школама.

По прегледу докумената молиоцевих Савет је одлучио: да г. д-р Милош Перовић има прописне квалификације за суплента у средњим и стручним школама.

IV

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 13. овога месеца, ПБр. 1706, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Радивоја Русовића, испитаног учитеља гимнастике, који је молио за место учитеља гимнастике у средњим школама.

По прегледу докумената молиоцевих а на основи чл. 64. закона о средњим школама Савет је одлучио: да г. Радивоје Русовић има прописне квалификације за учитеља гимнастике у средњим и стручним школама.

V

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 20. овога месеца, ПБр. 204, којим се пита Савет за мишљење: за коју врсту наставника средњих школа и за које предмете има квалификације г. Милан (Блажо) Ченгић, свршени богослов у Риму.

Савет је одлучио: да г.г. Павле Поповић и Миливоје Ј. Поповић, професори, прегледају документа г. Ченгића и да Савету реферују: за коју врсту наставника средњих школа и за које предмете има квалификације г. Милан (Блажо) Ченгић.

VI

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 31. прошлог месеца, ПБр. 816, којим се пита Савет за мишљење: да ли г-ђи Даринки Б. Михаиловићки, учитељици у Божурњи, према поднесеном уверењу лекарске комисије, треба дати одсуство до краја ове школске године.

По прегледу поднесеног уверења лекарске комисије, Савет је дао мишљење: да г-ђи Даринки Б. Михаиловићки, учитељици, ради лечења треба дати одсуство до краја ове школске године.

VII

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 31. прошлог месеца, ПБр. 1166,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unmlib.rs

којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђице Љубице А. Марјановићеве, учитељице у Дражњу, која је молила да се стави у пензију према поднесеном уверењу лекарске комисије.

По прегледу поднесенога лекарског уверења, а на основу чл. 33. тач. 10. закона о народним школама, Савет је дао мишљење: да г-ђицу Љубицу А. Марјановићеву, учитељицу, треба ставити у пензију.

VIII

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 4. овога месеца, ПБр. 6, којим су спроведени Савету на оцену сви акти о кривци г. Стевана Аћимовића, учитеља, с питањем: каквом казном треба казнити овога учитеља за учињену кривиду.

Савет је одлучио: да г. д-р Чед. Митровић, редовни члан Савета, проучи све акте о кривци овога учитеља и да Савету реферuje.

IX

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 4. овога месеца, ПБр. 1422, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Ант. С. Марића, извршитеља београдске општине, који је молио да се његову сину Браниславу Марићу, ученику III разреда теразијске основне школе у Београду, да издржање из фонда владике ужичког Вићентија Красојевића.

Савет је одлучио: да се ова молба упути на мишљење Надзорном Одбору задужбине владике ужичког Вићентија Красојевића.

X

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 1. овога месеца ПБр. 1241, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Јована П. Јовановића, професора крушевачке гимназије, који је молио за одобрење да се његова књига „Познавање природе“ за IV разред народних школа може употребљавати као привремени уџбеник или као помоћна књига при увођењу наставе из познавања природе у IV разреду народних школа, да се може набављати за књижице народних школа и препоручити за поклањање ученицима народних школа о годишњем испиту.

Савет је одлучио: да г. Ранко Петровић, редовни члан Савета, ову књигу прегледа и о њој Савету реферuje.

XI

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 11. овога месеца, ПБр. 1662, којим је спроведена Савету на поновни преглед „Словенска Читанка за IV разред основне школе“ од Андрије В. Станојевића, учитеља, коју је писац по ранијим напоменама г.г. референата поправио.

Савет је одлучио: да се умоле пређашњи референти ове књиге г.г. Милутин К. Драгутиновић и Павле Швабић, професори, и ђакон Љубиша Марковић, да ову књигу у рукопису поново прегледају и

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unin.rs

Савету реферују о томе: да ли ју је писац поправио према њиховим напоменама, које су раније изнели у својем реферату и да ли би се могла овако поправљена употребити за уџбеник у народним школама.

XII

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 16. овога месеца, ПБр. 1932, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Јована Миодраговића, професора, који је молио да се препоручи за књижице народних школа његова књига: „Рад у II разреду основне школе“.

Према усмену реферату г. д-ра Миљивоја Н. Јовановића, редовног члана Савета. Савет је одлучио: да се књига: „Рад у II разреду основне школе“, од професора Јована Миодраговића, може препоручити за књижице народних школа.

XIII

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 15. овога месеца, ПБр. 1870, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Јов. Јанка Ђ. Косића, учитеља српске народне школе из Сегедина, који је молио да се његова књига: „Мисли о бадњаку и божићу“ одобри и препоручи и за Србе у Краљевини Србији.

Пошто Савет није надлежан да даје мишљења о књигама, које су намењене потреби ван школе, то је решио: да се молба и књига врате г. Министру.

XIV

Саслушан је реферат г. д-ра Чед. Митровића, редовног члана члана Савета, о кривици г. Илије Спасојевића, учитеља из Клења округа пожаревачког.

По саслушању реферата г. д-р Чед. Митровића, Савет је нашао да се г. Спасојевић учињеном и доказаном кривицом огрешио о одредбу другога става тач. 12. чл. 45. закона о народним школама, па је одлучио већином гласова: да г. Илију Спасојевића, учитеља у Клењу, за учињену и доказану кривицу треба казнити новчаном казном.

XV

Прочитан је реферат г.г. Јована Миодраговића, професора, и Михаила П. Милошевића и Михаила М. Станојевића учитеља, о „Новој Таблици“ систем Марковић - Вапа, коју су поднели Гл. Т. Андрејевић, брат и компанија, индустријалци из Београда, и молили за одобрење да се ова таблица може употребљавати у основним школама.

Реферат г.г. Јована Миодраговића, Михаила П. Милошевића и Михаила М. Станојевића гласи:

Главном Просветном Савету

Главни Просветни Савет писмом својим од 18. децембра пр. г. СБр. 166. известио нас је, да нас је одредно, да комисијски прегледамо „Нову таблицу за писање и рачунање за основну наставу“ (систем Марковић —

Ваца) и да дамо своје мишљење о томе, да ли се она може употребљавати у народним школама као помоћно наставно средство.

Ми смо свој посао свршили и част нам је поднети Савету о томе овај свој реферат.

Нова таблица за основну наставу је доиста лепа појава у нашој педагошкој књижевности и изради научних средстава и заслужује свачију пажњу. Уз ово она је још и наш српски изуметак и творевина наше домаће индустрије, те с тога заслужује још и више наше пажње.

Свима су нам добро познате досадање *камене* таблице, које су, и ако сасвим просте, опет *туђа* израда а с толико мањ. Оне су у великој већини мале, те по томе и недовољне за писање и све оно што има на њима да се ради. Затим су тешке и неспретне за ношење и лако ломљиве и онда кад су у дрвеном раму, а камоли кад се овај поквари, што бива веома лако и често. Крџуља или „легиштар“ којим се по њој нише тврђ је за писање а танак те с тога и незгодан за држање при писању; а при најмањем паду она се пребије, често на неколико парчади, те деца, у недостатку нове, пишу овим комадићима и тако кваре руку. У осталом деца кваре руку и њом самом, овом крижуљом, и онда кад је цела, јер се навикну да *притискују*, те рука изгуби ону гинкост, која јој је после потребна за писање пером по хартији.

Нова таблица је избегла готово све ове мане. Ова прво није од камена него од јаког картона (декла) који је премазан графитом, те с тога ниш је тешка ни хладна, ни ломљива. Она нема ни онога оквира дрвенога, који је често и окован плехом те је цепао деце торбе и књиге, а лако се прљао рукама и сунђером. Али зато има мали блок, у који се затвори и носи као књижица. И тај је блок од јаче хартије а споља је превучен платном дерматондом, те не прима воду и може се и моком крпом очистити. Таблица се може и водити, те се на њој може писати с обе стране; а кад се непише она се може оставити у блок исписана а да се на њој ништа не избрише. По њој се нише истина нечим што је налик на пређашњу крижуљу, али је ипак много боље, јер је мекше од ње, те по томе и боље за писање, и налази се у дрвету као графит у писаљкама (плајвазовима), те се прво не пребија кад падне, а друго за држање је много згодније од тапке крижуље.

У вези с таблицом су на противној страни азбучним редом поређана сва слова велика и мала, штампана и рукописна, те да их деца увек имају пред собом ради прегледа, поређења и бољег памћења. И то је добро. Добро је и за редовне ученике, који уче слова из Буквара, као и за самоуке, који би уз малу чију год помоћ у почетку после могли сами да пишу и науче се писмености. Истина, ова слова деца имају и на великим зидним таблицама (штитцама), а у добра наставника она их виде и на табли и то још како постају, како их учитељ пише; али је све то *далеко* од деце, а ово је *пред њима* и то *непрестано*. И облик је у ових слова у главноме добар, и ако није у свих онакав како би потписани желели. У осталом, ваља имати на уму, да у нас *још није утврђен облик ни појединих слова у азбуци ни појединих цифара*, него сваки пише како хоће, и ми данас не знамо шта да сматрамо за правилно а шта за неправилно. А ово би требало да учини или Академија Наука као највиша научна инстанција и најпозванија за ово, или барем поједини букварописци са Министарством Просвете као управом просветном и издавачем прве књиге за ширење писмености. Онда би и састављачи знали шта је утврђено као правилно и неправилности би избегли. Тежећи упрошћавању и свему ономе што олакшава наставу, ми не бисмо,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBELGRADE.BG

на пример, велико **Б** и велико **К** штампано градили од великога слова **Г** штампаног, него бисмо га извели из просте дебеле црте, као што је и мало без оних теразије **Г** горе. Тако исто код рукописног великога **Ф** не бисмо узели оне многе танке линије са савијутцима: **Ф** него само два велика полукруга с дебелом цртом на средини, као што је у главноме и мало, само с краћом дебелом цртом на средини: **Ф**. У малога **р** последњу црту не бисмо враћали у лево, у назадак, него бисмо је савили у десно, у напредак. Велико **Н** мислимо да може да остане у азбуци пашој, а да се оно не мора избацити због великога **Н** и замењивати малим **н**. И тако даље. Али ово су само наше немеродавне напомене и жеље за убудуће. А понављамо, да су овде и рукописна и штампана слова у главноме добра и да до бољих прилика могу остати овака каква су.

У вези с таблицом за писање и овим словима за преглед пласци су у блок унели и нешто за *рачунање*, што ће заменити досадања дрвца (у I разреду) и зрна кукурузна итд. То су мале дашчице једнаке величине, око 1 см. ширине и 5. см. дужине, а има их 21 на броју. Првих десет су нумерисане, за очигледно рачунање с бројевима до 10, а других десет су избележене бројевима 1, 2, 3 итд. до 10. Састављачи су ово подешавали за писмено рачунање, и ако то за редовне ученике није потребно, јер оно по програму не долази у I р. него тек у II. Ипак, ово је све одлична замена досадањих дрваца, за која је била потребна и нарочита кутија или кесица (као и за зрица) или конач за везивање. И све је ово и веће и лепше, и zgodније од досадањих дрваца, а о зрицима и да не говоримо. А што су унесене цифре, то је за самоуке потребно, а није на одмет да се и деца I разреда с њима упознају, као и са словима, ма и на крају године.

• Према свему овоме наше је мишљење, да се ова нова таблица Фабрике педагошких, картонашких и коричарских израђевина Гл. Т. Андрејевића, брата и комп. може не само одобрити него и најтоплије препоручити за употребу у нашим народним школама, место досадањих неспретних, тешких камених таблица; јер ће деца и с техничке и естетичке стране имати нешто културније, савршеније и лепше од оне примитивне камене плоче. А кад се још узме, да је ово наш умни производ и израда наше домаће индустрије, коју смо дужни сви потпомагати, онда је то још један разлог више за препоруку његову.

Издавачи нису означили *цену* овој новој таблици. То је по свој прилици било с тога, што ни сами још нису знали како ће ствар бити примљена и каква ће бити пробоја, те по томе и цена. Јер што потрошња буде већа, цена може бити мања. Подигну ли пак цену много, она тада не могу издржати конкуренцију с досадањима, ма и незгоднима, као и онима другима које би дошле.

И ако је свакојако претерана нада издавача ове таблице, да после ње неће више бити неписмених, јер ће неписмених бити све докле докле год овако мали проценат деце буде ишао у школу и докле и оно што иде у школу буде тако брзо и лако заборављало оно што је у њој научило: ипак се поуздано може очекивати, да ће она не само одакшати рад у редовној основној школи, него да ће помагати и самоуцима ван школе да изуче писање и читање и на тај начин барем смањивати онај велики број неписмених у народа нашега.

Прилоге враћамо.

19. јануара 1906. год.

Београд.

Савету понизно:

Ј. Миодраговић
Михаило П. Милошевић
Мих. М. Станојевић

Према овоме реферату г.г. референата Савет је одлучио: да се „Нова таблица за писање и рачунање за основну школу“, систем Марковић-Вапа, може употребљавати у основним школама као помоћно наставно средство с тим, да се ова таблица са свом опремом не сме продавати скупље од 0,50 динара, сама таблица да не буде скупља од 0,15 динара, а десет комада нумерисаних и нунумерисаних картончића да не буду скупљи од 0,05 динара.

Г.г. Јовану Миодраговићу, Михаилу П. Милошевићу и Михаилу М. Станојевићу, у име хонорара за реферат о овој табlici, одређено је свега *шездесет (60) динара*.

XVI

Прочитани су реферати г.г. Јована Т. Томића, д-ра Мих. Р. Поповића и Миленка Вукићевића о књизи: „Српска историјска читанка“, коју је у рукопису поднео проф. Никола М. Савић и молио да је министарство просвете о свом трошку штампа и употреби као помоћну књигу при изучавању Историје Срба у средњим школама.

Реферат г. Јов. Н. Томића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледао сам на оцену дати ми рукопис „Српска Историјска читанка од Битке Косовске до прогласа Краљевства“ од г. Николе М. Савића, проф. намењен за допуна настави из Историје Српскога Народа у средњим школама и мишљења сам: да је пишчева тежња похвална, али да овако израђена Читанка нимало не одговара намењеном задатку.

Несумњиво је да је Историјска Читанка врло потребна као допуна настави из историје сваког народа, да ублажи сувопарност која прати свако систематско излагање догађаја у каузалном поретку у уџбеницима, да олакша разумевање крупнијих и интересантнијих појава, којима се у уџбенику не може дати довољно места, и нарочито да се обележе крупније културне појаве, које је тешко изложити у низу догађаја политичког карактера, којима се у уџбеницима поклања највише пажње. И потребу од таквих помоћних књига поодавно су увидели радници на школској књижевности у напреднијих народа, отуда данас има одличних књига те врсте, помоћу којих настава из Историје постиже одличне резултате.

Зато пак што Историјска Читанка стално прати систематски уџбеник, и она се ради систематски, по програму прописаном за поједине разреде. Она се саставља из омањих чланака, заокружених у целине. У тим чланцима износе се по највише најкарактерније појаве из културне историје што прате догађаје из политичке и војничке историје, јер то су најинтересантније појаве, које се губе и не могу лако изложити у мноштву догађаја политичког карактера што испуњавају систематски уџбеник, међутим потребно је да се на њима задржи ученикова пажња, једно ради упознавања карактеристике појединих периода, и друго, да би се научила права суштина Историје.

Да би се постигла та сврха, и да би се дух учеников пренео у доба о коме се говори, ти омањи чланци у првом реду састављени су од одломака најбољих и за свако доба најкарактеристичнијих историјских споменика и књижевних дела. Пошто пак таквих извора за чланке никад не може бити довољно, а често их никако и нема, допуна се врши одабраним од-

ломцима из историјских списа модерних писаца. Ну како се ни међу овима не може наћи погодних за Читанку у довољном броју, писац има да на основу критичних извора и историјских списа изради читав низ тих омањих чланака, у којима ће, у опсегу ученикова схватања, предмет бити изложен прегледно, јасно и по могућству занимљиво. Изводи из историјских споменика и изворних дела треба да су критични састави, а уједно и интересантни за што се наводе. У случају да не дају заокружену целину, састављач Историјске Читанке има их дорадити, обележавајући свагда састав тако да ученик може разликовати изворни текст од допуне. Исто тако ради се са одломцима из историјских списа модерних писаца. Они се уносе онакви какви су, текстуално, само кад су у њима догађаји и појаве представљени тачно и разумљиво за деце схватање. Није ли пак такав случај, има ли у њима нетачно представљених факата историјских, има ли ту ствари сувишних или су тешке за учениково разумевање, сређивач Читанке мора сâм разрадити историјски материјал и из њега добити чланчиће, у којима ће историјска факта бити тачна а излагање солидно за децу, којој је књига намењена. А поред свега тога у Историјску читанку уноси се још што већи број слика које служе за објашњење текста и ојачавање памћења.

Тако се ради Историјска читанка што у средњој школи служи за допуну настави из систематских уџбеника. И то вреди за наставу Историје ког било народа па и наше, Историје Српског народа. Шта више добро израђена Историјска Читанка потребна је нашим школама више него другима. Она је потребна прво, што наши досадашњи уџбеници нису довољни да децу упознају са суштином праве историје; друго, што су догађаји у историји нашега народа јако разбивени, што се не запажа довољан континуитет, што синхронистичко излагање догађаја у више покрајина причињава необичну тешкоћу за деце памћење, те је тешко добити слику о јединству духа народа распарчаног у више државица; треће, што књижевне наших средњих школа нису снабдевене делима, из којих би сами наставници читањем одабраних места могли стално допуњавати ученичко знање добивено из систематског уџбеника; и четврто, што је и у самој нашој историјској књижевности врло мало списа, чјим се појединим одељцима може систематски пропраћати учење из уџбеника. Дакле, поред општих захтева које има задовољити Историјска Читанка, за израду Српске Историјске Читанке постоје још и неки специјални. Али књига г. Савића нити је израђена на изложеној, јединој оправданој основи, нити уопште одговара задатку помоћне књиге за наставу из Историје Српског Народа у нашим средњим школама.

Она пре свега није систематски израђена књига, из које ће ученик средње школе научити што више о најкарактернијим појавама појединих периода. Даље, она је непотпуна као целина, јер је њом обухваћено само време од Битке Косовске овамо, међутим скорашњи дани, скоро прошлост заступљена је са више чланака, и ако то није историја. Она је непотпуна и у погледу покрајина српских, са колико су чланака и како заступљене. У њој је заступљена нешто ратна, више политичка, а ни мало културна историја, којој се иначе у Историјским Читанкама стално обраћа највише пажње. У овој књизи никако нема чланчића нове категорије, нема горе-поменутих одломака из старих историјских споменика и књижевних списа. Исто тако нема самостално израђених чланчића треће категорије. У место њих у овој књизи има само текстуално саопштених одломака из историјских расправа, махом врло опширних, доста некритичних, у опште непрерађиваних, нити нарочито удешаваних за деце схватање, тако да ни садржина ни обрада не

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unib.rs

WWW.UNILIB.RS

одговарају чему су намењене. А да би ова Српска Историјска Читанка била још гора, да би се дало очитог доказа како се није имало правог историјског критериума у одабирању назива нити помишљало да књига уведе децу у суштину праве Историје на један погодан и лак начин, унесено је, неколико народних и три уметничке песме модерног постанка, којима у Историјској читанци, намењеној за помоћну књигу настави из Историје Српског Народа у средњим школама нема места.

Што у Српској Историјској Читанци нема чланчињима заступљених ранијих периода до Битке Косовске, не може се ничим правдати. Кад ова књига има да служи за помоћну у настави, она је имала бити израђена систематски, по програму одређеном, тако да у ствари буде допуна уџбенику. А то је требало урадити у толико пре што има историјских споменика, старих изворних списа и историјских монографија, од којих се могу прерадом и одбором добити све три категорије чланчиња. Још мање се пак може правдати немање чланчиње из културне историје, којој се у Историјској Читанци даје прво место. Историјска Читанка не треба да је Ратна Историја. У њој један ратни догађај не треба да се представља само као туча, у којој један надвлађује а други подлеже, него треба изнети утицај његов на измену политичких и економских и других прилика и истаћи последице од тога. У Историјској Читанци у место опмса бојева и ратова треба говорити како је живео, радио и развијао се народ, које су творевине његове и времена у коме је живео. Дакле, ту је место да се малим читаоцима пружи читав низ на једној основи и у опсегу програма израђених чланчиња о животу појединца Србина, мање и веће скупине; о начину живота простог народа, властеле и на двору, о сељаци, трговцу; војнику, свештенику, властелину и владоцу као факторима у држави; о цркви, њеним људима, њихову васпитању и животу; о обичајима давнашњих времена; о витештву у разна времена; о земљорадњи, занатима, индустрији, трговини и уметности; о приватном и јавном животу: о животу на дому, о зборовима и саборима државним: о селима, трговима, градовима, путовима и средствима за саобраћај итд. итд.

Само о овим чланчињима не треба мислити да то треба да су некакве самосталне научне расправе. Напротив, у њима треба износити факта несумњиво тачна, до којих је дошла историјска критика, али избегавати све што прати расправе а смета јасности и лако схватању. На основу поуздане грађе историјске и критичних радова модерних писаца, одабирањем лепих места у споменицима и у изворним делима историјским, дорадом њиховом и прерадом историјског градива треба добити чланчиње, у којима неће бити ни претресања нерешених питања, ни излагања разних гледишта о једном питању, ни доношења сумњивих факата, нити вођења полемике. Све што се изнесе у тим чланчињима мора бити резултат тачне историјске критике, изложено јасно, прегледно и за децу разумљиво. А те одлике не прате чланке у Српској Историјској Читанци г. Савића.

Пре свега ово нису чланчињи него чланци. Изузевши један мали део, остали су одломци из историјских расправа и Историја, чији су писци при њиховој изради стално имали друкчији задатак од овога што им га намењује г. Савић. Писци тих расправа и историја хотећи да утврде један суд о каквом историском догађају или појаву, да пречисте по које нејасно питање, или ако су и сами суделовали у догађајима, да осталом свету напомену свој суд, наводе разне податке, позивају се на мишљења различитих писаца, упуштају се у критику једних и других, полемишу с писцима, једнима

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

оспоравају мишљење док другима одобравају и код својих читалаца свагда претпостављају познавање много које чега, што ученици средње школе нити знају нити могу знати. Због тога у одломцима из расправа и историја: Новаковића, Ковачевића, Мијатовића, Клајића, Љ. Јовановића, Драг. Павловића, Јов. Ристаћа, као и у мојима које су тамо наведене, има места која нису за децје схватање, која претпостављају много веће познавање историјско него што га имају ученици ниже средње школе. Сви ти радови намењени су читаоцима, који кад у тексту наиђу на имена историчара: Дуке, Енеја Силвија. Константина Философа, Хамера Цијканзена, Хофа, Херцберга, Руварца итд. знају ко су то, који правац у Историји заступају и разликују их од имана историјских радника, помешаних у догађајима о којима се пише: ти се читаоци лако могу наћи у оном саставу имена историјских лица, специјалних израза и провинцијализама; они знају разликовати јасна и несумњива факта од сумњивих. Међутим све то деца нити знају нити се може тражити од њих да знају. Зато гонити децу да читају ове одломке, тражити од њих да се умеју наћи у њима, да знају шта је „концепција историјске радње“, шта су у међусобним односима „гарантије“ „силе потписнице“, „силе уговорнице“, шта је „оружано посредовање“, шта су „међународна акта“, и све друго чега тамо има, а она нису у стању да то разумеју, то није ширење знања добивеног из систематског уџбеника, то је мучење децје.

Све те одломке није требало текстуално уносити у Српску Историјску Читанку. Против таквог поступка говори и то што у многима од тих одломака има стварних недостатака, има историјских нетачности. Извесно је на пример, да г. Ковачевић своју расправу „Деспот Стеван Лазаревић за време турских међусобица“, из „Отаџбине“ не би прештампаво текстуално, кад зна да се има нових података о том времену. То вреди и за одломке из расправе г. Мијатовића (за „Поход на Балкан“ упор. на пример, Ј. Радоњића „Западна Европа и балкански народи према Турцима у првој половини XV века“, стр. 160 161. нарочито би се имала чинити измена у чланку „Српски народ под османлијском влашћу“, извађеном из расправе „Пре триста година“ у Гласн. Срп. Уч. Др. XXXVI.). Чланак „владика Данило Петровић“, извађен из Милаковићеве „Историје Црне Горе“ има доста погрешака и најглавнији догађај у њему није историјски веран. Одломци из Клајићеве „Историје Босне“ као и чланак из Јовановићеве расправе „Ратовање Херцега Стјепана с Дубровником“ морају се данас префејвати због нових података у Ђетић-Талотијеву „Дубровачком Дипломатору“ Јоргиним „Белешкама и изводима“ и др. О расправи Драг. Павловића „Кочина Крајина“, из које је извађен чланак под тим именом показано је на једном месту колико је непоуздана, и ако је архивска (в. „Срп. Биж. Гласник“, књ. XIII. св. 2—5). Одломци из Ристићевих Дипломатских Историја апсолутно морају се прерадити кад се уносе у Историјску Читанку, због немогућности да их деца схвате у оном виду. Даље, многима од одломака за новију Историју, после 1804 године, потребна је исправка и прерада, скраћивања и дотеривања, да би послужили чему су намењени, претпостављајући да се поред много већег броја чланака из културне историје, уноси и ти из политичке.

О народним пак и уметничким песмама у Историјској Читанци налазим да не треба ни говорити. О њима може бити речи само кад би било питање о другој каквој Читанци, али не и о Историјској. Овде им није места, једно што заузимају и сувише места, међутим су ученицима из раније познате, и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBR.SR

www.unin.rs што у њима догађаји нису свагда историјски, и треће што заузимају место много потребнијој категорији чланака за Српску Историјску Читанку.

И кад се према свему досад изложеном упореди систем по коме треба радити сваку Историјску Читанку па и Српску, са системом по коме је израдио своју књигу г. Савић, види се да они чине контраст. По оном првом, горе изложеном, Српска Историјска Читанка има бити резултат озбиљне студије, доброг познавања и извора и модерних историјских дела, једно систематско дело с тачно одређеним програмом, дело састављено из читавог низа нарочито пробраних ставова из историјских споменика и изворних списа, а поглавито чланчића удешених на основу историјских података за децје схватање; међутим по систему — ако се ово још и може назвати тим именом — што га је усвојио г. Савић, Српска Историјска Читанка јесте збирка текстуално саопштених одломака из историјских расправа писаних на српском језику и разним дијалектима, без икаква обзира да ли су у њима сва факта тачна, да ли њихова садржина уопште одговара намени Историјске Читанке и какав је начин излагања.

Зато, и ако је ово први покушај Српске Историјске Читанке за нашу средњу школу, ја нисам мишљења да се она може примити и штампати о трошку Министарства Просвете као помоћна књига у настави за Историју Српског Народа. Посао треба да је много, да је куд и камо бољи него што је, да би заслужио препоруку.

15 новембра 1905. год.

Београд.

Јов. Н. Томић

Реферат г. д-ра Мих. Р. Поповића гласи:

Главном Просветном Савету

Писмом својим од 6. новембра о. г., СБр. 146, Главни Просветни Савет изволео ми је упутити на оцену „Српску историјску читанку“ коју је израдио г. Никола Савић, професор шабачке гимназије, и у рукопису поднео Министарству Просвете с молбом да се одштампа о државном трошку и употреби као помоћна књига при изучавању Историје Срба у средњим школама.

Пре но што бих казао свој суд о овој Читаоници, не могу а да се не обазрем, ма и с неколико речи, на изучавање српске историје у средњим школама. Моје је мишљење да је српској историји у гимназији дат не само мали број часова (свега 4), него да се она и не предаје у оним разредима у којима би требало, већ у разредима (у III и IV) где се историја народна има и мора предавати више у причама а с обзиром на доба и интелектуални развитак ученика у поменутих разредима. Ко год је имао прилике предавати народну историју у III и IV разреду гимназије, знаће како је тешко деци објаснити и протумачити многе и многе појаве у животу српскога народа у разним епохама његове историје, а из простог разлога што деца у III и IV разреду не могу да појме извесне ствари, па ма у каквом облику наставник да их изнесе пред њих. Објаснити, а што је најглавније: учинити да ученици и појме како треба, на пр. борбу између Зете и Рашке о превласт после Бодинове смрти; појаву Немањину, узроке са којих је проишла стара српска држава и т. д., не би било лако ни ученицима виших разреда а камо ли ученицима нижих. Отуда бива то да на испиту зрелости ученици не пока-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

зују никад већег знања из историје народне од ученика нижих разреда. Они одговарају исти онако, често пута и горе, као и њихови другови из нижих разреда: дубљег каквог разумевања историских прилика нећете наћи никад. Ако им дате питања конкретна, о овоме или ономе владару, о овоме или ономе догађају, они ће вам још и знати казати нешто, често пута много мање и од ученика у нижим разредима; а ставите ли им какво апстрактније питање, на пр. о узроцима зашто није до Немање ниједан владар могао успети да удари темељ јакој српској држави, или: значај Цара Душана, или о узроцима са којих је пропала стара српска држава, итд., ни један вам неће дати одговор који би вас могао ма и приближно задовољити, јер су они учили историју свога народа онда када им наставник, с обзиром на њихове године, није ни говорио о таким стварима, или, ако је и говорио, они нису могли то појмити.

Кад тако ствар стоји и кад нема изгледа да ће се то тако скоро поправити, онда и појава једне Српске Историјске Читанке за ове разреде, бар по моме мишљењу, није оправдана. С два часа недељно наставник није у стању, поред великог броја ђака, нарочито у већим гимназијама, да пређе ни оно што је обележено као главно у програму народне историје, а камо ли да с ђацима прочитава чланке из читанке или да тражи да их они сами читају и уче на памет. Али, ако бисмо се баш и сагласили да би се могла употребити и Читанка и да би она могла бити од користи ученицима, онда би она морала бити и кратка и написана (односно састављена) тако да буде потпуно јасна и разумљива ученицима којима је намењена. Међутим Српска Историјска Читанка, коју је г. Савић саставно и поднео Министарству Просвете на откуп, изгледа да не одговара ни једном ни другоме захтеву.

Пре свега, Читанка г. Савића не обухвата целокупну историју српскога народа, већ почиње с догађајима после Косовске Битке тако да би ова Читанка била управо само за ученике четвртога разреда. Ја не знам какви су разлози руководили г. Савића да не унесе и чланке који би се односили на догађаје до Косовске Битке, али држим да је то једна велика мања овој Читанци. Друга, и већа, мања јесте та што би књига била и сувише велика, јер има у рукопису 238 ситно исписаних и збијених страна на целом табаку. То значи да би ученици, поред великог програма а с 2 часа недељно само, добијали још и једну велику Читанку, од најмање 10 до 12 штампаних табака тако да не би било могућно прећи ни половину материјала и поред најбоље воље.

Напоследку, трећа и у исто време и највећа мања овој Читанци је у томе што је састављена без великога разумевања. Довољно је бацити само један поглед на имена писаца и њихове саставе, који су ушли у ову Читанку, па да човек дође до горњег закључка. Човек би чисто рекао да г. писац није никад имао у рукама ниједну историјску Читанку кога другог народа. Само се тако може објаснити што је г. Савић унео у своју Читанку ствари које би биле тешке и неподесне, да не кажем неразумљиве, и за ученике виших разреда а камо ли за ученике нижих којима је и намењена.

У Читанци има педесет и три чланка, од којих су седам у везаном слогу а остали у прози. Господин писац је хтео да му Читанка обухвати све важније владаре као и догађаје од Косовске Битке, али није био доследан. О српским хајдучима и ускоцима на пр. нема ни помена у овој Читанци; бар да је ушла која народна песма, ако се већ није могао наћи какав историски чланак. Остављајући на страну прву и последњу песму, којима се читанка

и свршава („Снага народа“, од Љуб. П. Ненадовића, и „Васкрс Краљевине“, од Драг. Брзака) и које су могле потпуно изостати, нарочито ова друга као пригодна песма (писана 1882 г. приликом прогласа српске Краљевине), Читанка обухвата важније догађаје од Косовске Битке. Тако на пр. о Деспоту Стевану Лазаревићу има три чланка (од Ст. Новаковића, Љубе Ковачевића и Чед. Мијатовића); о Деспоту Ђурђу Бранковићу три (сва три од Чед. Мијатовића); о Ивану Црнојевићу четири (сва четири од Јов. Н. Томића); о Босни два (од В. Клајића), са шест чланака Јов. Ристића из најновије српске историје (из његове Дипломатске Историје), ит.д.

Сви ови чланци узети су из историјских расправа поменутих писаца, али без икакве измене или прераде. Г. Савић је мислио да је довољно узети само један или два одељка из расправе онога или овога писца, о овоме или ономе догађају, без обзира на то да ли су ти одељци погодни за оно чему су намењени, а пре свега да ли су стил, језик и начин обраде у њима такви да ученици IV разреда могу то разумети без тешкоће. Како се г. Савић мало обзирао на то, види се по томе што је из *чисто* научних расправа, намењених раније Српском Ученом Друштву а сада Академији Наука, узимао одломке у којима има чак и научне полемике. Тако на пр., у другом чланку: „Деспот Стеван Лазаревић, Бој на Аггори“, од Ст. Новаковића, помињу се, поред осталог, и мишљења историка: Ципкајзена, Хопфа, Хамера, Херцберга, Дуке и Константина Философа. Што ће то деци? Или у трећем чланку: „Деспот Стеван Лазаревић за време турских међусобица“, од Љуб. Ковачевића, последњи став започиње овако (стр. 18): „Тиме смо завршили преглед најбуријег одсека Стеванове владе (1402—1413). Ово време изабрали смо у тој намери, да на основу до сада познатих извора, докажемо како је неправедно мишљење неких историка — а така их је већина — да се Стеван, у тих једанаест година, показао као врло певешт државник. Колико смо у томе успели, пресудиће беспристрасна критика. Ну докле ова не изнесе доказе, који би били кадри да нас убеди о противном, ми ћемо остати тога уверења“ и т. д. У чланку осмом: „Госпођа Јела Валићка“, од Чед. Мијатовића, познати и слаткоречиви наш писац овако поетише: „Кад јој је отац славно на Косову погинуо, она је била у најлепшем цвету младости и лепоте, цвет и пунољак уједно, мати, која претинште малено дете своје на груди и онет девојка с девојком, росном свежости“, и т. д. Је ли то за децу? Или на пр. чланак осамнаести: „Ђорђе Бранковић“, од Јов. Н. Томића, у коме има чисте научне полемике пишчеве с Руварцем о овој историској личности, што за науку дакако има интереса и вредности, али што за децу ни у ком случају није и не може бити лектира.

То, што поменусмо за ове чланке, вреди у главnome и за све остале. Г. Савић је мислио да му ништа не треба мењати, већ све оставити онако како су писци то урадили, пишући своје расправе наравно за сасвим друге смерове. У место да је приређивач најпре добро промислио о плану своје Читанке, нарочито о материјалу који треба да уђе, па тек онда приступио изради гледајући при томе да све оне чланке, који не би могли ући онакви какви су, преради и тако их учини прислушачнијим ученицима којима су намењени, он је, као што смо већ напоменули, просто исписао из dotичних научних расправа по један или два одељка, и то често не с много среће у избору, не мењајући у њима ништа. Отуда је и дошло то, да нам је г. Савић дао не Српску Историјску Читанку за ученике нижих разреда гимназије, већ управо неку Антологију српских историчара.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Према свему што сам доведе поменуо о овој Читанци, ја је не бих могао препоручити Главном Просветном Савету за откуп, јер не би могла, по моме мишљењу, послужити с коришћу циљу коме је намењена.

8. децембра 1905.

Београд.

Главном Просветном Савету
захваљан на поверењу
Д-р Мих. Р. Поповић
професор

Реферат г. М. Вукићевића гласи:

Главном Просветном Савету

Актом Главног Просветног Савета од 6. новембра прошле године, СБр. 146. извештен сам, да сам одређен на 918 састанку Главног Просветног савета да с г. г. Јов. Н. Томићем и д-р Мих. Р. Поповићем прегледам „Српску Историјску Читанку“ од г. Николе М. Савића, професора шабачке гимназије, и о њој Савету реферујем.

Рукопис сам добио пред Божић. Дело сам прочитао и част ми је поднети Главном Просветном Савету овај реферат.

Г. Никола Савић жели да његова „Српска Историјска Читанка“ буде помоћна књига при изучавању Историје Српског Народа у средњим школама, и с тога је нуди Министарству Просвете да је одштампана о државном трошку. Свака намера да се ученицима средњих школа помогне у изучавању прошлости нашег народа похвале је достојна и вреди да се њоме позабави сваки наставник Српске Историје у нашим средњим школама.

Зна се, да између осталих наставних средстава за предавање историје у средњој школи долазе и дела згодна за лектуру или парочите читанке удешене за тај посао. Други народи имају за тај посао не само згодних дела већ и читанка како за историју општу тако и за историју националну. Ми немамо ни једно ни друго. Код нас је потреба да се састави читанка за Историју Српског Народа из дела наших старих и новијих књижевника. Али како се врло ретко налазе готови такви чланци историјске садржине који би се одмах могли унети у читанку, то је дужност приређивача, да такве чланке сам састави старајући се свагда да истакне што потпунију слику догађаја о коме говори и што вернију и живљу биографију знаменитог лица. При том мора се старати да тај посао уради према најновијим резултатима научног истраживања. У таквом послу приређивач читанке истиче библиографију дела, којима се послушно за састав чланка. Та библиографија долази у почетку чланка или на крају.

Како је историјској читанци главни задатак да допуни оно, што је у уџбенику кратко изнесено или да представи живље и јасније оно, што је у уџбенику мимогред додирнуто, то читанка треба да обухвати велики део чланака, који описују унутрашњи живот нашег народа; треба да има чланака у којима је истакнут опис појединих установа, или опис реформа којега владоца, треба да је изнесен целокупан развикак нашег народа.

Осим тога читанка за историју треба да је илустрована.

Кад је овако изнесен задатак читанке за Историју Српског Народа и кад се разгледа како је г. Н. Савић приредио своју „Српску Историјску читанку“ одмах ће се видети, да он није разумео како треба састављати читанку за Српску Историју. Он је узео са свим погрешан пут. Он је узео

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBR.BS

да састави читанку за Српску Историју онако исто, као што се саставља читанка за Српски Језик. Мислио је да ће бити доста ако од разних писаца из разних дела просто пренише поједине делове или чланке. При том простом пренису није се старао ни толико да из чланака избаци полемику, коју је дотични писац чланка имао с каквим другим писцем. Ја ћу на овом месту истакнути неколико чланака, те да се види, како је г. Савић састављао своју „Српску Историјску Читанку“.

Тако он почиње читанку уметничком песмом Љубе Ненадовића: „Снага народа“ поред толиких лепих народних песама о боју на Косову. Исто тако на завршетку, место да је сâм саставио и према разним писцима написао чланак о обнови Краљевине 1882 године, он је узео и у читанку унео песму Драгомира Брзака: „Васкрс Краљевине“.

Чланци који се тичу и појединих наших владалаца, или знаменитих личности, или важних догађаја тако су узети да не дају ни потпуну ни исприту слику живота и рада дотичнога владоца, или лица, или догађаја.

О деспоту Стевану Лазаревићу унесена су три чланка. Први чланак, који захвата четири стране, описује један са свим споредан догађај, бој код Агоре (1402). Овај је чланак преписан из дела г. Ст. Новаковића: „Срби и Турци XIV и XV столећа,“ при том није изостављено ни оно, што је за ученике од 13—15 година сувишно, као на пример оно што наводи: „Цинкајзен, који је више извора при руди имао, наводи...“ или „Карло Хоф пише...“ „или Цинкајзен називљо тај бој једним од најзнатнијих...“ „И Хамџер називље тај бој једним од најзначајнијих...“ „Херцберг пише...“ или „Из причања историка Дуке“... или „То нам исто а с не мање јасности каже и наш домаћи извор за то доба, животописац деспота Стевана Константин Философ...“ и т. д. Шта ће у чланку за ученике IV разреда гимназије оваква имена писаца и њихова мишљења? Други чланак: деспот Стеван Лазаревић за време турских међусобица (1402—1413) преписан из расправе г. Љуб. Ковачевића; а трећи смрт деспота Стевана узет из дела Чед. Мијатовића: „Деспот Ђурађ Брацковић.“ Сва три чланка и ако дају опис три момента из живота Стеванова, не дају потпуну слику живота и рада српског владоца деспота Стевана Лазаревића. Приређивач је изоставио ону лепу слику о унутрашњем раду деспота Стевана, која се налази у Константино Филошва, која даје јачу и живљу слику и рада и живота деспотова, но сва три наведена чланка.

Исто је тако и с деспотом Ђурђем. О њему је г. приређивач такође унео три чланка: „Опис Ђурђа и његове породице“ у почетку његове владе за тим поход на Балкан (1443—1444) и смрт деспотова. Сва три чланка преписана из поменутога дела Чед. Мијатовића. Из ових чланака не види се ни рад деспотов ни унутрашње стање српске државе онога времена.

Из историје босанске краљевине унесена су два чланка из дела В. Клајића: „Povjest Bosne do propasti kraljevstva“. Први је о другој влади Стјепана Остоје а други пад босанске краљевине. У првом чланку не говори се готово ништа о самом Стјепану Остоји, већ више о Садаљу и Хрвоју. При пренису ових чланака ни толико се није постарало да се језик очисти од провинцијализама, већ су остављени изрази: *хрлио, добитник, припомоћ, у краљевинах, и земљаз, нашоком, толи* и т. д.

Сва четири чланка о Ивану Црнојевићу требало је спојити уједино, и саставити потпуну слику о животу и раду Ивановом, а не само преписати их у одломцима из расправе Ј. Н. Томића.

Чланак „Српски народ под османлијском влашћу“ извађен из расправе Гед. Мијатовића: „Пре триста година“ и ако заузима 7. страна од којих су прве две потпуно излишне, не даје ни приближно слику живота српскога народа под Турцима. Чланак је писан још пре 34 године, а од оног времена до данас објављено је доста новог материјала, те та слика може да буде и потпунија и јаснија. Приређивачу Читанке за Српску Историју била је дужност да је допуни.

Чланак „Владика Данило Петровић“ округлао је и слика је доста потпуна. Али је тај чланак писан пре 50 година. Застарео је и има многих печатних места. Та места требало је према најновијим научним резултатима попунити.

Чланак: „Кочина Крајина“ не даје заокружену слику ни Кочине Крајине ни самога Коче. У њему није изнесена слика ни рата ни рада Кочиног, чак ништа нема ни о јуначкој смрти Кочиној.

Чланак „Устанак Срба под Карађорђејем 1804“ г. Савић је узео из једног својег састава, који је он штампао 1882. године у „Просветном Гласнику“. Тај је чланак и застарео, и непотпун и нетачан. Доста је напоменути да г. писац вели да је на састанку у Орашцу при избору старешине био и Марко Чарапић, који је у то време (2 фебруара узгред буди речено јер је тога дана био избор Војда а не 20 јануара), већ био погинуо те није могао бити на скупу у Орашцу.

У чланку 28, где је реч о браћи Недићима и боју на Чокешини, погрешно је све оно, што је речено пре боја на Чокешини. У чланку 32, где је реч о боју на Каменици, непотребно је све оно на страни 137. Песма под бр. 35. може да изостане.

Осим ових побројаних мерака у ову су читанку унесени чланци који нису отребљени од полемике, већ ако случајно аутор чланка полемиче с киме, г. Савић је и ту полемичу унео при препису чланка у своју читанку. Такви су до извесног степена чланци под бр. 12—15 а нарочито под бр. 18 и 20. Овај последњи, који треба да говори о патријарху Арсенију III. говори више о политичким тежњама Аустрије него о самом патријарху. О сеоби Срба за време овога патријарха и о њеним последицима не говори се ништа ни у овом чланку ни у ком другом.

Сви чланци који се тичу наше новије историје, као они под бр. 44 до 49 узети су из дипломатских расправа Ј. Ристића онако, како их је тај наш дипломата изложио у својим делима. „Спољни одношаји Србије новијега времена“ (књ. I и II) и „Дипломатска Историја Србије за време српских ратова за ослобођење и независност.“ (књ. I и II). Колико су ти чланци, дипломатским језиком изложени, подесни да послуже као лектира децацима од 14—15 година, и колико ће их они разумети, то остављам свакоме нека сам суди.

Ова читанка, оваква каква је има великих празнина. Она нема, готово се може рећи, ниједнога чланка о културном животу Српскога Народа од Косова до данас. У њој нема ништа о обнови Пећке патријаршије, нема ништа о животу и раду српских хајдука и ускока, и ако у нас има о њима онако лепих и живих песама. Исто тако ништа нема о српским штампаријама, о животу и раду српских калуђера и значају српских манастира.

Поред свега тога у њу није унета ни једна илустрација.

На основу свега тога мислим да се ова: „Српска Историска Читанка“ не може употребити за ону намеру за коју је намењује г. приређивач и за коју је нуди Министарству Просвете и Црквених Послова.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

Захвалан на поверењу враћам Главном Просветном Савету у прилогу
под .| рукопис поменуте читанке.

28. јануара 1906. год.
у Београду.

Миленко Вукићевић.

Савет је усвојио ове реферате г.г. референата и одлучио: да се „Српска историјска читанка“ од професора Николе Савића не може употребити у средњим школама као помоћна књига при изучавању Историје Срба.

Г.г. Јовану Н. Томићу, д-ру Михаилу Р. Поповићу и Миленку Вукићевићу у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је свега *шездесет (60) динара*.

XVII

Прочитан је реферит г.г. Љуб. М. Протића и Владимира Д. Стојановића о „Упутству за наставни поступак са Букваром од Стеве Чутурило“, које је у рукопису поднео г. Ст. Чутурило и молио да министарство просвете откупи и о свом трошку одштапа ово Упутство за потребу учитеља народних школа.

Реферат г.г. Љуб. М. Протића и Владимира Д. Стојановића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледали смо *Упутство за наставни поступак са букваром од Стеве Чутурило*, на нам је част изнети своје мишљење о овоме спису на захтев Гл. Пр. Савета.

*

1904. г. примио је Гл. Пр. Савет Буквар за I. р. основне школе од г. Ст. Чутурило као *ионајбољи* од свих који су на стечај били поднесени. и препоручио је да то буде уџбеник, што је и министарство просвете усвојило.

Од стране Гл. Пр. Савета били смо и ми одређени да прегледамо онда на стечај поднесене букваре. Том приликом ми смо изнели више предлога какав треба да буде нови буквар, и њих је Гл. Пр. Савет примио као оправдане. Према њима Буквар г. Чутурилов требао је да претрпи знатне измене. Ну г. Чутурило на то није могао пристати, изјавивши да би спис поправљен према нашим напоменама морао изгубити и главно обележје које му је он дао. По томе је овај Буквар остао у главном како га је г. Чутурило изменио према првом издању.

Ово је било потребно да нагласимо с тога што је ово Упутство подељено према Буквару какав је, а не какав ми мислимо треба да је. Имајући на уму ово и наше мишљење о овом Упутству ограничиће се у главном на то да покажемо; да ли је г. Чутурило успео да упуту наставнике како да успешније предају по његовом Буквару. Онога пута друкчије не бисмо ни могли, сем ако не бисмо били намерни да се уништамо и у оцену самога Буквара, а то није наш задатак овога пута.

*

Упутство од г. Чутурило није сасвим нова ствар, већ *друго ишцурљено издање*. Оно је у првом издању било два пута пред Гл. Пр. Саветом,

који га је препоручио за књижнице народних школа и за уџбеник у Учитељским школама. По томе њему је призната и ваљаност и потреба. Ново издање, које смо ми прегледали, мало се разликује од првога издања, што је сасвим појмљиво, пошто се и Буквар не разликује много од свог првог издања.

Упутство има теоријски и практични део. У првом делу говори се каква треба да је почетна настава и нашта све има да обрати пажњу наставник, ако му је у истини стало до тога да му рад буде правилан а по томе и добар успех зајемчен. Напомене ове нису без вредности за наставнике првог разреда, особито за оне који су мање посвећени у науку о васпитању, — па и ако нису свуда довољно психолошки протумачене и образложене (Овога ради треба само видети одељак 3. „да се почетници свикну на пажњу“; одељак 5. „у почетку ваља пробудити моћ душевног рада, особито моћ мишљења“, где има и овакав став: „Ако је пак његова душа још пасивна и зачмала, тад је узалудна сва настава; оно што на једно уво детета уђе, на друго изађе, док душа од свега тога ништа и не намирише. То показује како су преко потребна извесна припремна вежбања у дечијим моћима мишљења као увод у наставу“. На једном месту стоји да може учитељ и телом бити одан свом позиву.).

У овом одељку најважније је то: што г. писац тражи *усмену анализу говора* пре него се пређе на буквар. Ово је сасвим правилно. Г. писац, дакле, у духу данашње дидактике, тражи да деца науче читати пре него знају ма и једно словце. А како се то има изводити у пракси, објашњено је овде доста опширно.

Правилно је изнесено и шта је *шчитавање*, које и у нас сви практичари хвале, али га ипак многи погрешно разумеју. Учитељи, који буду радили у школи према овим упутима, поуздано је да ће постизати добро читање.

Практични део излаже какав треба да је рад у појединостима још од првог дана, кад деца дођу у школу. Има понешто што тражи г. писац а сувише је рано на пр. да већ другог дана упуту ђаке да рано лежу а рано устају, да један другом помажу, позајмљују и позајмљено враћају, да се за увреде другоме не свете и сами не наплаћују, већ да учињене увреде и досаде учитељу пријављују и т. д. Понеке од ових поука, као што се види, и од сумњиве су вредности.

Може се замерити г. писцу што тражи да се сувише брзо прелази од једног предмета на други. Тако је за трећи дан рада у школи постављен овај циљ: „појам о реченици, речи и слогу као припремна вежбања за читање“. Означено је, дакле, да деца већ трећег дана науче: шта је реченица, шта је реч и слог, а то је премного. У рукопису је на неких пет табака разрађено шта се све има урадити трећег дана. Међутим за колико ће се времена моћи нешто да уради, што је учитељ напустио, зависи више од ученика него од учитеља.

Да истакиемо још само две три ствари.

Погрешно је што се траже сувише дуги разговори о предметима, чија су имена нормалне речи у буквару, и што се утврђује готово исти ред за сваки такав разговор. Пре свега ови дуги разговори замарају ученике те не могу да схватају оно што после долази и што је главно. Утврђивање пак реди, којим се води разговор о предмету код претходног посматрања или анализе, не може се психолошки образложити.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS На једном месту г. писац даје упутства како ваља упознати ученике с таблицом и писаљком, и о почетном писању на таблици, како је то уобичајено. Ми налазимо да је било потребно да г. писац на овом месту скрене пажњу учитељима на најновије захтеве и хигијеничара и методичара да се писање на таблицама одбади и да се одмах, кад се почне, почне пером и мастилом на хартији. Време је да се и у нас учини бар покушај са овим.

Пошто у буквару има при крају и неколико чланака, то је у Упутству, у главним потезима, показано како и те чланке треба обрађивати, чему би се имало понешто и да замери. (В. обраду првог чланка „прво писмо“).

При крају Упутству су додани и *примерци за почетну наставу у цртању*, који су до сада уношени у буквар, а по нашем предлогу, сад су избачени. Можда ће и они на овом месту имати неке вредности за неког учитеља.

*

Могли бисмо још по нешто навести што није добро у овом Упутству, али ни тада не би се могла порећи вредност ове књиге, која је тако потребна и без које настава у почетном писању и читању не може постићи повољне резултате. Не треба се варати да је предавати буквар лака ствар. Напротив ово је у настави готово најтежи посао, и ако се овде не положи добра основа, онда ће читање и писање бити слабо и неће се никад лако поправити. Исто тако не треба рачунати да нашим наставницима не требају оваква Упутства, особито ако су упућени у дидактици још у учитељској школи. На против искуством је потврђено да треба за сваки наставни предмет да има опширно методичко упутство, како ће се шта разрађивати и предавати. Тако је поодавно и у других народа (на пр. у Немаца), чији су школски радници довољно спремни за свој посао, док међутим, познато је, у нас има још учитеља, који се нису стручно спремили за учитељски позив.

Упутство г. Чутурила у нас је данас једина књига ове врсте, која је, и поред наглашених мана, доста марљиво разрађена. Ми с тога мислимо да ниједна народна ни учитељска школа не треба да буде без ње, јер ће бити врло корисна ручна књига за учитеље и учитељице првог разреда а и за будуће учитеље, ђаке учитељских школа.

Главном Просветном Савету захвални на поверењу.

11. фебруара 1906. г.

Београд.

Љуб. М. Протић
Влад. Д. Стојановић
проф.

Савет је усвојио овај реферат г.г. референата и одлучио: да се „Упутство за наставни поступак са Букваром“ од Стеве Чутурила може препоручити за ручну књигу учитељима и учитељицама народних школа, ученицима и ученицама учитељских школа и за књижнице народних и учитељских школа.

Г.г. Љубомиру М. Протићу и Владимиру Д. Стојановићу, у име хонорара за реферат о овом Упутству, одређено је свега (50) *педесет динара*.

Овим је завршен овај саветски састанак.

926. РЕДОВНИ САСТАНАК

1. марта 1905. год.

Били су: председник Сава Урошевић; потпредседник Ср. Ј. Стојковић; редовни чланови: д-р Петар Л. Вукићевић, Павле Поповић, д-р Чед. Митровић, Васа Димић, Јован Н. Томић, Љуб. М. Протић, Ранко Петровић и д-р Миливоје Н. Јовановић; ванредни чланови: Мирко Поповић, Михаило Ј. Ђорђевић и д-р Светолик П. Стевановић.

Пословођ: Миладин И. Шеварлић.

I

Прочитан је и примљен записник 925 састанка.

II

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 22. новембра прошле године, ПБр. 19327, којим се захтева да Главни Просветни Савет по могућству од школских лекара изабере и предложи лекаре за комисију, која би у министарству просвете оболеле учитеље и учитељице народних школа прегледала и предлагала одсуство ради лечења или пензију.

Савет је за ову комисију кандидовао ову господу лекаре: д-ра Милана Јовановића-Батута, професора Велике школе у пензији; д-ра Слободана Рибникара; д-ра Љубицу Ђурић-Гођевац; д-ра Косту Константиновића; д-ра Љубомира Стојановића, и д-ра Радивоја Вукадиновића, лекаре из Београда.

III

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 17. новембра прошле године, ПБр. 19639, којим се пита Савет за мишљење: 1) колико времена може један наставник основне школе без прекида да одсуствује; 2) ко ће га у дужности замењивати док одсуствује; 3) ко ће плаћати заступника наставнику, који дуже времена болује, да ли треба да плаћа држава или у извесним случајевима и сам наставник који је на одсуству; 4) ко има права на стан у школској згради, да ли учитељ на одсуству или његов заступник; и 5) ко треба да прима станарину, да ли болесни учитељ или његов заступник, кад стана нема у школској згради.

Савет је одлучио: да г.г. д-р Чед. Митровић, Љубомир М. Протић и Ранко Петровић, редовни чланови Савета, проуче сва ова питања и да о њима Савету реферују.

IV

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете црквених послова од 21. прошлог месеца, ПБр. 2103, којим је спроведена Савету на оцену молба Управе друштва за чување народног здравља, која је молила да се друштвени орган „Здравље“ препоручи за школске књижице.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

www.uniliv.rs Савет је одлучио: да се „Здравље“, орган друштва за чување народног здравља, може препоручити за књижнице народних школа.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

V

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 15, 27. и 28. прошлог месеца и од 1. овога месеца, ПБр.: 1879, 2443, 2426, 2463, 2416, 2420, 2466. и 2578, којима је спроведено Савету на оцену осам Српских Читанака за IV разред основне школе, које су у рукопису на расписани стечај поднели ови писци: непознати писац под знаком „Србијанка“; Софија, удова пок. Пере П. Борђевића и Урош Благојевић, учитељ; непознати писац; Влада Владимировић; непознати писац под знаком: „Књига, књига за народ — на народном језику“; непознати писац под знаком: „№ 3“; Љубомир М. Протић и Владимир Д. Стојановић; и Павле Љотић, професор.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Павле Поповић, професор универзитета; Светислав М. Максимовић, професор I београдске гимназије, и Михаило П. Милошевић, учитељ, да све ове читанке комисијски прегледају и да најдаље до краја овога месеца Савету поднесу заједнички реферат о томе: која би се од ових читанака могла употребити у четвртој разреду основних школа као уџбеник државног издања.

VI

Прочитана су писма г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 23, 27. и 28. прошлог месеца и од 5. овога месеца, ПБр. 2272, 2462, 2405, 2423, 2424, 2425, 2413, 2422, 2468. и 2486, којима је спроведено Савету на оцену десет „Историја Српскога Народа за IV разред основне школе“, које су у рукопису на расписани стечај поднели ови писци: Чедомиљ М. Тодоровић, учитељ; Милић Милић; Божидар Поповић, учитељ; Владимир Ј. Радојевић, професор, и Владимир Милутиновић, учитељ; непознати писац под знаком: „Историја огледало народа“, непознати писац под знаком: „Звездан Даничић“; Михаило М. Станојевић, учитељ; Јован Борђевић, професор, и Влад. К. Петровић, учитељ; Миленко Вукићевић, професор, и Димитрије Ј. Соколовић, учитељ; и Димитрије С. Јовановић, професор у пензији.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Јован Н. Томић, д-р Миловоје Н. Јовановић, редовни чланови Савета, и Борђе Ђојић, учитељ из Београда, да све ове историје комисијски прегледају и да најдаље до краја овога месеца Савету поднесу заједнички реферат о томе: која би се од њих могла употребити у четвртој разреду основне школе као уџбеник државног издања.

VII

Прочитана су писма г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 25 и 28 прошлог месеца, ПБр. 2375, 2467, 2469 и 2465, којима су спроведени Савету на оцену четири

„Атласа Краљевине Србије и Српских Земаља за IV разред основних школа“, које су у рукопису на расписани стечај поднели ови писци: Владимир С. Вемић, учитељ; непознати писац под знаком „?“; Димитрије Ј. Соколовић, учитељ; и Јосиф Ковачевић, професор, и Михаило М. Станојевић, учитељ.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Никола Лазић, професор реалке; Драгутин Дерок, супленат реалке, и Петар Ђурић, учитељ, да све ове атласе комисијски прегледају и да најдаље до краја овога месеца Савету поднесу заједнички реферат о томе: који би се од ових атласа могао употребити у четвртог разреда основне школе као уџбеник државног издања.

VIII

Прочитано је писмо г. Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова од 20 јануара ове године, ПБр. 359, којим се пита Савет за мишљење: да ли се г. Милета Станојевић, учитељ у пензији, може повратити у учитељску службу.

По прегледу докумената и службених података молбачевих Савет је нашао да по садашњем закону о народним школама г. Станојевић нема прописане квалификације за учитеља народних школа, те је према томе, а на основу другог става чл. 81. закона о народним школама дао мишљење: да се г. Милета Станојевић, учитељ у пензији, не може повратити у учитељску службу.

IX

Саслушан је усмени реферат г.г. д-ра Чед. Митровића и д-ра Милivoја Н. Јовановића, редовних чланова Савета, о кривици г. Војислава Шумкарца, учитеља из Зајечара.

По саслушању реферата г.г. референата Савет је дао мишљење: да г. Војислава Шумкарца, учитеља, треба казнити једном од дисциплинских казни због тога што се огрешио о распис г. Министра просвете и црквених послова од 4. октобра 1903. год. ПБр. 14798.

X

Прочитан је извештај Надзорног Одбора задужбине владике ужичког Вићентија Красојевића о молби г-ђе Добрије М. Красојевића, удове из Крагујевца, која је молила да се њеној кћери Живки Красојевићевеј, ученици I разреда крагујевачке основне школе, да издржање из фонда владике ужичког Вићентија Красојевића.

Савет је усвојио извештај Надзорног Одбора ове задужбине и одлучио: да Живки Красојевићевеј, ученици I разреда крагујевачке основне школе, треба дати *двадесет (20) динара* месечно издржања из фонда владике ужичког Вићентија Красојевића, пошто по тестаменту има првенствено право, јер је у четвртог степену крвног сродства са завештаоцем.

XI

Прочитан је извештај Надзорног Одбора задужбине владике ужичког Вићентија Красојевића о молби г. Ант. С. Марића, извршитеља

www.uns.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

београдске општине, који је молио да се његовом сину Браниславу Марићу, ученику III разреда теразијске основне школе, да издржање из фонда ове задужбине као рођаку завештаоцем.

Савет је усвојио извештај Надзорног Одбора по овој молби и одлучио: да Браниславу Марићу, ученику III разреда теразијске основне школе, треба давати *двадесет (20) динара* месечно издржања из фонда владике ужичког Вићентија Кресојевића, чим за то буде новчане могућности у фонду, пошто по тестаменту на то има права јер је у шестом степену крвног сродства са завештаоцем.

Овим је завршен овај саветски састанак.

НАУКА И НАСТАВА

ИЗ СРПСКОГ ПРАВОПИСА

Да ли треба писати великим писменима особене појмове, који се састоје из двеју или више речи?

Намеран сам да се у овоме чланку позабавим једним питањем из српског правописа, у коме у нашем књижевном језику влада недоследност и колебање; прво, стога да бих покренуо још кога позваног или непозваног да каже своје мишљење о том питању, како би се на основу тих разних мишљења могло напослетку приступити коначном његову решењу; а друго, стога што је у децембарској свесци *наставника* за прошлу годину изишао чланак мога колеге г. Живка Стефановића, професора: „из српскога правописа“ у коме он расправља и о овом питању, па како се нас двојица не слажемо у мишљењу, то ми слим да неће бити излишно да се чује и моје, супротно, мишљење.

Правила о томе: да ли треба писати великим писменима особене појмове који се састоје из двеју или више речи, спадају у ону врсту правила која немају ничега заједничког са граматиком, која се труди да сваку појаву у језику протумачи и расветли. Овака се питања не могу расправљати с научнога гледишта, него једино с практичнога гледишта: да ли је у извесном случају боље, лакше и практичније писати овако или онако.

У развјетку каквога књижевнога језика обично правописних правила у почетку нема, него се она утврђују или дугом употребом на тај начин, што је један писац почео писати извесне појмове или речи на један начин; на њега се угледао други, на овога трећи итд., док се, после дугога и многога колебања, једно правило није напослетку у језику утврдило као стално правило, — док се није књижевном традицијом тако одомаћило, да се доцнији писци, хтели не хтели, морају управљати по том правилу. Тако се нпр. у немачком језику утврдило

www.unil.rs правописно правило да се све именице пишу великим писменом у почетку, и тога се правила држе данас сви немачки писци.

Други је чешћи начин на који се утврђују прописна правила у неком књижевном језику угледање или преношење већ утврђених правописних правила из некога другог, туђег језика. Неки писац који зна какав туђ језик, превodeћи са тога језика на матерњи, уноси, било свесно било несвесно, и правописна правила, која у томе језику владају. Угледањем и подражавањем та се правила опет у дотичном језику утврђују и одомаћују на овај први начин. Тако су у нашем језику из других језика утврдило правило да се особене речи пишу великим писменом. То правило по свој прилици неће бити много старије од 18. века, а узето је из већ готових латинских и словенских граматика, када се осетила потреба да се и за српске школе према њима саставе граматике.

Што се специјално нашега књижевнога језика тиче, у њему данас има утврђених правила: кад, у којим речима, и у којим случајевима треба писати велико писме. У њима данас више нико не греша, и сви без разлике пишу подједнако. Али покрај ових утврђених правила, имамо у нашем књижевном језику и таквих случајева, где се писци не слажу, и где сви не пишу подједнако. То је случај кад се какав особен појам казује не само једном, него двома или више речима. Да би се видело колика је у том погледу недоследност и неједнакост у данашњем књижевном језику, ја сам из неколико последњих свезака *српскога књижевнога гласника* прикупио нешто карактеристичних примера. Нисам нарочито хтео да узимам примере из наших данашњих новина, где бисмо могли наћи и много више и разноврснијих примера, него сам навлаш узео лист, који има ту претензију да је „књижевни“ лист, да бих показао ту недоследност и неодређеност у правопису. Изабрао сам *књижевни гласник* још и стога, што се на његове писце угледају, и труде се да пишу као они и други, нарочито млађи људи, те сарадници тога листа унеколико носе моралну одговорност за ово шаренило у нашем правопису. Јер кад би књижевни листови поставили утврђена правила којих ће се држати у писању, и њих се *увек доследно* држали, колебања би било све мање. Тако имамо:

Дубровачка Трилогија, Ивкова Слава, Дубровачки Циклаус, Отргнути Живот, Плаве Легенде, Антички Мотиви, Јадрански Сонети, Приморска Обличја, Историја Српскога Народа, Илустрована Историја Српскога Народа, Српска Библиотека, Дивља Патка, Злочин Римске Цркве, Позоришни Преглед, Наша Пут-

Тако је морало бити, Приповетка о девојци без руку, Платонски брак, У часовима одмора, Словеначка библиографија од 1500—1900. Кнезова књижица, Историја словеначке књижевности, *Za materinsku riječ*, Наша путничка позоришна друштва, Петостопни (српски) трохеј, Данашња српска књижевност.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ничка Позоришна Друштва, Кроз
Најве Румуне, Енгласка Плава Књи-
га, Српска Ријеч, Српски Књижев-
ни Гласник итд.

О Српству и Српској Мисли, историја Српског Народа, Проглас
Човекових и Грађанинових Права, Јазавац на Суду, Кнегиња од Багдада,
Кроника о Владавини Карла IX, Историјски Развитак Полицијских
Власти у Србији. Друштва и Установе. Војничко Ропство и Величина,
Оцене и Прикази.

Мирштетски Споразум, Маће- Карловачки мир, Кипарски рат,
донско Питање, Берлински Уговор, Кандијски рат, Маћедонско питање,
Александријско Питање, Источно Берлински уговор.
Питање.

европски мир, руско-јапански мир, руско-аустријски споразум, спор
дубровачко-француски, јапанско-енглески савез, турско-бугарски спора-
зум, царински савез, персонална унија, балканско питање, чиновничко
питање, мароканско питање, мирштетски споразум, аустроугарска криза,
српско-бугарски уговор, илирски покрет.

Дубровачка Република, Европска Отоманска царевина, Косовски
Турска, Крајњи Исток, Отоманска вилајет, Охридско језеро, Егзархат
Империја, Косовски Вилајет, Јад- бугарски.
ранско Море, Балканско Полуо-
стрво, Ближи Исток, Кнежевина
Црна Гора, Средоземно Море, на
Истоку Јадранскога Мора.

млетачка република, балкански народи, битољски вилајет, вилајет
косовски, солунски и битољски.

Конгрес Маћедонских Револуцио-
нара, Финансијска Контрола у Ма-
ћедонији, Главни Просветни Савет,
Српска Краљевска Академија, Ми-
нистарство Спољних Послова, Бал-
Плац, Састанак Југословенских
Књижевника и Уметника, Народна
Скупштина, Народно-Црквени Са-
бор, Школа Политичких Наука,
Српско Књижевно Друштво.

енглески парламенат, угарски Сабор, енглески Парламенат, коали-
рана угарска опозиција.

Конгрес маћедонских револуцио-
нара, Финансијска контрола у Ма-
ћедонији, Парламенти европски,
Чешки гудачки квартет, Одбор од
15 лица.

WWW.UNILIB.SR

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Министар Иностранних Дела, Генерални Гувернер, Цивилни Агенти, Султан, Порта, Силе, Велике Силе, Британска Влада, Душа, Тело, Г. Војновић, Г. А. Шантић, Једној Госпођици, Побуде Великог Саависте, Домовина.

министар председник, надвојвода Јосиф, гроф Андраши, цар, да ме извините, господо, царска влада.

Српска влада, Бечка влада, Аустријски посланик.

Јужни Словени.

немађарске народности, балкански народи.

закон о штампи, систем прогресивне порезе, аутономна царинска тарифа.

Оваквих и сличних недоследности има много и у другим књижевним листовима, а од писца нарочито много греше они који су се школовали у Француској, или који су штогод преводили с францускога језика, у коме су утврђена правила за овакве појмове у том смислу, да се све речи, сем предлога и свеза, пишу великим почетним писменима. Они су преносили, а и данас преносе, та правила из францускога и у српски правопис, и њима поглавито има да се захвали, што данас код нас влада оволика збрка у писању.

Да би се ова збрка пресекала, поодавно се код нас осетила потреба да се писање оваквих појмова уједначи и да се поставе стална правила за њихно писање. Тако је још 1892. године српска књижевна задруга поставила правила за своје коректоре и уреднике издања, како би јој ова и по спољашњем облику била једнолика и уједначена¹. 1894. год. изишла је књига д-ра Љубомира Недића: „о правопису и интерпункцији“, у којој он више начелно расправља и о овоме питању. Он је био за то, да се у оваквим појмовима пишу све речи великим писменима. После њега је Новаковић у својој граматичи 1894. год. покушао да постави и правила за неке од оваквих случајева; али му је овај покушај непотпун јер није обратио пажњу на случајеве, кад се какав особен појам састоји из трију или више речи. И он је за то (можда баш под утицајем Недића, који је био фаталан за новију нашу књижевност) да у оваким појмовима треба писати све речи великим писменима. Новаковића је покушао да попуни г. Живко Стефановић у поменутом чланку. Он се потпуно сложио с Новаковићем. и само је

¹ Тих је правила некако нестало у књижевној задрузи, и ја их нисам могао добити да се њима користим.

гледао да разне примере што више систематише, и да наведе што више случајева. Али и ако код њега има много више случајева, ипак ни он „не претендује на потпуност“, што је, разуме се, велика штета. И код њега су, као и код Новаковића, махом примери који се састоје из двеју или трију речи. Теже случајеве или је предвидео, или их је можда намерно обишао. Сем тога г. Стефановићу се може учинити једна замерка да је он ставио уједно случајеве, који само на први поглед изгледају подједнаки али се не могу расправљати подједнако. Тако нпр. он је ставио уједно случајеве као што су: Северна Америка, Мала Азија, Источна Србија, Јужна Морава, са: Јадранско Море, Срез Врачарски, Жарки Појас, Општина Шабачка. То нису исти случајеви, јер код: Северна Америка, Источна Србија, Јужна Морава може бити питање само о томе да ли треба писати велико: Северна, Источна, Јужна, Мала итд., пошто данас код нас сви пишу: Америка, Азија, Србија, Морава, великим писменима; дотле код: Жарки Појас, Општина Шабачка, Срез Врачарски итд., може бити питање о обема речима: да ли треба и једну и другу реч писати великим писменима, или само прву а другу не, или ни једну ни другу. То исто вреди и за случајеве као што су: Св. Тома Св. Никола, Св. Сава према: Нова Година, Велика Недеља, Велики Петак, Беле Покладе итд.

Као што смо већ видели, и после појаве Новаковићеве граматике јавља се неједнакост у писању оваквих појмова у нашем књижевном језику. То долази колико с једне стране отуда, што су Новаковићева правила непотпуна, толико с друге стране и зато што су то мање више ситнице на које наши књижевници не обраћају довољно пажње. Те се ствари уче и утврђују се у памети у млађим, ђачким, годинама, и кад младић изиђе из школе, он треба да је у исти мах начисто с овим питањима. Нико паметан не може захтевати да зрели људи седну и уче како што треба писати у доба, када они осећају потребу не да се сами уче, већ да другога уче и да нешто другоме кажу. Ипак се у последње време утицајем школе код млађих људи огледа тежња да пишу према правилима која је поставио Новаковић, само пошто су она непотпуна, а немају за собом јаке књижевне традиције, осећа се неједнакост и недоследност.

Али није да само ми мучимо муку с овим питањем у нашем правопису, него ту муку муче и други народи који имају много богатију књижевност, и много дуже времена него ми имају свој књижевни језик. Ни у руском књижевном језику нису још утврђена правила кад у оваквим случајевима треба писати велика писмена. И тамо влада неједнакост и колебање. Ја ћу да наведем само неколико примера које сам покупио из јануарске свеске: Вѣстника Европы. Тако они пишу. Географическое Общество, Российское Ветеринарно Общество, Исполнительный Комитетъ, Императорская Академія Художествъ. Политехническое Общество; — Общество охраненія народ. здравія, Общество архитекторовъ

Театральная улица, Общество морскихъ врачей, Общество гражданскихъ инженеровъ, Общество борьбы съ заразными болѣзнями. -- Русское Общество охраненія народнаго здравія, Воззваніе Соединенной Организациі С.-Петербуржскихъ Обществъ для помощи голодающимъ отъ неурожая, С.-Петер. Врачебное Общество взаимной помощи ит.д.

У последње време почели су се и у Русији чути озбиљни гласови против оваквих претераности, и тражи се да се правопис упрости.

„За толики низ година изнуђено приклањање пред влашћу довело је, између осталог, до тога, да је противно правилима руске граматике, ушло у обичај, (а то је нарочито подражавала провинцијална цензура), да се великим писменима пишу називи државних завода, виших државних чиновника, и уопште „важне“ речи. Нпр. Правитељствујућій Сенатъ, Господинъ Министръ Внутреннихъ Дѣлъ, Господинъ Министръ Земледѣлія и Государственныхъ Имуществъ. Отечество, Сводъ Законовъ Манифестъ итд. У једноме земству произашао је озбиљан сукоб с губернатором због и преступнога и упорнога отказивања полициске власти да у заглављу аката њему упућених пише: „*Веговом Превасходству Господину Начелнику те и те Губерније.*“ Полициска је власт место тих шест речи писала просто: „*том и том губернатору*“, и за то је била оптужена због неуважавања власти и постојећег стања. — У другом земству није било допуштено да се штампа лист земске скупштине због тога што је у једном чланку било написано „*бог*“ а не „*Бог*“ ма да је беседник који је изговорно ту реч тврдио да ју је употребно у значењу божанства многобожачкога.

Сад су се измениле прилике па се изменио и правопис. Пред нама су новине у којима стоји написано: царскій манифестъ, царское самодержавіе, государственная дума, височайшій указъ, и: — Манифестъ, Совѣтъ Рабочихъ Депутатовъ. Союзъ Союзовъ, Учредительное Собраніе. Због тога што смо желели да у својој властитој расправи видимо „*учредительное собраніе*“ написано малим писменима, замало што није дошло до тога да се одречемо задовољства да уопште и угледамо ту расправу штампану у новинама којима је била намењена. Место малог „*у*“ као што је било у рукопису, у коректури је стајало свуда „*У*“. Исправили смо, али се у другој коректури поновило то исто. Потребно је било озбиљно посредовање уредника-издавача па да се штампарија реши да поколеба своје поштовање ка „*учредительному собранію*“. (Вѣстникъ Европы, январь 1906. стр. 424).

*

Кад год сам размишљао о овим стварима, мени се увек чинило да је неосновано, непрактично и претерано правило које је поставио Новаковић: да се особени појмови састављени из двеју или више речи пишу све великим почетним писменима. То још и не изгледа тако необично

код појмова који су састављени из двеју речи, али ако се узму називи састављени из више од двеју речи, одмах ће се видети сва апсурдност. Истина ни Новаковић ни г. Стефановић нису истакли овакве примере, нити су поставили правила за њихно писање, али ако бисмо се доследно држали њихових правила, онда би овако требало писати: Српско Акционарско Друштво За Клање И Прераду Стоке, Сиротињска Задруга За Међусобно Потпомагање Својих Чланова У Случају Болести И Смрти, Привремени Главни Одбор Друштва За Законито Решење Завереничког Питања итд. Није потребно да наводим више примера. Новаковић нам у својој граматичи не даје разлога: зашто би баш овде све речи требало писати великим почетним писменима. Могло би се узети једино као објашњење ово место из преговора: „да се хтело да наш књижевни језик и у тој својој спољној страни ојача и да се *у свему до појединости* примакне великим европским књижевним језицима, који су природан углед нашем књижевном језику“. Али сада настаје једно велико питање: Да ли је та мисао баш тако паметна? Да ли је то баш тако практично а у исто време и потребно нашем књижевном језику? Да се случајно у тим књижевним језицима, на које се ми угледамо, не пише тако више из неопходности, што је јака књижевна традиција с којом није тако лако кидати, него што се код њих осећа истинска потреба да се тако пише? Да ли напослетку тако писање одговара духу нашега књижевнога језика и правописа за које се вреди правило: „пиши као што говориш“? Да ли треба да се ми у свему па и у језику и правопису угледамо на туђе, стране, језике, у којима влада и други дух, или би много боље било да бар у овом погледу сами изводимо и стварамо правила која би одговарала духу нашега језика? Моје је уверење да ти други књижевни језици на које се ми угледамо највећу тешкоћу имају баш око правописа, пошто имају толико нерашчишћених питања, да нико не сме да се усуди да их само почне рашчишћавати, јер га и нехотице подухвата језа кад само помисли с каквим би тешкоћама имао да се бори. И ми који имамо тако прост правопис да се угледамо на њих?!

Г. Стефановић се у своме чланку већ мало упустио у објашњење зашто у оваквим приликама треба писати сва велика почетна писмена. Ево како он тумачи: „Кад се напише „Српска Књижевна Задруга“, ми пишемо сва почетна слова велика не зато да се обрати пажња на све три речи, него зато да се истакне да све три речи у нашем уму значе једно, једну представу, једну једину установу која носи то име. Велика почетна слова у свима речима служе, дакле, зато да покажу да све оне чине једну мисаону целину једну представу, која се увек исказује истим речима. Име „Српска Књижевна Задруга“ не да се друкчије исказати него увек с оне три речи; оне су нераздвојне једна од друге. Исто тако и имена: Црна Гора, Друга Београдска Гимназија (име једне је-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNI

WWW.UNIBLIVRS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

дине гимназије). Прво Српско Велосипедско Друштво (име само једнога друштва) итд¹.

Мени се не чини да су разлози г. Стефановића тако јаки да се противу њих не може војевати. Прво и прво, не чини ми се да кад се напише „Српска Књижевна Задруга“, великим писменима, а не Српска књижевна задруга, или српска књижевна задруга, да тек онда све три речи у моме уму значе једно, једну представу, једну целину! Зашто баш да те три речи означавају једну представу само онда кад су написане великим почетним писменима? Напротив мислим да се речи уопште пишу великим писменима баш зато, што се на тај начин хоће да скрене пажња на њих. Писање великих писмена у овим речима иде баш против оне целине, њиме се постиже супротно дејство тј. тиме се баш и нехотице одвајају те речи из једнога појма, јер се баш таким писањем скреће пажња на све три речи а не на целину. Да је то тако за мене је најбољи доказ то што се г. Стефановић није задовољио тиме да те три речи напише великим почетним писменима, па да му оне означе једну целину, него је покрај њих ставио и знак навода. Шта ће знак навода ако те три речи одиста означавају целину? Има ли се та целина због тога што је овако написано одмах види, или се та целина не види, и онда је знак навода дошао да покаже докле је целина? Ако је ово друго, онда зашто је потребно писати велика писмена?

Друго, није истина да се „Српска Књижевна Задруга на да друкчије исказати, него увек с оне три речи, и да су оне нераздвојне једна од друге“. Напротив ова се установа баш чешће говори и више је позната нашем свету као: књижевна задруга.¹ Тако се исто чешће употребљава: велосипедско друштво, него: Прво Српско Велосипедско Друштво; чешће: академија наука, него: Краљевска Српска Академија Наука итд.

Због свега овога ја сам, а с обзиром на то што правило о писању оваквих појмова није још утврђено у нашем књижевном језику, предајући деци у школи одустао унеколико од Новаковића, и пришао оном начину писања, којим пишу у оваквим случајевима неки наши бољи књижевници: *да се у оваквим појмовима пише само прва реч великим почетним писменом*. То сам учинио поглавито зато што ми се чинило да је овакав начин писања простији, лакши и практичнији за децу.

Можда је мој колега г. Стефановић циљао баш на мене кад је у свом чланку написао: „Нас је јако зачудило (лепо српски!) кад смо чули како ово тумачи ученицима један наставник српског језика, стручњак у своме предмету. На име, он овако тумачи писање великога слова у речи: „Јадранско Море“ (опет с наводницама!): „У Јадранско Море треба писати велико *Ј* а *м* мало, зато што се оно мало *м* садржи

¹ По мом писању.

у великом Ј*. Па се онда ишчуђава: „Као да овде имамо посла с каквим рачунским задатком о садржитељу и о мери! Кад ову појаву овако тумачи један стручни лингвист, шта ли је онда остало за писце којима српска лингвистика није струка, или који српске граматике нису ни омирисали? (За Бога, зар има и таквих писаца?!)

Морам одмах изјавити да ја не верујем да има таквога наставника, који би могао овако лудо и наопако тумачити деци у школи. У овом случају није крив онај од кога је г. Стефановић чуо како тај наставник тумачи то деци, него је крив он, кад је могао ма и за тренутак поверовати да ико паметан може то тако тумачити. Место што „га је то јако чудило“ можда би много боље учинио да је просто тога наставника упитао како он ту ствар деци тумачи, (а мислим да је имао прилике за то), па би му он, без сумње, објаснио онако исто, као што је и својим ђацима објашњавао. На тај би начин он можда научно нешто ново што дотле није знао. Али кад је г. Стефановић пропустио да учини оно што му је налагала колегијалност, ја ћу, пошто сам и ја један од тих који нема ту срећу да се слаже с њим у мишљењу о овом питању, изнети овде како сам ја то тумачио деци, да и даље не би остао у заблуди.

Ја сам од прилико овако објашњавао деци: „У нашем књижевном језику још нема утврђенога правила о томе како треба писати какав особен појам кад је састављен из двеју или више речи. Књижевници наши у овим приликама разно пишу. Тако једни пишу све речи великим почетним писменима: Јадранско Море, Народна Скупштина, Државни Савет, Занатлиско Удружење, Округ Београдски итд.; други пишу само прву реч великим почетним писменом, а остале речи малим: Јадранско море, Народна скупштина итд.; неки опет пишу обе речи малим почетним писменима: јадранско море, народна скупштина; неки мешају сва три начина и пишу час овако час онако, без икаква правила како им кад дође згодно. Новаковић се у својој граматици држи првога начина тј. он све речи пише великим почетним писменима: Јадранско Море итд. И ви се, децо, можете држати тога правила, и овај који тако пише неће погрешити, ако се само држи доследно тога правила. Тј. ко пише Јадранско Море, Народна Скупштина, итд. он мора писати и: Задруга За Међусобно Помагање И Штедњу, Ђурђев Дан, Велики Калимгдан, Битољски Вилајет итд.

Мени се много више свиди онај други начин писања: да се само прва реч пише великим почетним писменом, а све остале малим: Јадранско море, итд. То је и за вас лакше, а и практичније, стога ћемо се ми држати тога начина писања. Јер ако ће да се истакне особеност једнога појма, онда је довољно да се само прва реч напише великим почетним писменом, пошто, по мом мишљењу, нема никаквог паметнога разлога, којим би се могло бранити мишљење да се особеност

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

www.unib.rs

www.uns.edu.rs једнога појма истиче само тако, ако се све речи у њему напишу великим почетним писменима. *Особеност појма, по нашем писању, садржи се или показује се у оном првом великом писмену*“.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

За нарочите случајеве као што су: Јадранско море, Балканско полуострво, Каспско језеро итд., говорио сам да код њих има још један разлог више да се обе речи не пишу великим почетним писменом, пошто је ту нарочито хтело да се истакне, да је то море Јадранско, а не које друго, да је полуострво Балканско, за разлику од кога другога. Ту је главна реч Јадранско, Балканско, а не море полуострво итд.

„Али, ако се држимо овога правила, онда и ту морамо бити увек доследни, и да у свима оваким појмовима пишемо само прву реч великим писменом, а све остале малим, сем случаја кад је друга реч особна именица која се већ пише великим писменом: Мала Азија, Велика Британија итд. Треба се увек држати или једнога или другога начина писања, али не смете мешати и један и други начин, и писати час овако час онако“.

*

Међутим ја сам овако до скоро мислио, али сада тако више не мислим. Читајући поједине ствари у раду југославенске академије од Даничића и Јагића, нарочито у ранијим свескама, видео сам да се они, *не нехотично већ намерно*, држе правила да оваке појмове треба писати све малим писменима, па сам се већ почео колебати, питајући се да ли је баш тако прека потреба за наш књижевни језик, да ми у овом питању морамо одступити од њих. Нарочито сам се поколебао кад сам прочитао у 16. књизи *дела* за 1897. год. стр. 282. чланак Јаше Томића: „демократизам у српском правопису“. У том чланку који је најжалост остао незапажен, ма да у њему има много паметних и трезвених мисли, Томић устаје против обичаја који се почео уводити у српски правопис: да се у средини става пишу великим почетним писменима оваке речи: Босанска Влада, Напредна Странка, Предлог, Земља итд. Неке су речи, вели он, као код Немаца добиле *именство* и право да се пишу великим почетним словима. То је по тако званом логичном правопису! Он сасвим правилно мисли да ако ми до краја будемо терали логику у правопису, онда ће после две до три генерације наша деца сасвим оглупавити, а неће знати да пишу по њему. Јер где би била граница таквом логичном правопису?!

Код Немаца, Француза и Енглеза, вели, постоји тежња да се логичне разлике, које су досада имали, упросте; док ми напротив уводимо оно против чега се они боре. Они ће, вели, тешко а ми врло лако доћи до циља, јер је лакше замрсити него расплести. Нова струја која се појавила код западних народа иде баш за тим да све речи пише једнаким малим словима, а ми из логичних разлога тражимо обратно.

Приликом постављања правила за правопис треба се држати принципа да су та правила што простија, што практичнија, што лакша; да се у њима огледа доследност у свима сличним случајевима, а не да једно правило противречи другом и да се код једне групе појмова држимо једнога принципа, а код друге сличне групе другога; да их не буде много али ипак да обухвате све случајеве, како би се лако могла научити и запамтити, па онда применити. Логични правопис оставља широко поље за сваковрсне погрешке и недоследности, према ономе „како се узме“, јер неко може сматрати нешто као појам који треба истаћи и писати великим писменом, док други може тако не мислити.

Нарочито је јак разлог Томићев да логике треба не само оном који пише, него и ономе који чита, јер ако је нема, неће разумети оно што је написано, па ма му се писало као тороњ великим словима. *Читалац треба да сазна из смисла кад која реч има које значење.* У обичном говору човек не може да употреби велика и мала слова, па опет се људи разумеју! Кад неписмени људи разумеју из смисла шта која реч значи, ваљда ће моћи и писмени. Тај логични правопис противан је оном демократском народном духу који је поставио Вук: „*пиши као што говориш*“. Вук је тражио и за језик и за правопис ослоња у народу, и нашао га је. Данас се тај демократски дух у књижевности све више губи, у правопису се ударило у ситничарење и почело да се дели на мало и велико, на ситно и крупно.

Тај нови правопис није се јавио као производ јако развијене књижевности, него ја то луксуз који нам је дошао са стране, који се „ушуњао“ у књижевност, а увели су га, као што сам већ рекао, поглавито они наши књижевници који су се школовали у Француској, који су се васпитавали у туђем духу, а тиме јаче подложни туђој култури, који себе сматрају као елиту која треба да даје правац и тон у свему јавном животу па и у књижевности, а који су тако бескрајно далеко од тога да схвате праве потребе народне и дух његов.¹ Књижевни језик није баштина оно неколико десетина или стотина књижевника и људи који пишу, па да они могу постављати правила и писати како им се свиди, него је он својина целог народа, па се треба освртати и на потребе његове. Правописна правила треба да су така да их лако може савладати не само онај који је свршио више школе, него и онај

¹ Да би се видело колико су неки данашњи књижевници далеко од народа, и како они гледају на књижевност и њене задатке, навешћу овде само један цитат из једнога чланка из једнога *књижевнога* листа коме не треба никаквога коментара: „И ми зато морамо, пратећи им важно манифестације и изучавајући им најозбиљније програмичну везу, и по фактима која се из њих дегажирају тражити индикацију и за оријентацију у свом држању и за циљеве које ћемо постављати у својој политичкој акцији“. (српски књижевни гласник, св. за 1-и фебруар 1906, стр. 277).

www.uns.edu.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

који је учио само ниже школе; кад му се укаже потреба да штогод напише, да може и овај мало писмени писати без погрешака и да не мора много лупати главу да ли треба писати овако или онако. Да су у доба проте Матије и Герасима Зелића била овака правописна правила, и овако се гледало на књижевност као данас, ми не бисмо имали ни мемоаре протине, ни житије Герасимово. Када имамо народни језик у књижевности, и када се трудимо да пишемо што је могуће чистије тим народним језиком, онда треба да имамо, тако да кажем, и народни правопис!

Ко је год имао у рукама који од наших старијих рукописа или каку стару штампану књигу, тај је, без сумње, запазио да се у тексту врло ретко употребљава велико писме. Особна имена пишу се малим писменима; чак и после тачке стоји мало писме. Велико се писме употребљава махом у почетку као шара или украс. *Па ипак су наши стари разумевали оно што је написано и нису бивали у „логичној“ заблуди.* Кад су они могли некада разумети, ја не знам зашто ми сада не можемо и зашто нам је потребно без невоље градити невољу. Оно што се већ досада утврдило у књижевном језику треба задржати, али не ићи даље и не уводити на силу оно без чега можемо бити и што нам није потребно. Тиме би се, као што већ једном рекох јако упростио правопис, а помогло би се и мање школованим људима да могу без бојазни писати.

Према томе ја сам мишљења да особене појмове, кад су састављени из две или више речи, треба писати малим писменима.

Владан Јовановић

НАРЕЧЈЕ И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК У НЕМАЧКОМ

од
проф. д-р В. Вилманса¹.

На немачком сабору у Мајнцу, који је сазвао немачки цар Фридрих II по своме повратку са пута по Италији и Истоку 1235. године, извршено је једно врло значајно дело за немачки народ и његов језик и књижевност: издат је царски закон на немачком језику. До тада су се у цркви, као и у државном животу, у законима и пове-

¹ Предавање, које је чувени професор немачке филологије у Бону, писац одличнога дела *Deutsche Grammatik* (Штрасбург, код Трибнера), држао 13. јуна 1905. на јавној свечаној бедници „Општега немачког друштва за језик“ (*Allgemeiner Deutscher Sprachverein*) у Дуисбургу. Ово је предавање штампано у збирци тога друштва: *Beihefte zur Zeitschrift des Allgemeinen Deutschen Sprachvereins*, св. 27. (Берлин, у издању друштвеном, 1905). — У истој збирци о овом су пи-

љама служили латинским језиком; сада је немачки језик први пут добио своје право. То је важан обрт у историји немачкога језика. Јер и ако се немачки одавно употребљавао за писмени саобраћај, и ако је у 12. и 13. веку немачко песништво дало маха једној угледној књижевности, ипак је права основа за немачки књижевни језик задобијена тек тиме, што је немачки узет за језик службенога саобраћаја. А тај покрет почиње од сабора у Мајнцу.

Борба народнога језика противу латинскога светског језика овим је била отпочета, тешка борба, не само због јачине противникове него можда још и више због слабости нападачеве. Јер у упоређењу са латинским језиком, који је употребом од тисуће година постао подесан за све сврхе, за књижевност и саобраћај, за право и науку, немачки је језик био сиромашан, тешко савитљиво оруђе, које је допуштало само ограничену употребу. Док је латински језик важио у свима земљама западне Европе, немачки се није могао употребити ни у самој немачкој царевини као свима разумљиво саобраћајно средство. Немачки се говорило свуда, али на различним наречјима, која су јако одступала једна од других. До душе још од краја 12. века опажа се тежња у немачком песништву, да се наречје потисне. Пажљиви песници избегавају нарочито у слику све, за што мислили су да је из наречја; а идући за признатим угледима, употребљавају речи и облике, који су непознати њиховоме наречју, па је по некоме од њих тако лепо пошло за руком, да прикрије своје урођено наречје, да је сада немогућно по писменој предању њихових песама познати њихов завичај. Шта више можда се сме узети, да се и у неким круговима ритерско-дворскога друштва показивала слична тежња за језиком без наречја. Ну овај покрет није довео до једнога заједничкога језика у саобраћају. Пред крај 13. века ударило се натраг. Кад је увело цветање средњега високонемачкога песништва, престало је и брижљиво неговање језика; јаче по раније појављују се особености појединих наречја; то нарочито пада у очи код доњонемачких песника, који у 13. веку бејаху најдаље отишли у тежњи за ослобођењем од свога домаћег наречја. Дакле није средње високонемачко песништво било земљиште, из кога је поникао

тађу изашле расправе: Th. Mattias, Die Mundart im Spiegel der Schriftsprache, (св. X. 1896.) и Н. Wunderlich, Das Sprachleben in der Mundart (св. 12—13. 1897). — Упор. даље D-r O. Behaghel, Schriftsprache und Mundart Гисен 1896. и одељак „Schriftsprache und Mundarten“ из његове историје немачкога језика у Паулову Grundriss der germanischen Philologie, I, стр. 669. и даље (друго изд., Штрасбург, 1901); D-r O. Weise, Unsere Muttersprache, одељак „Mundart und Schriftsprache“ (4. изд., Лајпциг, 1902. стр. 72. и даље), који је, скраћен, изашао на српском као додатак нашем преводу: проф. д-р Вајзе, Кратак преглед историје немачког језика. Прештампано из „Наставника“. Београд, 1904. — Преглед литературе о немачким дијалектима види у Паулову Grundriss I, стр. 1507—1530.

Преводилац

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

WWW.UNINSAK

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

немачки књижевни језик, па ни саобраћајни језик виших кругова, већ примена писане немачке речи у пословноме саобраћају.

Ток овога развића још није довољно испитан, а понајмање за прве векове, у којима је немачки по мало истискивао латински из службене преписке. А баш и да јесте, ипак се у једном кратком предавању не би ни могло изложити то развиће. Нека буду допуштене само неколике напомене, које га не сликају већ само дају појам о њему. Најпре је писмени саобраћајни језик морао наравно оснивати се на наречју; али у сваком писменом бележењу јесте клица за самосталан књижевни језик, који одступа од живог наречја. Јер ко учи да говори, управља се према ономе, што чује да се говори; ко учи да пише, управља се према ономе, што види написано. На онога што говори утиче само садашњост, ограничена временом и местом; онај што пише изложен је утицајима из прошлости и даљине. У писању се дакле јављају утицаји, који код усменог говора никако не долазе у обзир и који су у стању, да поступно разлабаве однос између писања и језика. Нарочито у природи је ствари, да писање окласвајући иде за променама, које се дешавају у наречју. Писање се држи чврсто онакове слике речи, каква му је предата, те тако добија историски старински карактер. Колико дубока провалија може због тога да постане између писања и језика, показује нам француски језик а још више енглески. У немачком је мања невоља са овом подвојеношћу, али и овде има трагова од тога.

Ну у књижевном језику је не само клица за особено већ и за једноставно развиће. Већ и несавршенство у писању у неколико ствара веће јединство. Језик и писање, глас и слово не подударају се потпуно; тек најновије време стара се, да створи средства, која ће учинити могућним, да се видљиво тачно забележи глас, који произведу говорна оруђа или га ухо чује. Обично писање одриче се такве беспомоћне тачности; оно се задовољава наговештајима. Често једно исто слово служи за бележење врло разних гласова. Како се, на пример, различно изговара *r*; многи га изговарају врхом од језика, а многи, нарочито у градовима, као непчани глас; како је различан изговор гласа *g*, или гласа *s* у групи *sp* и *st*; али у писању ове се разлике не означају, већ они што говоре везују за један исти знак разне представе. Ну пре свега подсећамо на нагласак и мелодију у језику, који тек дају језику живот и душу и који поједина наречја тако карактеристично одликују, а у писању се никако не огледају. Писање дакле показује веће јединство него језик, који стоји иза њега. — Али још више. Писање бива не само самим собом једноличније него језик, већ оно побуђује и у већој мери жудњу за једноличним стварањем. Јер много чешће но изговорена реч писана се реч обраћа људима, који припадају најужем кругу другова по језику. Као већ раније песници, тако

тежаху и писари наравно за једним заједничким језиком, стараху се да избегавају оно што је из наречја и радо се управљаху по каковом ауторитету, који би био припознат у ширим круговима. Писмена, која излажаху из господарских канцеларија, била су као углед за приватна лица. Што је канцеларија била значајнија, у колико су многобројније и брижљивије биле њене израде, у толико је морао бити и значајнији њен утицај. Прво место међу свима припадало је царској канцеларији.

То су биле силе, које су радиле до у средину 15. века. Нова фаза наступа са проналаском штампарске вештине. Преписи су се могли лако подешавати према разним захтевима времена и места; списи умножени механичким помоћним средствима остајали су за увек стално у једном непроменљивом облику. Они су били најподеснији угледи, који су се најлакше могли добавити, а због свога међусобног подударња имали су и највећег утицаја; они су уједно морали свуда створити свест о вредности једнога заједничкога језика. Зацело није случајност, што се израз „заједнички немачки језик“ појављује на неколико година после проналаска штампарске вештине¹. И то не због тога, као да је већ тада био један заједнички немачки језик већ што беше схваћен идеал, што се свесно тежаше за тим, да се стресу окуви од наречја.

Повољне прилике су убрзо помогле, да се покаже изваредна вредност новог проналаска. Он стоји на прагу једнога века са најживљим умним полетом. Васкрснуће класичне старине, велика географска открића, устајање против владарке цркве: на најразније стране прошириваше се видик, свуда примамљиви погледи у неслућене области, свуда нове задаће; са страсном чежњом и потиском, учећи друге и себе, духови тежаху напред; штампарска вештина даваше средстава за тако изванредно повећани умни саобраћај.

Овај покрет није био у свакоме погледу повољан за немачки језик. Хуманисти су у латинском језику нашли боље оруђе за мисаони свет,

¹ Место садашњег назива „Schriftsprache“ за немачки књижевни језик, који је назив постао у 18. веку, раније је за исти појам употребљавана реч „gemeines Deutsch“ („gemein“ у смислу „allgemein“; в. Kluge, Etymol. Wörterbuch, 6. изд. стр. 140; уопр. E. Martin, Zur Geschichte der deutschen Sprache у наведеном Beihefte d. Sprachv., 21, стр. 6. и у нашем изводу: „Нешто о промени у значењу речи у немачком“ у 1—2 св. „Наставника“ за 1906., на стр. 43.). И данас се са речју „Schriftsprache“ сваја појам једнога немачкога заједничкога језика, било да се он пише, штампа или говори. Ово име „Schriftsprache“ је у свари незгодно изабрано, јер реч „Schrift“ увек подсећа на сам рад писања, а прави почеци немачкога књижевнога језика су у штампаном писму; немачки заједнички језик је штампани језик, производ штампарске. (H. Wunderlich, Das Sprachleben in der Mundart, Beih. d. Sprachv., 12—13, стр. 36—37).

WWW.UNI-N.S

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

у коме они живљаху; на латинском језику понова процветаше науке, које је старо доба неговало, и у вишим школама дечади су васпитани за младе латинце. Ну и ако је тиме за неговање немачког језика изгубљено много добре снаге, у бржем напретку растао је број оних, који су учествовањем у верском покрету задобијени за немачки књижевни језик. Никада као тад нису јавно расправљана питања, која би дубље и у ширим масама занимала душевни живот народни. Књижевни рад разви се као никада до тада; штампари су имали пуне руке посла; за пет година, од 1518—1523, штампано је више немачких књига него за пола века пре тога. Све већа биваше тежња да се уме читати, подиглоше се многобројне немачке школе, деца и одрасли жељаху да науче читати. „Умети читати,“ вели Икелзамер¹, за дуго време није никада толико цењено као сада, када свако зато учи, да може читати Божју реч и излагање неких Богом учених људи и што боље оцењивати оно што је код њих“. Исто тако наглашава Јов. Колрос, немачки учитељ у Базелу, да је толика жеља била да се упознаду са Светим Писмом, да су родитељи били побуђени, да своју децу, која нису знала првобитне језике светога библиског писма, као што су јеврејски и грчки па и латински, шаљу у немачке школе, па су и занатлиски помоћници и девојке трудили се да науче немачки, како би своје слободно време употребили на корисно уживање у Светом Писму. Хуманисти су брижно гледали на овај полет; они су се бојали, да се тиме не пресеку учене студије и не васпита нека сумњива врста полуобразованих људи. Али умно уздизање већих народних маса није могао спречити њихов отпор. Већ одмах у веку за тим подиглоше се гласови, који чак и за више школе тражаху немачки језик као наставно средство, а већ пре свршетка тога века, као што је познато, уведе Томазијус¹ немачки језик чак и у универзитетску наставу. Некада је латински био језик науке, јер је доиста био боље подесан за то; у

¹ Вал. Икелзамер (Val. Ickelsamer), савременик Лутеров, издао је 1572. спис „Die rechte weis aufs kürzist lesen zu lernen“. В. Др. Вајзе. Кратак преглед историје немачког језика, стр. 17., у напомени. Преводилац.

¹ У зиму 1687. и 1688. држао је Христијан Томазијус (Thomasius) у лајпцишком универзитету прво предавање на немачком језику. У борби, коју је немачки језик водио противу латинскога у науци и у школи, Томазијус има великих заслуга. Ну пре њега, као што наводи Вакернел у једној својој ректорској беседи (Beih. d. Sprachv. II. стр. 51—52), швајцарски научник Теофраст Парацелз (Theophrastus Paracelsus) још 1526. године објавио је и држао на универзитету у Базелу предавања на немачком језику. За Томазијем долази Хр. Готл. Грау, који се од 1692. стара, да у тадашњем универзитету у Херборну латинску наставу замени немачком. То понемчавање универзитета ишло је полагано, од половине 16. па до краја 18. века. Нови универзитети (н. пр. Хале) брзо су се придружили овом покрету, док је на старијим универзитетима и код старијих професора то ишло теже. Нестајање латинскога у науци најпре је почело код протестанске теологије, а правници су се

колико се слободније и самосталније развијаху науке, у толико је неподеснија била употреба мртвога језика. Чак и класични филолози на послетку су осећали то као несносу стегу. Народни језици победеше свуда, поред свега недостатка, што су били само народни језици.

Распрострањењу немачког књижевног језика најзначајнији подстицај дала је реформација; она није спречила развиће ка јединству уз пркос великоме цепању немачкога народа, што је она собом донела. Потреба за заједничким језиком премостила је провалију. У 15. веку владареке канцеларије биле су природна средишта за образовање немачкога књижевног језика; канцеларији свога владара придружио се је Лутер; језик Лутеров, који се огледао у многобројним штампаним списима његовим, био је најживљи углед у 16. веку. Наравно није било оскудице ни у људима, које је њихово незадовољство наспрам лутеранства учинило и противницима Лутерова језика.

Од граматичара 16. века нарочито је жестоко противу њега устао Лауренције Алберт (Laurentius Albertus). У његовим исказима подједнако се огледају стара племенска мржња, верска нетрпељивост и поноситост ученога латинца. Противно обичају отаца и црквених сабора појавила се чудновата жеља, да сви народи, па и најдивљачнији међу дивљима, хоће Свето Писмо и његово објашњење на својим наречјима да исказују, читају, објашњавају, испитују и растурају. Отуда је настало неисказано сакаћење Светога Писма и обест наспрам речи Божје. „Јер како ће ови муцави варвари објашњавати Свето Писмо, кад се они ни међу собом не разумеју, па чак ни кад говоре о свакодневним стварима“. Они се усудише, да нас Немце, који говоримо чисто немачки (nos puriores Germanos — он мисли Горњонемце —), уче о природи и особеностима нашега језика, они, који су и сами нај-

најдуже опирали немачком језику. О том види Paulsen, *Gesch. d. gelehrten Unterrichts*, Лајпциг 1885.

Како је немачки језик освајао земљиште у књижевности, најбоље се види по броју штампаних књига. Године 1570. на латинском језику написане књиге чине 70% књига штампаних у Немачкој. Од тога доба јача немачки језик, нарочито брзо седамдесетих година 17. века; године 1681. немачке књиге први пут су у већини, а 1691. године латинске последњи пут. Око 1730. латински списи чине само 30% на књижевном тргу; пред крај 18. века латински језик готово је изумро. Немачком језику у 18. веку с друге је стране одузимано земљиште: на дворовима и у отменим породицама важило је као добар тон да се говори француски, па француски језик добија пристуна и у књижевности. У времену од 1750—80. године француском језику припадају око 10% књижевних производа у Немачкој (В. О. Behagel, *Gesch. der deutschen Sprache* у Паулову *Grundriss I*, стр. 660—661). За потпуно ослобођење немачкога народа од владавине латинског и француског језика треба захвалити немачком песничству из Гетова времена; ту су и у овом погледу најзначајнији Лесинг, Шилер а пре свих Гете.

Преводилац.

WWW.UNIBELGRADE

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

даље од правилне употребе и изговора. Такви и слични гласови чули су се и доцније, још у 18. веку. Али они су одјекивали без трајнога утицаја и највише ако су шкодили онима, који су пазили на њих. Вредност једнога опште разумљивога језика сувише је јасно продрла у свест, те се противу његовога даљега образовања није могло ништа с успехом учинити, и Лутерови језиком силни списи преплавише опконе, иза којих су његови противници тражили заштите. Већ крајем 16. века мучно се још могло сумњати у крајњи успех. Године 1593. Јов. Хелбер, учитељ и царски нотар у Фрајбургу у Швајцарској, овако говори о језиковним приликама у Немачкој¹. Заједнички немачки језик, вели, штампа се на три начина. Један од њих он назива средњенемачки (Mitterdeutsche), други дунавски (Donauische) а трећи горњорајнски (Höchst-Reinische). Средњенемачким изговором служили су се штампари у Лајпцигу, Ерфурту, Нирнбергу, Вирцбургу, Франкфурту, Мајнцу, Шпајеру, Штрасбургу, и други, „denen auch die von Coelln folgen, wann sie das Ober-Teutsch verfertigen“². Под дунавским он разуме све у старо-баварским и швапским земљама, не додирујући Рајну (дакле Швабе у ужем смислу, без Елзаса, доње Алеманске и Ортенау). Као горњорајнске штампаре обележава оне, који „so vor jetzigen jaren gehalten haben in Drucken die Sprach der Eidgenossen oder Schweitzer“. Дакле он мисли, да се овај швајцарски немачки језик може већ узети за штампу као потиснут. Којој је од оне друге две области припадала будућност, није могло бити сумњиво. Скоро сви градови, који беху главне тачке живота тадашње Немачке, припадале оној области, коју Хелбер обележава као средњенемачку, и даљи развитак немачке књижевности у 17. и у првој половини 18. века од Опица до Рабнера и Гелерта, Клопштока и Лесинга старао се око тога, да се тежиште још један пут не помиче. Од средине 18. века овај покрет достигао је своју сврху. Немачки књижевни језик није био готов — живи књижевни језик никада није готов —, али он је био уопште признат у оном облику, који је од дана реформације добио, непрестано растући,

¹ Seb. Helbers Teutsches Syllabierbüchlein (1593), herausg. v. G. Roethe (Freiburg i. Br. und Tübingen 1882), стр. 24.

² „за којима долазе и они из Келна, кад раде што год горњо-немачки“. — Као што се види „немачки“ се овде зове „teutsch“, како се одржало, нарочито код горњонемачких писаца, све до у претпрошли век; овај израз су у нашем веку неки хтели да опет оживе место речи deutsch. У латинским изворима 9. века налази се реч theotiscus за означавање немачког језика. Чини се, да је израз diutisc научељачког порекла. Она је изведена од diot, народ, дакле првобитно значи народни. У сред. високонемачком често долази облик tiusch, где је свакојако први глас по утицају латинскога teutonicus; после тога имамо teutsch, као што горе рекосмо. В. О. Behaghel, у историји немачког језика, Паулов Grundris I², стр. 651.

Превод.

и сви делови Немачке добровољно узеше учешћа у његовоме даљем образовању на признатој основи.

Историја немачког књижевног језика показује чуноват призор. Непосредно пред оно време, када са владавином штауфенском стара немачка царевина иђаше незадржаним кораком на сусрет своје распадању, завезују се крајци његовога ткива, и док је политички савез бивао све лабавији и поједини делови земље постајаху скоро самосталне државе, стечена је у заједничком књижевном језику нова спона. Кад је у почетку 19. века стара царевина потпуно разорена и срушила се, њено је становништво било стопљено у једну заједницу по језику, која је не само зајамчавала један заједнички духовни живот, него је имала у себи снажних подстицаја за ново политичко стварање.

Без жртава није се наравно постигао овај добитак. У истој мери у колико је јачао књижевни језик, закржљавала су наречја. Растење духовнога живота, у колико му је језик био потребан и у колико је добијало израза у језику, вршило се што даље у толико више на књижевном језику. Потиснута из службенога саобраћаја, из уметности и науке, из школе и цркве, наречја су се спустила до саобраћајнога средства нижих народних слојева, чији се живот једнолико одиграва у узаноме кругу. Дрво књижевнога језика, које је силно расло, извлачило је најбољу снагу из земље; под његовим широким кровом од лишћа скромно су се пружала наречја, као ниско трње. Са омаловажавањем окретао је образован човек главу од свога наречја. Драматичари 16. и 17. века узимали су га овда онда, али само да карактеришу људе из нискога народа, обично да би постигли комичан утисак, као што се у религиозним драмама средњег века немачки језик појављивао поред отменог латинског језика. Тек кад су се осетили поузданијим у имању књижевнога језика, отвори се смисао за дражи интимнога наречја. Ј. Х. Фос послужио се својим доњонемачким наречјем у неколиким својим идилама, и то не да тиме удари у шаљиво-народиски тон, а још мање, да књижевном језику пркосно порече његово право, већ због тога, што „је видео у њему природнији и најприкладнији облик за представљање ситнога живота и наивнога осећања народног“. Пут је био показан; али се њиме са поузданим успехом могло ударити тек у време романтике. Прави оснивач песничтва на наречју био је Ј. П. Хебел са својим алеманским песмама (1803). За њим су пошли многи други у појезији и прози. Чак и у озбиљну драму продрло је наречје, можда у већем обиму но што то приличи овој књижевној врсти¹. У многогласном хору одјекују сада

¹ О. Бекагеа (Schriftsprache und Mundart, стр. 9) овако објашњава ту потребу писаца да наречје употребе за сликање живота и осећања нижих народних слојеви. „Немачка наречја, вели, у једноме делу својих речи врло јако једна од других

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unil.rs

www.unin.rs наречја из немачкога песничког гаја и многе тисуће са одушевљењем одлушкују њихове особите гласове. Сад се може допустити уживање у карактеристичној многостручности, јер књижевни језик нема од ње ничега више да се боји.

На сличан начин као и уметност променила је и граматика свој положај наспрам наречја. Што су радили старији граматичари до Готшеда и Аделунга, није управо била наука и није требало да буде наука. Од њих је далеко било то, да испитају биће и постанак језика; они су, може се рећи, са срећном једностраношћу ишли за практичном сврхом, да раде на чистоти и правилности немачкога књижевног језика. Једна од њихових главних задаћа била је, да одбију утицаје наречја; преко тога они уопште нису имали више интересовања за наречје. Па ипак већ у 18. веку људи као што су Хаман а нарочито Хердер стекосе нове погледе на посматрање језика. Они наслућиваху оно, што се од тада све више увиђавало, а то је, да је језик више него саобраћајно средство, органски омотач духовнога живота, у неку руку телесна појава народне душе, која се развија у њој и са њом. На овом земљишту подиже се нова наука о језику. Упоредна граматика учини, да се разуме веза међу најудаљенијим језиковним областима, од келтскога на крајњем западу па до индискога; историска граматика имала је пред очима ту задаћу, да прати живот једнога језиковног стабла у свима његовим гранама. Немци су отворили те нове путове. Фр. Боп био је оснивалац упоредне граматике, а Ј. Грим историске. У својој немачкој граматичи, која је обухватала све германске језике, Грим је извршио једно дело, чији разборити план, чију величину и постојанство сва времена ће посматрати са дивљењем и са захвалним чуђењем. У основама историске граматике добила су и наречја стално место; па и ако сам Грим није могао узети у разматрање ова најфинија гранања германскога језикословног стабла, ипак су многи вредни и уметни радници, ослањајући се на њега, могли предузети

одступају, а у другом се слажу. И то: у колико је чулвија, осетнија очигледност, у толико су веће различности; у колико је блеђа представа, у толико даље иде слагање. Књижевни језик наравно узео је поглавито речи из што је могућно ширега круга распрострањености, дакле баш речи из друге класе. Тако је сасвим без питања наступило неко осиромашење у писменом изразу, те је књижевни језик у толико негодесији, у колико више своју пажњу обраћа бићу нижих народних слојева, у колико више хоће да представи ситан живот, у колико више гледа на сурове, комичне утиске.

Да поменемо још неке који пишу на наречју. Ту су Клаус Грот (Groth) и Фриц Рајтер (Reuter) са доњонемачким (plattdeutsch) наречјем; Холтај лева песме на шлеском наречју; Герхард Хауптман задобија наречје и за озбиљну драму; Готфрид Келер и Росегер хоће да и у језику одрже особености швајцарског и штајерског народа. А овим није никако исцрпен њихов број.

Преводилац.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

своја испитивања. Она дабоме још нису дошла до пунога свога права; чак ни градиво није још довољно прикупљено, ма да време тако јако на то опомиње и гони. Јер ми видимо, како се струја модернога живота рушећи и уништавајући разлива преко поља народних наречја и собом односи драгоцене споменике тисућгодишње прошлости. Немачке Академије ваља да живље узму учешћа у неговању немачкога језика. Берлинска Академија је у том правцу поставила себи значајне задаће, које је почела и изводити. Па и наречја нису заборављена: и ту и иначе ради се на испитивању наречја, на издавању речника појединих наречја, па је и нарочити часопис посвећен немачким наречјима. И „Опште немачко друштво за језик“ узима жива учешћа у послу око народних наречја, чему је доказ и то, што су, као што видесмо, у његовим „Wissenschaftliche Beihefte“ штампане већ три расправе, којима је предмет наречја и њихов однос према књижевном језику, поред узгредних освртаја у расправљању других питања из области немачкога језика.

31. јануара 1906.

Београд.

М. Ј. П.

КЊИЖНИЦЕ У СРЕДЊИМ ШКОЛАМА

Прошле године изишла је у Берлину, у издању познате Вајдманове књижарнице, једна књига о наставничким библиотекама у средњим школама, тј. о оним књижницама, које средња школа ставља на расположење и употребу својим наставницима. Писац ове књиге има на уму поглавито немачке средње школе, нарочито пруске; али како предлози његови о реформи школских књижница садрже многе мисли, које би се, *mutatis mutandis*, могле и код нас применити, и како је свакојако при уређењу школских књижница добро упознати се са њиховим стањем у Немачкој, која у својим школским уредбама уопште може послужити као углед: ми смо се одлучили у једном изводу изнети те пишчеве мисли и предлоге. Наше књижнице средњих школа заостају, истина, по броју дела далеко иза немачких; али и код нас се сваке године троши нека сума на њих, па је умесно тражити, да се оне уреде тако, да што боље одговарају својој задаћи.

1.

Потпун и тачан натпис Улриховој књизи јесте:

Dr Richard Ullrich, **Benutzung und Einrichtung der Lehrerbibliotheken an höheren Schulen. Praktische Vorschläge zu ihrer Reform**

WWW.UNILIBOR — — Oberlehrer am Berlinischen Gymnasium zum grauen Kloster. Berlin, 1905, 8°, стр. XIV, 148.

Као што се види и из самога натписа овоме делу, писцу је главна намера, да докаже и покаже, како средњешколским књижицама, које су одређене за наставнике, треба и могу најбоље да се користе ти наставници, па онда како, према тој задаћи њиховој, ваља уредити наставничке књижице у средњим школама. Да употреба (Benutzung) буде што боља и што кориснија, мора се уређење (Einrichtung) тако удесити, да потпуно задовољава погодбе за корисну употребу.

А као задаћу школским библиотекама писац поставља ово: „Наше библиотеке, а нарочито оне што су богатије по броју дела и опет међу њима поглавито оне које су у већим градовима, морају не само позајмљивати књиге, да се носе кући, већ морају бити појединим колегама приступне у свако време, па и без посредовања библиотекарева ради употребе на самом месту“ (Увод, V). Дакле он тражи не само издавање књига на читање код куће већ, и то поглавито, и давање на читање у самој библиотеци, дакле оно што се у Немаца зове Präsenzsystem.

Ну ради овога треба најпре посвршивати у самој библиотеци неке послове, који чине могућном добру употребу и корист од библиотеке. Ово се тиче каталога и подеснога смештања и обележавања књига, па онда просторија библиотечких.

На првом месту ваља желети добре, понајпре штампане каталоге, који су тако свима приступни. Нарочито велике библиотеке у старим заводима са славним именима треба да сматрају за своју дужност наспрам науке и школе, да добре штампане или бар писане каталоге стављају на расположење својим колегијама. Веома је практично уређење у великим пруским библиотекама, у Краљевској Библиотеци у Берлину и у десет универзитетских библиотека у Пруској, што једна стална канцеларија у Берлину (N. W. 7, Dorotheenstr. 5), којој је поверена израда целокупнога каталога ових збирака, свакога ко пошаље 10 пфенига извештава, да ли и у којој библиотеци има неке књиге. Раширење ове уредбе и на остале библиотеке у Немачкој само је питање времена. Писац мисли, да би се и за наставничке (школске) библиотеке могло можда доћи до сличне уредбе, наравно у извесним границама.

После каталога, смештања и обележавања књига и питања о библиотечким просторијама долазе још и друге ствари: ручна библиотека, часописи, методи подеснога увећавања библиотеке, положај библиотекарева и на послетку техничка питања.

Литература о научним и народним библиотекама је пребогата, али о наставничким библиотекама нема скоро ништа, и ако у Немачкој има сада 1378 средњих школа. Па међу њима нема ни споразума,

једне се не користе или слабо користе искуствима других. Томе би се могло помоћи или уређењем од стране министарства или чешћим расправљањем библиотечких питања, у свези са целокупним животом школе, њених наставника и ученика.

„Овај спис, вели Удрих за своју књигу, јесте један покушај, да се све што има значаја за употребу и уређење наших наставничких библиотека обради у вези (историска страна оставља се за другу прилику) с погледом на развитак библиотекарства уопште, који у свему одговара захтевима времена, као и на стварне прилике код већине самих средњих школа“ (Увод, IX).

Од књижевности о библиотекарству употребљено је оно што је најглавније, а сем тога писац се згодно послужио писменим материјалом, који је добио као одговоре на питања, што их је разаслао многим школама понајвише у Пруској па онда и у неким другим немачким земљама. Уз то су дошла усмена извештавања, дугогодишња властита опажања и преглед на самоме месту. И ако је писац последњих година доста учествовао у библиотечким пословима, он сам није библиотекар по струци нити управља библиотеком своје школе; али његов положај у заводу, који има једну од најзнатнијих и ново уређених библиотека за наставнике (Gymnasium zum grauen Kloster у Берлину има 31203 свеске — од њих 300 свезака у ручној библиотеци — сем школских извештаја), даље лично дружење и чешћи разговор са великим бројем стручних библиотекара, школских библиотекара и школских људи из већине завода у царској престоници и њеним предграђима, — све је то писцу олакшавало посао и помогло, да се сачува од једностраног разматрања. Сем тога ваља имати на уму, да се ове ствари не смеју расправљати само са гледишта библиотекарева, већ пре са општијега гледишта школскога човека и наставника у једној средњој школи, који је и сам вредан посетилац библиотека и који је за свој посао употребио научне и техничке студије о библиотекарству. И доиста писац има право, кад износићи ово додаје, да о неким стварима, као о положају библиотекара, о његовом послу, о његовој награди и нарочито о његовој самосталаости, он може објективније судити него у противном случају, кад би му се могло рећи, да ради pro domo sua.

Ради потпуности, да наведемо и главнију литературу. Од општих дела о библиотекарству писац на првом месту помиње познато одлично дело: А. Graesel, Handbuch der Bibliothekslehre (Лајпциг 1902), које је доиста најбољи и најпотпунији рад у тој области. Грезелово излагање носи научан карактер, те ова његова ручна књига може добро послужити специјалистима и студентима библиотекарских курсова а и свакоме, који се интересује и бави о библиотекарских пословима. И

WWW.UNILIBS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ни га препоручујемо и у овој прилици, као што смо у своје време учинили и у опширном приказу¹.

Кад је реч о општим библиотекарским делима, да споменемо још два, која истина не стоје у вези са нашим писцем, али такође заслужују препоруку.

Французи имају више и опширних таквих радова, али ће, барем коликога ми знамо, најподеснији за опште сврхе бити: А. Maire. *Manuel pratique du bibliothécaire* (Париз 1896). Ова књига, израђена са великим познавањем предмета и књижевности о њему, говори о уређењу јавних, универзитетских и приватних библиотека с нарочитим погледом на француске прилике, и заузима видно место у библиотечко-техничкој литератури.

Нама Србима најближе а по времену најновије опште дело о библиотекарству имамо на руском језику: Л. Б. Хавкина, Библиотеки, их организација и техника (Петроград, Суворин, 1904)². Писац врло добро познаје литературу свога предмета, користио се својим искуством при надгледању рада у највећим руским библиотекама, нарочито у харковској јавној библиотеци, у којој је члан управе, а сем тога имао је прилике упознати се и са важнијим страним библиотекама³. Задаћа је његовој књизи, да изложи основе библиотечке технике и да покаже, како се практикује у најбоље уређеним библиотекама. Описани су и простији и сложенији поступци, тако да свака поједина библиотека

¹ Види „Дело“ 1902. год., св. за август, и даље.

² Књига је подељена у 8 глава. У првој се глави, после неколико подесних речи о појму библиотеке, даје кратак историки преглед о постанку и развоју библиотека; за тим се говори о садашњим великим библиотекама у Паризу, Лондону, Петрограду, Вашингтону и Токију, после чега се прелази на говор о научним и општим библиотекама, о народним библиотекама и, напослетку, засебно (стр. 67—89) о библиотекама у Русији, које су од времена реформа Петра Великог измениле карактер и рад, јер су дотле поглавито служиле за верске ствари, а од тада су одређене да служе науци и, у најновије време, народноме просвећивању. Нарочито су у 19. веку основане по градовима многе библиотеке, државне и универзитетске, градске и јавне, а уз библиотеке у појединим местима има и народних читаоница; даље има покретних библиотека, мање распрострањених, школских и других. — Друга глава износи литературу о библиотекарству; глава 3.—6. посвећене су правој науци о библиотекарству — уређењу и управљању библиотека, зградама њиховим, смештању, уређењу и употреби књига; у последњој, осмој глави су показани закони и прописи о установљивању и уређењу библиотека и читаоница, и, на посклетку, изнесене су као пример уредбе двеју јавних и неких народних библиотека и читаоница. Подесан регистар завршује ово дело, у коме има и 32 лепе слике и 40 таблица ради боље и јасније представе онога што се излаже у тексту. Техничка израда књиге је врло добра.

³ За пример о том колико Руси обраћају пажњу уређењу библиотека у туђини, види наш приказ у „Наставнику“ за 1904, св. 3—4, стр. 151—153.

може изабрати што је за њу најподесније према карактеру, особено-стима, средствима и др. Дело је израђено јасно и прегледно.

Изврстан преглед о развоју научних библиотека у Немачкој а нарочито у Пруској налази се у спису: Karl Dziatzko, *Entwicklung und gegenwärtiger Stand der wissenschaftlichen Bibliotheken Deutschlands mit besonderer Berücksichtigung Preussens* (Лајпциг 1893, чини 5. свеску његове збирке: *Sammlung bibliothekswissenschaftlicher Arbeiten*). И ми смо прегледали овај рад заслужнога библиотекара и пређашњег професора библиотекарства на универзитету у Гетингену и мислимо да је умесна жеља Удрихова, да га ко год поново изда.

Даљи су штампани извор: P. Schwenke, *Adressbuch der deutschen Bibliotheken* (Лајпциг 1893), у коме су подаци и за већину средњешколских библиотека у Немачкој¹, и Wiese — Jrmmer, *Die höheren Schulen in Preussen. Historisch — statistische Darstellung* (Берлин 1902), важно због података. Ну, као што је напред речено, док се о књижницама и књигама за ученике и младеж уопште врло много расправљало и расправља, о школским а нарочито наставничким библиотекама немамо скоро ништа. Јер, поред две расправе од пре скоро 40 година, једини, стари али изврстан мали спис о том јесте: E. Förstemann, *Ueber Einrichtung und Verwaltung von Schulbibliotheken* (Нордхаузен 1865). И ако је већ четрдесет година прошло од изласка Ферстеманова дела, те је у по нечем застарело, ипак је оно, као што вели Грезел², „књига, која на тако јасан и прегледан начин даје упутства за уређење и пописивање споменутих (школских) библиотека, да се може препоручити не само њима, већ и уопште мањим библиотекама“. Ко год прочита ову књижницу, може се, као и ми, уверити о тачности Грезелова суда, са којим се потпуно слаже и Удрих.

Набројена општија и главнија дела, поред још неких списа и расправа, послужила су и Удриху као штампани извори за његову књигу.

Удрихов спис у својим основама је предавање, које је писац држао на два скупа друштва берлинских гимназиских наставника. У нешто проширеном облику то је предавање најпре изишло у познатом часопису немачком: *Zeitschrift für das Gymnasialwesen* LVIII (1904. год.), и одатле је са малим поправкама засебно одштампано, пошто му је додат „увод“ (стр. III—XIV) и регистри, — стварни регистар, списак лица и писаца и списак места, — чиме је олакшана употреба ове књиге. Треба додати, да је поменути скуп усвојио предавачеве мисли нарочито о давању књига на читање у самој библиотеци и о уређењу ручне библиотеке за наставнике³.

¹ Таквих адресних књига има и за библиотеке других држава; за Русију је о том рад Волтера, библиотекара Императорске Академије Наука.

² Нав. дело, стр. 27.

³ Кратак извештај о овоме предавању, који је нама дошао до руку, налази се *Zentralblatt für Bibliothekswesen*, 1904, св. 11, стр. 523.

www.unilib.rs Књига Удрихова има два дела: 1. преглед и опште напомене и 2. нарочити део. У првом се делу говори о задаћама библиотека уопште и библиотека за наставнике у средњим школама; о развоју библиотекарства; о давању књига на читање и другим важним питањима; о задаћи и о изворима овога списка. Други је део овако подељен: каталози, ручна библиотека и часописи, главна библиотека. Резултат свога расправљања Удрих износи у неколико тачака, после чега долазе регистри, који књигу завршују.

Ми ћемо редом показати главније пишчеве мисли.

Говорећи, у првом делу своје књиге, о задаћама и развоју библиотеке за последњих неколико десетина година, писац напомиње, да школске библиотеке могу и треба да извлаче користи из искуства добијенога у великим научним библиотекама, те и морају ићи с њима у корак, што до сада није чињено у довољној мери. На набавку књига у средњим школама троше се повелике суме, али уређење њихових књижица није увек тако, да додаје потпуне користи. У годишњим школским извештајима штампају се нове набавке, али често врло непотпуно и непрегледно. Тако место да се књиге уреде по струкама, штампају се без реда, а негде се не наводе часописи, које је школа примала. Може се рећи, да позвани не поклањају довољно пажње школским књижицама. На директорским скуповима њих су се узгред сећали; али оно што је најважније, нарочито са школскога гледишта, употреба није узимана у разматрање онако као што заслужује. Сем тога увек су се више имале на уму књижице за ученике а не за наставнике; често је предлагано, да се ове две књижице одвоје, али то ни до сада није свуда извршено. Дакле, уопште, фактичко уређење садашњих књижица за наставнике средњих школа у Немачкој, како нас писац уверава, није свуда најбоље. За тим писац показује изворе своје делу, о чем смо ми раније већ говорили.

Да пређемо на други, нарочити део у коме се управо расправљају питања из библиотекарства и изнесе предлози за уређење књижица у средњим школама. Излагање главних мисли овога одељка олакшао нам је писац прегледом својих захтева и предлога на завршетку своје књиге (стр. 129—135), који су резултат претходнога опширнијег расправљања. Њих ћемо се држати и ми код свих питања, упуштајући се у детаљније разлагање само онде где нам се учини потребно због значаја саме ствари.

1. Каталози. — Сваке библиотека тек онда показује своју стварну потпуну вредност, ако има добро и подесно уређење каталога. А у свакој уредној наставничкој библиотеци треба да буде три каталога: азбучни главни каталог, боље на листићима него у облику књиге, у коме су сва дела без разликовања струка; реални каталог, у коме су књиге уређене према наукама, и каталог за акцесије,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

нове набавке, које се заводе редом по времену доласка, дакле оно што се у нас зове инвентар. Сва три су каталога потребна, али је за трајну употребу најважнији реални каталог; због тога он се, као год и каталог за набавке, налази скоро у свима заводима. Само за веће библиотеке потребан је и месни каталог, у коме су књиге поређане оним редом, како су према свом разном формату смештене у библиотеци; школске књижнице могу бити без њега, јер се ту књиге могу разместили према принципу, који се лако онажа, најбоље према реду у реалном каталогу.

Каталози треба да буду углед тачности. Поједина дела морају се тачно завести; пишчево име и презиме, потпун натпис дела, број свезака и страна, формат, година и место изласка, ако је могућно и цена, која је потребна у каталогу за набавке, али је добро означити је у другима.

Питање је, да ли се у реалном каталогу треба код појединих струка држати азбучнога или хронолошкога реда. Добро је имати и преглед последњих набавака, а то се може видети и из каталога за набавке; ну ипак је много важније, да се дела могу што поузданије наћи, да одмах можемо видети, шта у нашој библиотеци има из неке научне области, а то се најбоље постиже азбучним уређењем реалнога каталога. Једини би изузетак био уместан код набрајања разних издања једнога истог писца, као што се то обично чини код антикварских каталога, при чем се можемо придржавати реда по годинама изласка, а после тога навести списе о истом ауктору по азбучном реду али мало унутра и мањим словима. Иначе ваља поступати онако као што је речено, и то како са писаним каталозима тако и са штампаним. Овоме треба тачно да одговара размештај књига у самој библиотеци, тако да се свако уме наћи према реалном каталогу. За потребе школских књижница најподесније је да се и по месту може лако прегледати све чега има из једне књижевне области. Школске се библиотеке врло полагаано увећавају, те неће бити незгодно, што се због оваког смештања књига морају овда онда чинити померања, која ће се олакшати zgodним остављањем празних места унапред; а могу се старије и најстарије књиге, које годинама или десетинама година нико не употребљава, и издвојити и засебно сместити.

За школске књижнице код писаних каталога најбољи је формат кварт а не фолио, који је у обичају код великих библиотека. Каталог треба тако удесити, да се поједини листови могу лако уметати. Повезани каталози нису практични.

Писани каталози треба да послуже, док се не дође до штампаних, за којима треба увек тежити. Штапање каталога има до душе неких тешкоћа. Ту су материјална средства, али још више огроман рад, који је за то потребан нарочито код већих библиотека. Ну тешкоће се са

сваком годином увећавају, те је боље што пре почети овај посао, као што је то веде већ и учињено чак и код већих библиотека. Тако је још 1877. године штампан каталог берлинске гимназије Zum grauen Kloster, која је већ тада имала 21 000 свезака. Велика су невоља школски извештаји са научним расправама. Њих не треба каталогизовати, тим мање, што од 1876. године има штампаних спискова њихових од Клусмана и Тајбнера, а радови пре те године су сада без вредности. Боље је употребити време на важније послове око каталога. Што се тиче чувања ових школских извештаја, као да је најпростије и најбоље разређење по заводима и чување у затвореним положеним кутијама.

При спремању каталога за штампу најподесније је извршити и пребрајање библиотеке по делима и нарочито по свескама.

Кад има већ штампани каталог, треба даље водити писани каталог све док не дође време, да се штампа допуна старијем каталогу. Азбучни каталог по листићима треба задржати онет и радити га у два примерка, па једне листиће, по боји другачије, уметати у стари азбучни каталог, а друге разређивати по струкама, да послуже за штампање допунскога каталога, које ваља предузимати сваких 10 до 15 година. Спискови, који се штампају у годишњим извештајима и које треба уредити по струкама, не могу заменити штампане каталоге; исто тако ни другачије саопштење о новим набавкама.

При спремању нових листића за каталоге, нарочито ради штампања допунских каталога, добро је од времена на време чинити делимично преуређење библиотеке а још пре тачно пребрајање на самом месту по свескама и делима, уопште и према струкама, па резултат тога пребрајања уносити и у каталоге. На тај се начин може припремити тачна статистика библиотечнога стања уопште, по струкама и по одсецима времена, која за сада није могућна због недовољно развијенога каталогизовања.

Треба тежити размени штампаних каталога (не само у облику школских извештаја) између појединих школских књижица, како би се тиме прокрчио пут за узајамну позајмицу књига међу разним заводима.

Реални каталог мора а она друга два треба да су увек изложени у наставничкој соби (канцеларији). Држање лисних каталога најпрактичније је у т. зв. Липмановим кутијама.

2. Ручна библиотека и часописи. — У свакој наставничкој соби мора бити једна ручна књижица, која садржи најважнија дела за наставу свих предмета и наука што су с њима у вези и то у најновијим издањима. Њен обим стоји до месних прилика, али не би требало нигде да је испод 200 свезака од прилике, а по могућству да достиже до 500 свезака.

Значај ручне библиотеке у толико је већи, у колико је теже доћи до главне библиотеке. Колегије оних завода, који немају ручних књижница, јако их траже, јер сваки наставник жели да му је под руком оно што му је најпотребније за предавање или за лично научно усавршавање.

Не могу се поставити општа правила о избору дела за ручну књижницу; али ипак у главним тачкама има слагања. Потребне су ове књиге: велики конврсациони речник, најважније збирке закона и статистичка дела о школама, и још Баумајстеров „Handbuch der Erziehungs- und Unterrichtslehre; за поједине струке су велике енциклопедије, реални речници и веће ручне књиге (Handbücher и Grundrisse); сви уџбеници, који се употребљавају у једној школи, и библија, и то у по два примерка; збирка свих писаца, који се ту читају; даље речници разних језика и најважније њине граматике и историје књижевности; методска помоћна дела за поједине наставне гране, не заборављајући ни уметност; добро би било набавити и које дело из правних државних наука, као и Грађански Законик и др.

Да ли ће у ручној библиотеци стајати и дела из природних наука, или ће се она сместити у поједине кабинете, то стоји до нарочите жеље њиних представника а пре свега до практичне потребе; ну можда би ипак било подесније да су заједно са осталима у ручној књижници, јер интересовање за природне науке може бити живо и код осталих наставника.

Горњи списак није потпун (Удрих наводи и сама поједина дела) и мора се у опште управљати према месним приликама појединих завода. Он се може допунити **важнијим** библиографским помоћним средствима и већ споменути школеским извештајима, који се тичу школских књижница, а тако и штампаним каталозима других школа.

У наставничкој соби треба да буде и у умереним границама одређени избор часописа, како научних тако и оних који се тичу наставе (Удрих наводи, који су за препоруку). На библиографију и уметност ваља при том обратити довољно пажње. Часописе са више белетристичким садржајем не треба држати на рачун завода. Издаци на часописе по правилу не треба да пређу $\frac{1}{4}$ буџета за књижницу, али се ипак ваља обазирати и на месне прилике.

Књиге из ручне библиотеке као и изложене свеске часописа не смеју се ни у ком случају узимати из наставничке собе дуже од једнога дана (од свршетка часова у подне или после подне, ако се ради и после подне, па до сутра дан ујутру). Свака тако узета књига или свеска мора се прибележити у једну ту изложену, подесно уређену књигу.

Ствари послане од књижара на разгледање и ново набављена дела такође треба изложити у наставничкој соби, али боље засебно, чиме

остаје непотребно, да се о њима нарочито саопштава; ствари послате на разгледање добро је затворити по свршетку часова, јер то је туђе добро а тада човек не може бити довољно обазрив у сваком погледу.

Тешкоћу за ручне књижнице чини немање места у наставничким собама, које су често и иначе мале; али и ту се може помоћи често практичним употребљавањем свих простора и места, а при преграђивању и зидању школских зграда ваља имати на уму и то, ако се неће, да се уз наставничке собе одреде и нарочити простори за ручну књижницу и читаоницу.

3. Главна библиотека. — Занимљиви су подаци Улрихови о броју свезака у појединим средњешколским књижницама у Немачкој; али у то ми не ћемо улазити. Само да наведемо, да четири од њих имају по 40 000 свезака, 6 по 30 000 и више, око 20 000 и више свезака њих 24, итд. У Немачкој има 1378 средњих школа са преко 4 милиона свезака и на њихово увећавање троши се годишње 500 000 марака (око 625 000 динара). Улриху је познат буџет у 150 завода, од којих 20 имају на увећање књижнице преко 1000 м. (1250 дин; неки по 1500 м. или 1875 дин.), највећи део (52) по 600 или 700 м. (750 и 875 дин.), а има их и са 300 м. (375 дин.).

При одређивању буџета треба имати на уму величину колегија и месне прилике; па како се и једно и друго мења, ваља од времена на време прегледати школске буџете за материјалне издатке библиотеке. Готово свима школским књижницама по малим, забаченим местима, а често и великим, у старим заводима, потребно је појачање средстава. Испод 500 марака (625 дин.) не треба нигде ићи.

4. Систем давања књига на читање у библиотеци и код куће. — Ово је најглавнији одељак Улрихове књиге, који је и најдетаљније разрађен. У питању о систему употребе главне библиотеке Улрих даје нарочити значај првome систему, тражећи да се он понајпре и што боље заведе код средњешколских књижница. Он у том погледу, укратко речено, тражи ово:

Систем давања књига на читање у библиотекама наставничким у средњим школама треба поступно заводити према потреби и месним приликама, тј. књиге из главне библиотеке треба да стоје на расположењу за употребу на самоме месту свакоме члану наставничке колегије у свако доба (дакле и изван школскога времена и о школском одмору) и без посредовања библиотекарева, ради научних радова, предиставања, итд.

То је потребно с погледом на

а) такве уредбе код већине других научних библиотека нарочито у истом месту;

б) већ вршену и опробану праксу у неком броју библиотека самих средњих школа;

e) знатне недостатке једностранога система давања на читање код куће.

d) знатна средства, која се добијају од државе, општине и завештања, а која допуштају бољу употребу библиотеке но што је то могућно код једностранога система давања на читање код куће.

Опозиција против система читања у библиотеци средњих школа готово је понајвише из старе навике. У старије време није се знало за њега; ни код Ферстемана се он не помиње. Нећемо да кажемо, да ми сада више радимо но старије колеге; али њихов је рад био више концентрован, круг њихових интереса ужи. Још пре неколико десетина година то је постало другачије и у великим заводима и нарочито у великим градовима. Разреди су већи, и захтеви код појединаца постали су многостручнији; књижевност свих струка је силно порасла. Колико се књига могу сад још проучавати мирно, исцрпно, од стране до стране, полагано, пажљиво, до краја, па можда и по два пут и три пут? Нама је више стало до брза рада, до брза оријентовања. И број новина, листова и часописа много је већи но раније. Ми смо принуђени да много читамо, да се брзо умемо наћи и на новим пољима, па су нам лако приступне библиотеке постале потреба. Наше је време скупо и у школском животу и у школској библиотеци. Зато не само директор и библиотекар већ и сами наставници морају се старати, да се од библиотека има што веће и што брже користи. А где год између библиотекара и колега влада живљи саобраћај, где се много књига набавља и тражи, много часописа држи и чита, убрзо се мора увидети, да је недовољан досадашњи систем давања књига на читање код куће, нарочито у великим градовима.

Сви досадашњи начини издавања књига показали су се непрактични у школским књижицама. Ни одређивање извеснога времена (2, 3 па и до 6 часова недељно) за издавање књига, ни употребљавање времена између часова, ни готовост неких библиотекара да и у друго време послуже колегама — све то није довољно, да се брзо и лако дође до потребне књиге или часописа, нарочито с обзиром на часове и друге послове у служби, које имају и библиотекар и сви наставници. Незгода се још повећава у оним случајима, када библиотека треба неким члановима колегије уједно да послужи као помоћно средство за продуктиван научни рад. Зато је недовољна мала ручна библиотека. А за научан рад често је потребно прикупити гомилу програма, часописа, великих збирка и књига и др., из чега ће се можда употребити само неки податак, па зар то све да се носи кући? А зашто опет да се ради тога трчи у друге библиотеке, кад стаје мање и труда и времена учинити то у својој школи? Па може се, веде неки, то и прегледати у школи, али пред библиотекарем. Ну питање је, да ли се библиотекар може наћи баш у оно време, кад смо ми слободни од

WWW.UNIBE

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Другог школскога посла, и да ли ћемо тада баш моћи полагано и на миру прегледати што нам треба, сами, без надзора, који још и приличи за ученике, али није за људе, чланове једне исте колегије. Сем тога, често настаје уопште оправдана потреба, да једанпут дуже време сами прођемо кроз библиотеку, да је разгледамо, да извучемо ову или ону књигу, која нам падне у очи, да је прелистамо и тако да добијемо по који подстицај за доцнију употребу. Због тога је и оправдано и једино правилано, да и главна библиотека, као и ручна, стоји члановима колегије на расположењу у свако доба, па и за време школског одмора, ради читања у њој самој; а давање књига на читање код куће да буде по досадањој пракси. Да школска књижница треба да буде за наставнике отворена и у време школског одмора, нарочито великога, довољно је оправдано већ и с тога, што је понеком наставнику, оптерећеном службеним и другим пословима, то скоро једино време, које му остаје за већи, самосталнији рад. Дакле и ручна и велика библиотека треба да су наставнику приступне у свако доба, а зато је добро, да сваки наставник има кључ и од једне и од друге. Из практичних разлога најбоље је да један кључ отвара обе просторије. Имати кључ код себе практичније је него узимати га од директора или послужитеља или са неког одређеног места, што се све налази у по неким библиотекама.

Замерке овом поступку чине се из два разлога: због реда и, с тим у вези, због одговорности.

Што се тиче првог, одмах се може рећи, да је мало чудновато, што се мисли, да ће наставници, који младеж нарочито својим примером васпитавају за ред и због тога другима по каткад нису баш у вољи, сами у својим пословима бити неуредни. Па нека кадгод и буде тога, то су само изузеци, а због њих се не сме одбацити уредба, која за све тако корисна. А ње има и код других научних библиотека; ради примера да наведемо, да у читаоници Краљевске Библиотеке у Берлину читаоцима стоји непосредно на расположењу 11 000 свезака а међу читаоцима, којих је преко 600 дневно, има студената и других млађих личности. Да додамо, да институтске и семинарске библиотеке, које су на расположењу студентима, нису баш тако мале, јер их има и са 25 000 свезака, а повисе са преко 10 000; док се средње-школске књижнице, као што видесмо, не могу тиме баш похвалити. Па ипак свуда сваки сам узима књигу и сам је враћа или оставља на столу, одакле је после узима библиотекар или послужитељ. Али, вели се, то се врши под надзором. И ако за школе није потребан тај надзор, напомена није ни иначе умесна, јер „надзорни“ чиновник са свога места не може довољно спречити, да се књиге не испремештају, не може то ни послужитељ; први је више за то, да даје савета и обавештења, а други да извршује поруџбине. Има наравно и неу-

редности, па и намерних злоупотреба; али ипак нико и не помишља, да због њих мења либералне уредбе о том. Треба подсетити и на то, да универзитетски наставници имају право сами одлазити у собе са књигама, читати, прелиставати и исписивати колико им је воља, а универзитетских библиотека има са по неколико стотина хиљада свезака, па ипак нигде нема већих незгода ни неуредности. И од куда може бити паметна разлога, да се наставницима средњих школа на њиховоме, ужем пољу ускраћује оно што се тамо допушта на много већем? Сем тога и код старог система било је недаћа. Код средњих школа се дају лакше поправити ове мале незгоде, јер је број свезака много мањи, а број посетилаца ограничен је тако, да може бити много мање нередица: на крају крајева ту је још и библиотекар, који сваког дана разгледа своју библиотеку, па лако може поправити мање погрешке, пре но што уопште дође до већих.

Ну може се десити, да неки наставник понесе са собом неку књигу кући, а заборави оставити и за то одређени листић или га после не донесе, па и не извести библиотекара. Ну и овом се може помоћи, на пример тиме, што ће на више места у библиотеци бити кутије са тим листићима. Ми не смемо губити из вида, да треба желети, да на место надзора код колега једнакога положаја дође више поверења и уважења. А закони се оснивају на правилу а не на изузетцима, и ваља се чувати борбе противу изузетака.

Ради бољег реда ваља обратити пажњу на практичну страну при смештању књига, на опште погодбе за систем давања на читање у самој библиотеци.

Те погодбе јесу:

а) Библиотеке морају имати довољно простора, огреви и осветљење — природно или вештачко. Где ових погодаба нема сасвим или унеколико, треба да их поступно испуне они, који су обавезни да школе издржавају.

б) Барем реални каталог мора увек у наставничкој соби стајати на расположењу колегији и у њ мора бити у подесном облику унесено све.

в) Смештање књига мора се извршити по неком начелу, које се може лако познати, а најбоље по реду у реалном каталогу. Књиге се пре свега морају на полеђини обележити (сигнирати) по неком подесном систему на пример по т. зв. систему нумера са прескоком а са разнобојним таблицама за натписе у обиму појединих главних одељака, јер је тај систем за школске прилике најзгоднији за проширење библиотеке и он даје да се лако позна, коме месту припада која књига. Сигнатуре се морају забележити и у каталоге. Свака књига носи на натписном листу жиг библиотеке.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

d) Читаоци ће у узајамном интересу пазити на потребан ред. Ни једна књига не сме се узети без посредовања библиотекарева или без остављања листића за узимање на читање.

Размештање књига по рафовима треба да одговара главним одељцима реалнога каталога. Код ових одељака опет не треба да влада одвећ велика систематика, која мора да уступи место практичним захтевима, на пр. нису потребни нарочити одељци за граматiku, историју књижевности, митологију, биографију, часописе и др. поред уобичајенога уређења по појединим језицима и књижевностима, науци о старини, историји итд. Само у изузетним приликама, кад у некој библиотеци има и дела из других одвојених научних области, морају се за њих додати нове рубрике. Обична пак разредба по струкама, нарочито за гимназије, била би од прилике ова: 1. Опште и енциклопедија. 2. О школама. 3. Философија. 4. Наука о вери. *Orientalia*. 5. Општа наука о језику. 6. Немачки и нордски језик и књижевност. 7. Наука о класичној старини. 8. Новији језици. 9. Историја. 10. Земљопис. 11. Математика. 12. Природне науке. 13. Уметност. 14. *Varia*. Ова разредба, удешена за немачке школе, морала би се изменити мало за нас и наше прилике, на пр. нарочито место добио би српски језик и књижевност па онда и други словенски језици.

Да видимо, како стоји са другим прекором систему читања у књијници, — са одговорношћу. По неки од колега можда не би на се примио и одговорност у управљању библиотеком под оваким приликама. Треба одмах напоменути, да не би било право одговорност школскога библиотекара мерити друкчијом мером него што се од прилике мери одговорност надзорних чиновника у читаоницама великих библиотека. И тамо поред све пажње нестају књиге и то не случајно, па ипак чиновници нису дужни давати накнаду, сем ако се не докаже стварна немарљивост и рђава намера њихова у вршењу дужности. Па и код школских књијница морао би одговарати књијничар или колега, ако би до кога од њих било стварне кривице. Ну за књијницу је у ствари одговоран и директор, као што и треба да буде, јер је у његовим рукама управа и надзор над целом школом, па и њен напредак. А кад се допусти у најпространијем обиму употреба библиотеке, ослањајући се на савесност код колега, а ови се опет старају, да се гледајући на потребне обзире покажу достојним оне предусретљивости, која им се указује, онда у ствари и с једне и с друге стране ради се на што бољем образовању поверене им младежи. А то неговање поверења између директора и наставника треба да постане свуда правило, јер оно и једнима и другима служи на част а школи на корист, па онда неће бити потребно трошити речи ни на наш предмет.

Не треба мислити, да се систем читања у књижници мора свуда одмах увести; то може ићи поступно, усвајајући редом оне од изнесених предлога, који понајпре буду потребни. Ни систем давања књига на читање код куће не треба одбацити. Од увођења и проширења првога система — читања у библиотеци — може се само уопште увећати употреба школских књижница, чему ваља увек и тежити.

Систем ношења књига кући остаје дакле и даље, али ће му наравно обим постати мањи због проширења система читања у библиотеци, те ће се тако упростити рад библиотекарев.

Ну библиотекар ће према потреби (највише три до четири пута у недељи према распореду часова) а најбоље по свршетку часова (ако у школи има часова после подне, и једанпут после подне) стајати колегама на расположењу по четврт часа ради давања књига на читање код куће. Радни часови у библиотеци у старом смислу нису потребни.

За свако узето дело мора се оставити по један листић.

У једној наставничкој колегији по правилу нису потребни нарочити прописи о трајању узимања на читање код куће и о броју дела, која се могу узети у исто време, али ипак свака узета књига треба у току једне године барем једанпут да прође кроз руке библиотекару.

5. Увећавање библиотеке и положај библиотекарев. — При набављању нових ствари за школску књижницу ваља на првом месту имати у виду врсту завода и његове стварне потребе, које нису у свима врстама школа у свему и потпуно једнаке. Увећавање библиотеке треба вршити по овим начелима:

а) Треба тежити приближно подједнаком базирању на поједине струке, од прилике у односу према броју часова и према карактеру завода. Занемаривање т. зв. споредних струка ваља избегавати исто тако као и једнострано поклањање пажње другим струкама. На књиге о уметности ваља обраћати више пажње но до сада.

б) При избору дела за набавку треба пре свега водити рачуна о

α) трајној вредности — већа научна предузећа могу се добро потпомоћи и од наставничких библиотека са већим средствима,

β) стварној потреби.

Што је напред речено о избору дела за ручну библиотеку, вреди у проширеној мери и за главну библиотеку. У немачким средњим школама главно место заузимају немачки језик и историја, па њима треба и поклањати највише пажње. После тога долазе философија, општа и упоредна наука о језику, класични и модерни језици, и тако редом науке и наставни предмети средњих школа; даље, списи о ва-

питању и методика појединих предмета, — све ово, разуме се, у колико није већ набављено за ручну библиотеку, и још у ширем обиму и размерама. У наставничким библиотекама морају бити и најважнија дела из науке о библиотекарству и праксе библиотекарске.

Ко и како треба да одлучује о набавкама, да ли нека комисија или наставнички савет или сам директор или библиотекар? Ово је прва ствар у питању о положају библиотекареву. И за то као и за целокупно питање треба да важе ова начела:

a) Није умесно, да о набавци нових дела одлучује каква комисија, заједничка конференција или сам директор; то треба у опште да самостално врши библиотекар, али ипак он треба да се стално споразумева са директором и колегама.

b) Потребна — у обележеним границама — самосталност библиотекарева битно је условљена особеношћу ове службе.

c) За ову службу нарочито се узимају у обзир научна ваљаност, многостручно образовање, опсежно познавање литературе, практичан поглед, осећање за ред, спољашна умешност и интересовање за библиотекарство и његов развитак и изван самога завода.

d) Библиотекару треба према обиму његова посла (обично мерило: величина колегије и саме библиотеке) одредити пристојну награду, која нигде не би требало да је испод 300 марака, — око 375 дин.

Да набавке нових дела врши ко други а не сам библиотекар, није умесно, јер ће се сви они у избору дела ван своје струке у главном ослоњити на суд својих стручних колега, а то ће учинити и библиотекар у споразуму с њима. Треба имати на уму и ово. За све научне библиотеке траже се стручни библиотекари са приправном научном спремом и нарочитом подобношћу у практичној служби, јер ће само такви библиотекари, поред других потребних особина, своју дужност вршити на опште задовољство и корист; у многим земљама они своју подобност морају доказати и нарочитим библиотекарским испитом. Па и за школске библиотеке, за управу а нарочито за увећавање њихово мора се тражити нека научна и техничка спрема, радна снага и нарочита подобност, а као еквивалент томе мора бити и самосталност, без које ни један служитељ науци не може радо вршити свој посао¹.

¹ О библиотекару и о библиотекарском позиву у опште, о његовој спреми и погодбама за службу в. код Грезела, нав. дело, стр. 153—163, 457—492; о том се питању и нарочито расправљало на 4. годишњем скупу „Друштва немачких библиотекара“ 1903. године, где су били главни референти: директор библиотеке у Хали на З. Др. Герхард (Gerhard) и главни библиотекар у Минхену Др. Х. Шнор од Карлсфелда (H. Schnorr von Carolsfeld), о чем види реферат у 1. и 2. свесци друштвенога часовиса „Zentralblatt für Bibliothekswesen“ за 1904. год., стр. 5—26. — Упор. и спис: А. Klette, Die Selbstständigkeit des bibliothekarischen Berufes (Mapbypr 1897).

Сваки рад, па и умни, треба наградити; отуда је умесно, што се и школским библиотекарима одређује награда. А како је за саму ствар добро, да један човек више година управља библиотеком, ваља му с временом одређивати и повишице. У Немачкој има школа, у којима су једни људи годинама библиотекари. Од 117 завода врше ту дужност мање од 5 година: 40, преко 5: 22, преко 10: 36, преко 20: 13, преко 30: 5 и преко 35 година: 1.

Да додамо још, да споразумевање између библиотекара и директора и колега треба да буде усмено.

6. Техничка питања. — Од њих ћемо укратко истаћи само најважнија.

a) Кад се школске зграде преправљају или изнова зидају, ваља удесити, да соба за библиотеку буде у вези са собом за библиотекара и да обе имају и засебне излазе. При овом послу мора се добро pazити на то, да библиотечке просторије буду довољне за дужи низ година, како би се избегло често пресељивање, што је од штете по библиотеке и рад у њима. Поред стручних грађевинара треба да имају реч и школски људи.

b) Треба се постарати за потребан број столова и седишта у библиотеци.

c) У библиотеци није подесно употребљавати лествице, већ је боље удесити галерије, које иду у наоколо, или полуспратове, тако да се из доњег у горњи лако може попети по неколико степеница.

d) У библиотеци као и наставничкој соби треба да стоје на више места кутије са формуларима за узимање књига на читање.

e) Књиге треба да су повезане, а најбоље је набављати их по могућству већ повезане, у оригиналном повезу.

f) У библиотекама где је посао већи треба о делима издатим за читање водити двојаку књигу: књигу издавања на читање по именима читача и листиће издавања на читање азбучно уређене по именима писаца.

На завршетку још неколико општих напомена.

a) Сваки завод сам издаје са одобрењем претпостављених власти просту уредбу о употреби своје библиотеке. Она мора имати у себи одредбу, да се у библиотечким стварима морају извршивати наредбе библиотекареве.

b) Нису умесне библиотечке инструкције за целе провинције, јер је велика различност у приликама појединих библиотека.

c) На против је потребно, да се министарска наредба од 17. јануара 1885. допуни нарочито одредбама о допуштању система давања књига на читање у библиотеци, о справљању каталога и о прокрчивању пута свестраној статистици.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

d) Питања о наставничким библиотекама морају се расправљати чешће но до сада, и то како од стране библиотекара тако и других који се користе овим библиотекама, у школским часописима и на скуповима, нарочито са методске стране. Уопште препоручује се тешња веза између библиотекара свих средњих завода и оснивање једнога нарочитог органа у интересу што успешнијега развића и напредовања школских библиотека. А докле њега нема, добро је да библиотеке са већим средствима држе „Zeitschrift für Bibliothekswesen“, орган „Друштва немачких библиотекара“.

То су мисли и предлози о уређењу књижица у средњим школама. Можда ће ови редови подстаћи и кога код нас, да размисли о том предмету и покаже нам своје мишљење или и искуство овој ствари, која је доста значајна у животу средњих школа.

1. марта 1906. год.

Београд.

Миљивоје Ј. Поповић

МУЗЕЈ СРПСКЕ ЗЕМЉЕ.

О грегорцима у Србији

У расправи својој Рибе у Србији, која је изашла 1860. год., пок. проф. д-р Јосиф Панчић помиње (на стр. 70—72) две врсте *Gasterosteus-a*: *Gast. aculeatus* Bloch и *Gast. pungitius* L. Прву врсту, којој је дао име *zet*, није видео, али је по народу слушао, уз њено име и опис, једну шаљиву приповетку, која се по свој прилици на њу односи. *Грегорца*, (*Gast. pungitius* L.) је зоолошком кабинету Вел. Школе послао пок. д-р П. Черни из Неготинског Блата. Дуго година провлачила су се ова два имена кроз нашу стручну и школску литературу и обележавала оне врсте рода *Gasterosetus-a* како је то још пок. Панчић навео у својој поменутој књизи.

Тек 1896. године г. професор Мојо Медић износи податке, на основи којих мисли да може претпоставити да грегорца има и у другој области дунавској осим оне у околини вароши Неготина. У чланку своме *Jhtiološke bilješke* (126. књ. *Rada jugoslav. akadem. znanosti i umjetnosti*, стр. 105) г. Медић забележио је, да су рибари земунски — тражећи чикове на дрварском мосту, пошто је о поплави 1895. год. вода опала — нашли и две рибице, од којих ни једна није до-

спела у његове руке. Он је, после казивања њихова, какве су биле, допео пред њих и насликане рибе и кад су видели *Gastrosteus aculeatus* Lin., рекли су да су баш такве и те њине рибице изгледале. Чим је то г. Медић сазнао, отишао је да их потражи, али је већ касно било: воде је нестало а благо се добро стврднуло било.

О грегорцима из Србије после тога писали су загребачки проф. г. Спира Брусина и чувени бечки ихтиолог и данашњи управник јестаственичког музеја у Бечу г. Ф. Штајндахнер — први у X. књ. *Glasnika hrvatskog naravoslovskog društva* од 1898. год. а други *Sitzunberichte Академије Наука у Бечу*.¹

1894. године проф. С. Брусина путовао је по северо-источном крају Србије, задржавајући се више дана у Зајечару и Неготину. Њега је интересовало, са своје богате и занимљиве фауне, Неготинско Блато и наравно да је врло велику пажњу обратио на грегорца. Распитивао је на све стране за њега, поручивао најискуснијим рибарима да га ухвате и обећавао добре награде, али све му је остало узалуд — грегорца тада није могао добити. При одласку своме из Неготина умолио је професора г. Ђорђа С. Стојковића, дугогодишњег наставника у том месту, да му, на сваки начин, набави српског гастеростеуса.

Али, и ако је г. Стојковић уложио дуно воље и заузимљивости за ову ствар, претуривши преко својих руку преко 150 кгр. врло различних врста риба из Неготинског Блата, његов труд није уродио успехом. Није помогло ни то што је он рибарима показивао слике тражене рибице из Фицингерова атласа. Нико од њих није потврдио да је такву или сличну рибу видео у Неготинском Блату. То је самог Стојковића навело на мисао да се грегорац не налази баш у самом Неготинском Блату или да га није можда и нестало? На основи ових података, проф. Брусина закључује да грегорца нема у Неготинском Блату. Али, пошто их је д-р Черни послао Панчићу, а и он их је сам видео у Зоолошком Кабинету Вел. Школе још за живота Панчићевог а и доцније приликом откривања Панчићевог споменика — нема разлога сумњати, да поменуте рибе не би потицале из неготинске околине, н. пр. из Дунава код Радујевца или из које друге оближње реке или потока. За то је ову белешку и написао, обраћајући пажњу српским природњацима, како би се једном нашао право пребивалиште грегорца. На крају поменуте публикације, проф. Брусина износи претпоставку да рибица о којој је реч није *Gasterosteus pungitius* (L.), која иначе припада фауни Сев. Европе и Сев. Америке

¹ S. Brusina, Gregorci (Gasterosteus) iz Srbije (Glasnik hrv. naravosl. društva, god. X, crp 209—212) Zagreb 1898 — Dr. Franz Steindachner, Über das Vorkommen von Gasterosteus platygaster Kessl im Stromgebiete der Donau. (Sitzungsb. d. kais. Akad. d. Wissensch. Math. — naturw. Cl. CVIII Bd. p. 539—542) Wien 1899.

јер је Средња Европа нема, а камо ли јужна — већ да је то *Gasterosteus platygaster* Kessler — облик Југоисточне Европе и Средње Азије. Д-р Ф. Штајндахнер, у цитираој расправи, на стр. 540., помиње да је, године 1868. или 1869., проф. Панчић из Београда нашао велики број грегораца у дунавским барама код Неготина, а пре неколико месеци¹ и проф. С. Брусина у Сави код Београда. Од њих је добио са поменутих места егземпларе на преглед и држи — као што је већ, нешто раније, учинио проф. Брусина — да су ови грегорци врста *Gasterosteus platygaster*, коју је 1860 године² установио професор Кеслер, — а не *Gasterosteus pungitius* L., као што је раније мислио, угледајући се на Нордмана. Према Кеслеровим новијим испитивањима *Gasterosteus pungitius-a* нема никако у понтиској и каспиској области, док се *Gasterosteus aculeatus*, по истој аутору, појављује у Црном Мору (у сланом језеру Караџи, које је од мора одвојено само једним уским несковитим спрудом) а можда и у Дњепру. *Gasterosteus platygaster* има на истоку велико распрострањење. По Кеслеру он се налази у Црном Мору, Дњепру, у Касписком Мору, у Волги, Уралу и Аралском Језеру. Сада је констатован и у дунавској области, а тиме је бар делимично утврђена Кеслерова претпоставка, да га има у свима рекама што утичу у Црно Море.³ — Штајндахнер је, осим тога, изложио разлике које постоје између *G. pungitius-a* и *G. platygaster-a*.

Најзад нам ваља напоменути, да је директор неготинске гимназије г. Ђ. Стојковић, од прилике пре 4—5 година, успео да добије из Србова у близини Неготина грегорца (*Gast. platygaster*). О том је он и реферисао у биолошком друштву. Том приликом г. Стојковић изложио је како је за грегорцем дуго трагао, али га апсолутно није могао наћи у Неготинском Блату. Он је у исто време мишљења да је грегорац могао доћи у србовске воде из влашких вода преко пута, приликом великих дунавских излива.

Управу Музеја Српске земље, чим је отпочела радити на прикупљању риба по Србији, веома је интересовало и питање о гастеростеусима у Србији те је с тога нарочиту пажњу обратила својим повереницима. Први примерак грегорца (*Gast. platygaster* Kessl.), из Србовског Блата, добио је Музеј 7. јуна 1904. год. од г. Михаила

¹ Штајндахнер је ово писао, ваља имати на уму, 1899. године.

² Auszüge aus dem Berichte über eine an die nordwestlichen Küsten des Schwarzen Meeres und durch die westlichen Krym unternommene Reise. Moscau 1860 p. 17—23.

³ Податак о наласку грегорца у Сави код Београда, па и закључак из њега изведен о већој распрострањености грегорца (*G. platygaster*) у дунавском сливу, за сад мора отпасти; јер, према извештају који је имао доброту Музеју послати г. проф. С. Брушна, примерак послат на оглед г. Штајндахнеру из неготинске је околине а добио га је од г. проф. Жив. Борђевића из Панчићеве Збирке.

Рашковића, порезника из Неготина. Исте године особље је Музејско правило излет по Тимочкој Крајини и том приликом (23. септембра) г. Пера Јовановић учитељ из Неготина поклонио је Музеју 14 комада грегораца, које је он уловио месеца јуна 1903. године. У исто време г. Јовановић, више-годишњи учитељ у селу Србову, био је љубазан саопштити ове податке о грегорцу: „Борђе Пенић земљодејалац из Србова, старац од 65 година, казивао ми је, да те рибе има увек од кад он памти у Дупљанској Реци или како они кажу у Самариновачкој Реци. Власи је називају гимпуш а налази се у виру (га'ду)“. Слушао је о начину његова живота. Тражио је гнездо, али га није могао наћи.

Овим је решено питање о налазишту грегорца у неготинској околини.

Други *Gasterosteus*, према досадашњим подацима у Музеју, мора се избацити из ихтиолошке фауне Краљевине Србије, а име које је пок. Панчић са резервом дао врсти *Gasterosteus aculeatus* Bloch ваља пренети на са свим други рибли род.

Захваљујући великој ревности многих својих пријатеља и повереника, Музеј има сада прибраних риба из 89 које већих које мањих река и њихових притока и из 6 већих бара у Србији. У исто време, многе од ових река заступљене су представницима са више места: из горњих, средњих и доњих токова својих, али Музеј није добио ни једног примерка гастеростеуса изузимајући напред поменутог села Србова. Сем тога нарочита је пажња обраћена на слив западне Мораве, где постоји специјална прича за *мрсаћског зета*.

Г. Аристид Јовановић, апотекар из Чачка, који је Музеј задужио многим лепим и ретким предметима из свога краја, 26. VIII. 1903. год., пише: „Донста овде се много прича при шалама о *мрсаћском зету* и ја ћу се веома радовати, ако ми пође за руком да од рибара набавим тражену врсту према Вашем опису. Напомињем само, да ми овде често купујемо једну врсту рибе, под именом „мрсаћски зет“, чија тежина достиже и $\frac{3}{4}$ кгр. Веома је укусна а мени је позната из раније под именом „вретенара“, дакле то неће бити први“. 20. новембра 1903. год. Музеју је послао 4 комада *Aspro asper* под именом мрсаћског зета; после 4 дана Музеј је добио још 3 комада од исте рибе а 17 маја 1904. год. г. Јовановић, под истим именом, испратио је један примерак *Aspro Zingel* Cuv. Музејску је збирку, као и ихтиолошку терминологију, много обогатио г. Милош В. Михаиловић правник, родом из Чачка, прикупивши све врсте риба из Мораве у том крају, поред обиља имена и рибе за риболов. Он је ангажовао од пет тамошњих лица, којима је риболов главно занимање, најискуснијег, на име Перу Тицу родом из Горачића у срезу драгачевском. Тица је стар 51 годину, искључиво је рибар и нигде тај посао није

радио осим Чачка и околине његове. Познаје све врсте риба као и алате којима се она лови. Од њега је чуо и прибележио познату причу о „мрсашком зету“ али и то да он долази у веће моравске рибе, јер може достићи тежину до 1.5 кгр.

Г. Мил. В. Поповић учитељ из Јежевице помиње да се у Мршинској реци, поред других риба, налази и „мрсашки зет“.

Г. Д-р Вој. В. Михаиловић срески лекар из Мрчајеваца послао неколико података о овој риби. Они такође потврђују да се под именом мрсашког или мрсаћанског зета имају схватити оба вретенаца (*Aspro asper* и *A. Zingel*), јер према писму г. д-р Михаиловића: „Да се риба пређе звала вретенац, а тим је именом по неки и сада зову а надимак је добила тек после догађаја, који предмет познате приче... обична јој је дужина 20 см. а има је и од 40 см. Обично тежи $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ кгр., а по некад се могу ухватити и комади од 1 па и до 2 кгр. У омањим речицама око Мрчајеваца мрсаћанског зета нема. Живи у реци Каменици, која се улива у Мораву код села Трубушана.“

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА ПРОТИВ АЛКОХОЛИЗМА И ЗА НАРОДНО ЗДРАВЉЕ

Прошле године 30. септембра, ПБр. 16365, Председник Министарског Савета г. Министар Просвете и Црквених Послова издао је свима окружним школским одборима, школском одбору за град Београд и управитељима учитељских школа овај распис:

„Изгледа да употреба алкохола и у нашем народу узима маха. Један мој изасланик који је прошле школске године прегледао основне школе у једном срезу, доставио ми је да су чак и ђаци у неким селима долазили *пијани у школу*.

Поводом овога наређујем да се у свакој школској општини одржи по један *родитељски састанак*, на коме ће један учитељ, кога учитељско веће одреди, држати предавање о штетним последицама употребе алкохола а нарочито кад га почињу пити деца.

У школама, где је само један учитељ, он ће предавање држати сам, а у већим градовима треба да се одрже родитељски састанци на два, три па и четири места и да на сваком месту држе предавања учитељи или школски лекари.

Још скрените пажњу свима учитељима да у zgodним приликама и одраслима саветују да што више избегавају алкохолна пића у интересу физичког и душевног здравља свог.

О извршењу ове моје наредбе поднећете ми засебан извештј до 1. јануара 1906. године“.

На много места учитељи су одржали састанке на којима су одржали предавање. Негде су говорили лекари. Ево један извештај о ре-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

зультату тих састанака, који је послао окружни школски одбор из Прокупља :

„Према распису господина министра просвете од 30. септембра, 1905. године, Г.Бр. 16365. окружни школски одбор наредио је свима управитељима основних школа овога округа, да поступе по предњем наређењу.

Из извештаја, који су стигли окружном одбору види се: да су формално били родитељски састанци, на којима су држана предавања о „штетном утицају алкохола“ у школима и то: прокупачкој, жито—поточкој, добродолској и житорађској 18. децембра прошле године; драгушкој и куршумлијској 21. новембра, пр. год.; грабовничкој 27. новембра пр. год. и у црнатовачкој 13—X1 — пр. год. а у петровачкој 24. фебруара 1906. год.

Најпосећенији родитељски састанак био је у Прокупљу, на коме је било 300 родитеља; затим у Куршумлији 130, Добром Долу 80, Рачи 60, Житорађи 58, а у осталим школама између 30 и 40 родитеља.

Предавања су свуда примљена одлично са обавезом, да ће у будуће обратити особиту пажњу на то, да деца не пију никаква алкохолна пића.

Управитељи школа: в. планске, блатке, барбатовачке, д. речичке, дубовске, александровачке и мекишке нису држали формална предавања али су приликом Светосавске прославе, када је било на окупу највише ђачких родитеља поред осталог говорили и о штетним последицама алкохола на организам.

Никавих извештаја нису поднели управитељи школа: ђакуске, пуковачке и балајначке у срезу добричком и туларске и коцелске у срезу прокупачком.

Писали су извештаје да нису држали предавања управитељи школа у Облачини, Ст. Божурњи и Гор. Топоници. Овај последњи обећао је да ће држати предавање приликом скупштине „гојиновачке земљорадничке задруге“, јер је члан исте овај управитељ.

У школама пак: луковској, блажевској и коцелској није било учитеља — управитеља те се и предавања нису могла одржати.

Од управитеља, који нису послали никакво извешће, тражено је изјаснење зашто нису поступили по наређењу Господина Министра?

Има и интересантних извештаја, поводом ових предавања, које ваља забележити. Тако: управитељ грабовничке школе пише:

„Чим сам прочитао наређење Окружног Школског Одбора, почео сам да страхујем, јер сам се у напред надао неуспеху. Говорити људима да не пију ракију, а а у среској варошници, удаљеној одавде по часа, у којој се троши по 20000 литара ракије за месец дана, — незгодно је! Први рад на томе, био је код ученика. На моје питање: ко је ма кад пио ракију: устала су 34 ученика а остали седе. На моје друго питање: зар ви нисте пили никада грејану ракију? Устали су: сви, сем једнога најмањег по узрасту. Изгледа ми да они грејану ракију сматрају као неку посласицу, кад сам им испричао, да је ракија отровна сва су се деца зачудила, јер она знају, да ракију њихови родитељи пију као воду“. Даље пише исти наставник: „на предавању је било 39. ђачких родитеља и сви су са пажњом саслушали предавање и признали да не ваља пити, али су они научили. Обећали су: да деца неће давати да пију никакво пиће“.

WWW.UNILIB.RS

Овај се наставник нада, да ће од предавања бити успеха и код деце и код родитеља.

Учитељ школе облачинске у свом извештају вели: „да је наређење Округног Школског Одбора саопштио Школском Одбору и суду општинском одредио 29. децембар пр. године за родитељски састанак на коме ће учитељ држати предавање о утицају алкохола. Но тога дана дођоше само тројица и то у сами мрак, па пошто мало поседеше, усташе и одоше. Други састанак одредио сам за 8. јануар, али опет нико не дође“.

Учитељ школе дубовске вели: „Покушавао сам да сазовем родитељски састанак ради држања предавања, али сам одмах добио рђаве прекоре, као да ја хоћу неки политички састанак. С тога сам одложно и приликом Светосавске прославе говорио о штетном утицају алкохола на организам човечији.“

Приликом држања родитељског састанка у Прокупљу, коме су били присутни и г. г. начелник окружни — председник окружног одбора, председник општински и приличан број прокупачке интелигенције, по свршеном предавању, које је држао управитељ школе, сви присутни родитељи признали су своје погрешке, и обећали су, да ће у будуће обратити особиту пажњу на своју децу у том, па и у сваком погледу. У даљој дебати, која се овом приликом повела и о другим школским стварима, као уредно похођење ђака у школу, набавка школских потреба и т. д. узели су учешће и остали г. г. наставници и велики број ђачких родитеља, међу којима и једна ђачка мајка.

Достављајући Господину Министру овај свој извештај, Окружни Школски Одбор учтиво напомиње, да је препоручио свима наставницима овога округа, да у свакој прилици и на сваком месту, где им се укаже прилика, увек поучавају људе, износећи им рђаве последице од употребе алкохолног пића.

Поводом овога расписа Господина Министра и држаног родитељског већа, полицијска власт округа топичког издала је у овоме погледу и једну своју наредбу за грађане града Прокупља што јој служи за похвалу“.

Ради још већег успеха против алкохолизма и ради чувања народног здравља г. Министар Просвете и Црквених Послова упутио је једно писмо Господину Министру Унутрашњих Дела а друго Господину Председнику Друштва за Чување Народног Здравља. Писмо Господину Министру гласи:

„Ја сам нарочитим расписом наредио да учитељи основних школа одрже родитељске састанке у целеј земљи, на којима ће говорити о штетним последицама кад се деци даје алкохолно пиће.

Из неких извештаја, које сам већ добио, види се да ће резултати ових родитељских скупова имати добре последице. Али ми је ово дало и повода да Вам предложим да и Ви изволите наредити ереским лекарима да и они у згодним приликама држе популарна предавања народу у којима би од времена на време давали унутства како да боље и разумније живи у интересу бољег телесног и душевног здравља.

У овом истом смислу ја сам упутио једно писмо и Друштву за Чување Народног Здравља.

Шта будете урадили по овоме молим Вас да и мене изволите известити.“ и т. д.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Писмо Господину Председнику Друштва за Чување Народног Здравља гласи:

„Ја сам нарочитим расписом, који је и Вама познат, наредио да учитељи основних школа одрже родитељске састанке на којима ће говорити о штетним последицама кад се деца даје алкохолно пиће. Из неких извештаја, које сам већ добио, од којих вам један шаљем у препису, види се да ће резултати ових предавања имати добре последице. Ну, ово ми је дало и повода да Вам скренем пажњу да изволите настати да и наши лекари у згодним приликама држе популарна предавана у којима ће од времена на време давати народу упутства како треба да боље живи у интересу телесног и душевног здравља.

На овај начин лекари ће вршити своју најсветију дужност а помоћи ће и да народно просвећивање може поузданије напредовати. Ако народ буде физички опадао неће моћи напредовати ни у интелектуалном ни моралном развиту а физичко дегенерисање народно ми не смемо допустити, јер наше племе има велике задатке.“ и т. д.

Г. Министар Унутрашњих Дела прихватио је предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова и под 17. мартом ове год. издао је распис свима окружним начелствима који гласи:

„Чланом 9-м тачком 6. и чланом 12. тач. 7. закона о уређењу санитарске струке наређено је да окружни односно срески лекари, поред осталих дужности, проучавају народни живот и здравствене прилике његове и сваком даном приликом поучавају, саветују и обавештавају народ, како ће своје здравље чувати“

Оптерећени многим, разноврсним својим пословима, лекари нису до сада довољно пажње обраћали на ту своју дужност, поклањајући сву пажњу главној дужности својој лечењу болесника и раду на сузбијању заразних болести.

Када је садањи санитарски закон грађен, владао је принцип да је главни лекарски задатак лечење болесника, а мање важан споредан задатак поучавање света, о томе како да се чува оболења.

У новије доба поникли су други погледи, на задатак лекара у опште а лекара у државној служби посебно а тај је, да се исто онолика, ако не и већа пажња мора обраћати на поучавање света о свима штетностима које утичу на здравље човечије, колико и на лечење оболелих лица.

И наши лекари не смеју изостати иза духа времена, са тога налазим за потребно, да позовем лекаре у државној служби, да у пуној мери поклоне своју пажњу и поучавању народа о његовим штетним навикама, обичајима, и о неподесности одевања и обувања, хране и станова и т. д. у опште о свима стварима за које сазнају да штетљиво утичу на народно здравље.

Пута и начина за то има доста. Таке поуке могу се држати, приликом састанка земљорадничких задруга, које су и иначе најподесније земљиште за ширење хигијенских поука у народу; приликом родитељских састанака, које сазивају учитељи основних школа; приликом разних других скупова по селима и општинама а према приликама и на скуповима које ће лекари сами сазвати у наведеној цели.

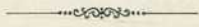
WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Поуке треба да говоре о предметима из свакидањег живота, о штетности прекомерне употребе пића код одраслих а употребе пића у опште код деце, о чувању од заразе, о неговању болесника у опште; о храни; ваздуху; води; стану; одећу и т. д.

О своме раду у том правцу лекари ће водити кратке прибелешке и у месечним извештајима извештавати санитарско одељење, о броју тема одржаних или написаних поука.

Препоручујем начелству да ово саопшти окружним и средњим лекарима у своме подручју с напоменом да ћу о њиховом раду у том правцу водити строго рачуна и по заузимљивости и прегоаштву, које буду показали у овом послу поред вршења осталих дужности, ценити и њихову вредност и подобност за службу државног лекара.“

ЈАВНЕ ЗАХВАЛНОСТИ

1. Г. Петроније Сандић, трговац из Шапца, 24. новембра 1905. г. приложио је лојаничкој основној школи (10) десет динара у сребру.

2. Г. Душан В. Поповић, трговац из Шапца, 17. ов. мес. приложио је лојаничкој школи (50) динара у сребру и једну слику свога деде, поч. Љубинка Поповића, бив. протојереја из Лојаница.

Г. Јеврем Илић, трговац из Зајечара, поклатио је 10 комада књига календара „Вардара“ ђацима грањанске основне школе.

Управа школска и овим путем изјављује своју топлу захвалност дародавцима.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на осмикој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Прегилата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писца, враћају.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК **ВЛАД. Т. СПАСОЈЕВИЋ**
 Краљице Наталије ул. бр. 82

ШТАМПА
ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА